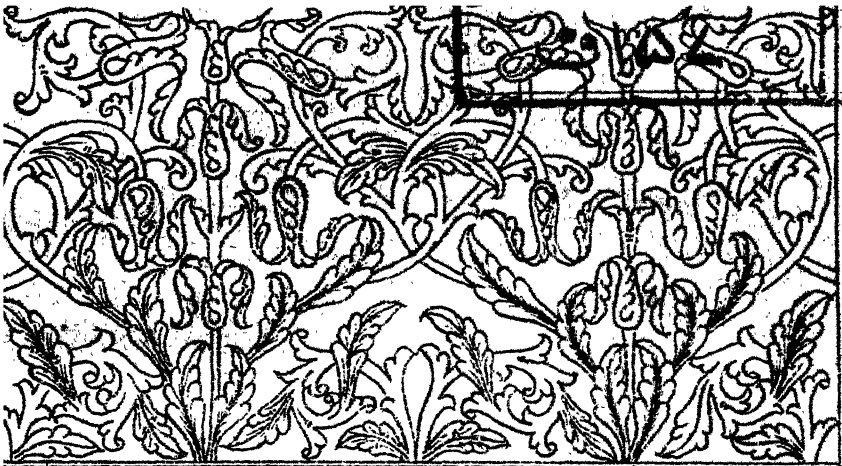
بیمن عون مطلق و فضل و توفیق خدای برتر و اعلی نسخه

در مطبع سرکاری ریاست رامپور بطبع پوشید

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

نیست دنیا جائے راحت از غمش اے دل برآ — رخت ازیں دار المحن بردار وزیں منزل برآ

مزرع عقبےٰ ست دنیا نے مقر و عیش گاہ — تخم نیکی کشتہ زاینجا باز مستعجل برآ

غرق باشی تا بکے در بحرِ فکرِ آب و نان — سر برآر از قعرِ دریا بر لبِ ساحل برآ

یاد کن روزے کہ باشد مرکبت دوشِ کساں — از تلاشِ اسپ و زین و ناقہ و محمل برآ

وہ چہ خوش گردد رواں سوئے وطن مردِ غریب — وقتِ جاں رفتن تو ہم بے دل مشو خوش دل برآ

بعدِ مرگ آخر رود ایں قالبِ خاکی زتو — قبلِ مرگ اے جانِ من از قیدِ آب و گل برآ

باش محکومِ خدا و تابعِ امرِ رسول — چند باشی زیرِ حکمِ نفس و شیطاں دل برآ

دستِ پیرے گیر ورنہ رہبرت شیطاں بود — طالبِ حق شو خدا را از رہِ باطل برآ

مسِ ناقص بطفیلِ کیمیا زر می شود — اختیارِ صحبتِ کامل کن و کامل برآ

تا نمیری در جہاں یابی چساں نامِ وصال — نیست شو از ہستیِ باطل بحق واصل برآ

پاسِ انفاس ست راہِ سہل بہرِ یادِ حق — ذکرِ ہو می گوی و ہر دم ہر نفس شاغل برآ

ایں نصیحت ہائے نیک از خود فضیحت عیب نیست — بد مشو اے مستمع و زطعنِ لا حاصل برآ

محفلے کاں خالی از ذکرِ خدا باشد تراب
نورِ رحمت نباشد زود زاں محفل برآ

خود بخود مے کشد نگار مرا
نیست در جذب اختیار مرا

حیف غم مے برد ز کار مرا
خبرے نیست غمگسار مرا

کے تواں داد جز بوصل قرار
دلِ بیتاب و بیقرار مرا

بخدا کرد آفت ربے تاب
ایں دو گیسوئے تابدار مرا

ساقی اشکست از دو جرعۂ مئ
دعوئے زہد صد ہزار مرا

نتواں ماند در جہاں ناکام
ہست گر بخت کامگار مرا

برد ایں دعوائے ہائے دور و دراز
طاقتِ صبر و انتظار مرا

ہمہ داغ ست در دلِ پُرخوں
کرد عشقِ تو لالہ زار مرا

تشنہ طرزِ شستہ مے داند
قیمتِ شعرِ آبدار مرا

پیر روشن ضمیر مے داند
ہمہ پنہان و آشکار مرا

پیش مرشد چہ حاجت ست تراب
بہرِ اظہارِ حالِ زار مرا

دل چو در آستیں ست مار مرا
دشمنِ جاں ست در کنار مرا

عشقِ شیریں لبانِ تلخ سخن
مے کشد سر بکوہسار مرا

مردم از شوقِ دیدنش یارب
در رہِ یار کن مزار مرا

کار و بارم ہمہ بیار افتاد
نیست با غیر ہیچ کار مرا

پاس آں زلف سازشے دارد
شب تارست سازدار مرا

در دیارم زبس کہ گردہ غریب
کس نہ پرسد دریں دیار مرا

یک غمِ دل دو شد دو گشت چہار
تا کہ شد چشم او دو چار مرا

سبحه گردانیم بجذبِ تو کرد — دست در کار و دل بیار مرا

گرد رسوا **تراب** در رهِ عشق
آخر این چشمِ اشکبار مرا

کند بلند ز جمشید فیضِ جام مرا — ده چو پیرِ مغاں دولت مدام مرا
سر مدام زخو مے برد مدام مرا — بملکِ جام کشد آرزوئے جام مرا
بشوقِ وصلِ تو گشتم کمال دیوانه — جنونِ پخته دمید از خیالِ خام مرا
چو از لباسِ ملامت حجاب حلق شدم — کسے چگونه شناسد ز خاص و عام مرا
ملاحتِ تو بزخمِ دلم نمک ریزد — چه خسته مے کنی اے شوخ سبز فام مرا
مشو خجل که ترا کشته ایم بے تقصیر — بس ست دیدنِ روئے تو انتقام مرا
زخویش در گذرد هر که در رهش گذرد — چساں بیار رساند کسے پیام مرا

تراب قامتِ او بر سرم قیامت کرد
کجاست در رهِ او صورتِ قیام مرا

دیده باید دم بدم چشمِ سیاهِ یار را — کز عیادت فرحت آید مردمِ بیمار را
غمزه اش در عینِ مستی دل ز هشیاراں ربود — نسبتِ همچشمیش کو نرگسِ سرشار را
کے پذیرد چاره ز آبِ وعدهٔ وصلت دلم — شربتِ دیدار باید تشنهٔ دیدار را
سایهٔ بالِ هما مشتاق را در کار نیست — او بکوئے یار خواهد سایهٔ دیوار را
جز غم و دردِ نهاں یا ناله و شورِ فغاں — حاصلے نبود ز خوباں عاشقِ لاچار را
حور و غلماں در جناں هر چند مطلوبانِ خوش — من نخواهم از خدا جز آں پری رخسار را

دل که خلوتگاهِ یارِ دلستاں باشد **تراب**
دخل نتواں داد آنجا خطرهٔ اغیار را

کے ز دنیا نفرت آید مردِ دنیادار را — سگ همیشه دوست دارد طعمهٔ مردار را

قلب پر وسواس را مشکل بود بے خطرگی — کے شود تسکیں بخلوت ساکنِ بازار را
از طبیعت دست کش وا ز شرع محکم پائے بند — تا قدم از جا نہ لغزد نفسِ بدکردار را
شامتِ اعمالِ مردم شد بلا را ساز دار — زجر و توبیخ ست حکمت طفلِ ناہموار را
مرد دانا را نباشد احتیاجِ تربیت — عقل خود باشد معلّم بالغ و ہشیار را
بے تکلف نیک گردد اہلِ استعداد نیک — تازیانہ نیست حاجت اسپِ خوش رفتار را

ساغرے بخشد لبالب ساقیِ کوثر تراب
در جہاں ہر زاہدِ تشنہ لب و کم خوار را

فگند سوئے دل آویزِ تو بدام مرا — نمود زلفِ سیاہت سوادِ شام مرا
گر از حجاب بسویم نمی کنی نگہے — نہاں مشاہدہ فرما ز پشتِ بام مرا
خوشا شراب خرد نوش عشق سادہ رخاں — بباد داد بیک جرعہ ننگ و نام مرا
بچشم اگرچہ نباید دمے رخِ خوبیت — بدل خیالِ تو باشد علی الدوام مرا
کجی و راستی یکجا کہ جمعِ ضدین ست — محال نیست بہ بیں سرو کج خرام مرا
شود نصیبِ من آزادگی ز ہر دو جہاں — اگر ز روئے کرم خواند او غلام مرا

لبِ مسیح دمِ روح بخش یار تراب
گذاشت تا بلبِ گور تشنہ کام مرا

با منِ بے سر و ساماں چو سرے نیست ترا — چشمِ بیہوشی و سویم نظرے نیست ترا
از خدا ترس کن اے کافرِ ترسا بخدا — بے کشی خلقِ خدا را خطرے نیست ترا
در دلِ سخت بتاں ہیچ نہ تاثیر شد آہ — نالہ خاموش مزن دم اثرے نیست ترا
ایکہ خورشید وش و ماہ صفت ہر جائی — حیف در کلبۂ عاشق گذرے نیست ترا
والۂ حسنِ خودی شیفتۂ خویش شدی — رخ بجز آئنہ سوئے دگرے نیست ترا
دامِ صیاد چساں گشت نصیبِ تو تراب — صید بے بال و پری بال و پرے نیست ترا

چوں حیا در چشم در دل خوی کیشِ خوش نما
مثلِ چینِ آستیں چینِ جبینش خوش نما

لب گزیدن ہائے جاناں بے ادائے حُسن نیست
خطِ لعلش صورتِ نقشِ نگینش خوش نما

خوش رمِ آہو کہ باشد عین لطف و خوبیش
وحشت و شوخی ز چشمِ سرمگینش خوش نما

قامتِ بالائے او در حُسنِ بالا دست شد
در چمن چوں سرو قدِ نازنینش خوش نما

ہمچو بلبل نالہ ہا سر کردہ ام تا دیدہ ام
رنگِ گل در بر قبائے یاسمینش خوش نما

خوش گریباں چاک شد مجنوں ز دستِ لیلیٰ
چاک ہایش ہمچو چاکِ آستینش خوش نما

مے نماید ہالۂ مہتاب وش ما را **تراب**
زلفِ سنبل گرد روئے یاسمینش خوش نما

بصد شوخی کشیدم از رخِ جاناں نقابش را
کنوں بے پردہ شد از من فرو کردم حجابش را

عرق آلودہ رخسارش بہ بوسہ آرزو دارم
بکامِ خود رسانم کاشش آں بو یا گلابش را

دمِ آغازِ خطِ او ہزاراں نوجواں مردند
مپرس اے پیرِ واعظ عالمِ عہدِ شبابش را

بسوئے مست چشمِ خود نگاہے گر کند بالا
دو بالا نشہ گردد آں سیہ مست و خرابش را

شنیدم نفع مے یابد ز یار و آشنا عالم
پئے پابوسیِ او آشنا کردم رکابش را

لبش آہستہ حرفے گفت وقتِ عرضِ وصلِ من
نفہمیدم خطاب او نہ بشنیدم جوابش را

بجز واجب وجودے نیست ممکن را تامل کن
بذاتِ بحر قائم بیں ہمہ موج و حبابش را

ہزاراں یار دامن مے فشاند بر مزارِ من
تراب از مشتِ خاکِ من نظر کن اجتنابش را

چو بالا کرد در گلشن نگارم قدِ بالا را
قیامت گشت قائم پا بگل شد سرو رعنا را

بگلشن آمدم ہرگز نخواہم چید گلہا را
چرا اے بلبلانِ مست سر کردید غوغا را

کجا باشد بتِ سنگیں دلاں را دردِ دل شکنی
اگر بشکست مینائی چہ غم شد سنگِ خارا را

سرِ کوئے تو مے سوزم تماشا مے کند عالم
بیا بر بامِ خود اے مہ تو ہم بنگر تماشا را

نگہے کرد چشم مست ساقی آنچناں سویم — کہ دیگر ہیچ پروایم نماندہ جامِ صہبا را

تو مہتابے گریبانِ تو نورے در بغل دارد — بزن در جیب خود دستے برآور یدِ بیضا را

تراب ایں نالۂ قُم قُم نباشد خالی از علت
مگر شوقِ قیامِ او گلوگیر ست مینا را

باغیر بودنِ تو برِ انجمن مرا — مانند شمع داد سرِ سوختن مرا

بس تنگ کرد آں بُتِ غنچہ دہن مرا — خوں کرد غنچہ وار بشوقِ سخن مرا

از برگِ گُل بساز ردائے کفن مرا — کشتہ ہست شوقِ دیدنِ آں گلبدن مرا

چوں لالہ دل بہجرِ تو گردید داغدار — چاکست در غمِ تو چو گل پیرہن مرا

چوں ظلِ قامتش نشوم دور ہیچ گہ — جائیکہ یار ماست تواں یافتن مرا

گر بعدِ مرگ از تو میسر شود وصال — در زندگی بمرگ تواں ساختن مرا

فارغ شدم ز تارِ گریبان چاک چاک — تا چند احتیاج شود دوختن مرا

قرباں شدم **تراب** بشیریں کلامیش
فرہاد کرد آں لبِ شکر شکن مرا

اے فراقِ تو ز تن بُرد توانائی را — کرد برباد ز دل صبر و شکیبائی را

بے تو آرام و قرارم ہمہ گشتہ است جدا — مرگ ہم نیست کہ گیرد غمِ تنہائی را

لب گزیدن نکند یارِ من از ناز و ادا — میکند مشق باین طرزِ مسیحائی را

اے دل از دستِ تو بدنام شدم در عالم — عشقت آورد بمن ایں ہمہ رسوائی را

ساقی از دورِ فلک چرخ زدم جام بدہ — باز یادِ نکنم گنبدِ مینائی را

واعظا عقل میاموز مرا در سرِ عشق — گذرے نیست دریں محکمہ دانائی را

پا برہنہ چو **تراب** ست رواں در پئے او
غیر مجنوں کہ کند قدر تہی پائی را

اے ترکِ جفاکیش مکش تیر و کماں را … قربانِ تو گردیم مکن قتلِ جہاں را
گز سوزِ غمش گویم و در گریہ کنم ساز … چوں شمع بسوزند و تراشند زباں را
اے غنچہ بایں عمرِ شبینہ چہ شگفتی … صبحے بہ تو ناگاہ رسد دستِ خزاں را
از گفتنِ واعظ نشو و ضبطِ سرِ شکم … کارے نکند زورِ خسے بحرِ رواں را
تا نام و نشانِ تو نگردد ہمہ معدوم … مشتاق مشو جلوۂ بے نام و نشاں را
از صورتِ من عشقِ تو پیدا است چہ گویم … حاجت بہ بیاں نیست چنیں حالِ عیاں را
واقف نیم از رازِ حجابِ رخِ جاناں … جز حق کہ سزد واقفِ اسرارِ نہاں را
بیہے ہے کہ دلم خاک شد از تابِ رخِ او … از جلوہ مہتاب نشد تاب کتاں را

آرام کجا قسمتِ عشاق **تراب** است
ناحق نکند رام دلِ سنگ بتاں را

بے غمے شد ز جہاں در غمِ جاناں ما را … کرد یک مشکلِ عشقش ہمہ آساں ما را
یافت از سوزشِ عشقش سخنم شورِ جہاں … کرد دیوانگیش صاحبِ دیواں ما را
خالی یک دم ز خیالاتِ پریرویاں نیست … مے نماید دلِ ما چشمِ پری خواں ما را
خلق فرماں بریم کرد چو خوردیم غمت … داغِ تو گشت بدل مہرِ سلیماں ما را
سگِ کوئے تو ز ما ہیچ تعرض نکند … عجبے ہست ز غوغائے رقیباں ما را
غیر ازیں نیست تمنا چو بہجرت مردیم … با تو در حشر بود دست بداماں ما را

ساقیا دورِ **تراب** است بدہ جامِ شراب
تا شود محو ہمہ گردشِ دوراں ما را

کو قدر بہ پیشِ تو وفا را … خاک است بفرق نقشِ پا را
بوسہ ز تو خواستم ندادی … محروم کسے کند گدا را
پاے تو بخوں در آمد از بس … پامال نمودہ حنا را

در پیرہن از خوشی نگنجد
گر تنگ ببر کشی قبا را
در بحرِ تو مرگ ہم نیاید
از پا زدہ مگر قضا را
اے زاہد ناتواں قدم بیں
در کف چہ گرفتۂ عصا را

برحالِ تراب ہم نگاہے
رحمے نبود مگر شما را

چرا افگند ساقی دستہا در گردنِ مینا
مگر خواہد بمستی در بغل کردن تنِ مینا
نباشد ہیچ وقتے خالی از رازِ درونی را
بہ بیں از جانِ مَی قالب تہی گردیدنِ مینا
زکم ظرفی ست سکر و بیخودی و وجد دانستم
ز پا لغزیدنِ ساقی و بر جا ماندنِ مینا
مگر دارد تہی دستی دلیلِ معذرت بنگر
بپائے بادہ نوشاں سر فرو افگندنِ مینا

تراب اندر خمِ ابروئے او دل ماند میدانم
بغیر از طاق نبود ہیچ جا مسکنِ مینا

کہ کرد دخترِ رز را عتاب در مینا
کہ قید ہست بچندیں عذاب در مینا
صدائے قلقل او بر ملاست در محفل
ندانمش بکہ دارد خطاب در مینا
ببزمِ بادہ پرستاں چو محتسب آید
شود چو آب ز دہشتش شراب در مینا
بآں حجاب نماند آبروئے دخترِ رز
کدام مست نمودش خراب در مینا

تراب ایں مئے گلگونِ او چہ خوش نکہت
لبالب ست تو گوئی شہاب در مینا

تو پیامِ جلوہ دادی چو قدِ بلند خود را
زدہ سروِ گلستاں بغم دو چند خود را
بکشید واعظ از من سرِ وعظ و پندِ خود را
دل و جانِ خود سپردم بتِ دلپسند خود را
چو بزور برد از بر دلِ بیخودم ستمگر
بخدا حوالہ کردم دلِ ارجمند خود را
من و نازکی ایں دلِ من صنم و جفائے سختش
بچساں نگاہ دارم ز چنیں گزند خود را

خمِ زلفِ تابدارت نسزاب برد از من
پئے دلبریِ عاشق کمش این کمندِ خود را

بخدا چه خودپسندی کند و چه خودنمائی
اگر آئینه نمایم جبهتِ خودپسند خود را

بخیالِ زلفِ پیچاں من و خاطرِ پریشاں
ندهم تراب از دل سررشته مند خود را

وعدهٔ وصل و انتظاری ها
چشم بر راه و اشکباری ها

دم زنی از وفا و خوں ریزی
یافتم حقِ دوستداری ها

بے تو از شام تا سحر ما را
گشت همدم نفس شماری ها

دهشتِ تشنگی به محشر نیست
تیغ او دارد آبداری ها

دل بشوقش تراب میدارد
همچو سیماب بیقراری ها

نالهٔ دل بر درت بانگِ جرس باشد مرا
صحنِ گلشن بے رخت کنجِ قفس باشد مرا

دوزخی گردم سزاوارِ عقوبت ها شوم
کے بجز دیدارِ تو جنت هوس باشد مرا

بر نصیبِ خویشتن نازم کشم سر بر فلک
گر بپایت سر نهادن دسترس باشد مرا

بیدلی بگذشت تا از آه و افغاں دم زنم
کاش فرصت از غمِ دل یک نفس باشد مرا

صفحهٔ رخسارِ جاناں باخطِ خوش وانمود
سبزه و ریحاں بجائے خار و خس باشد مرا

کے بچشمم سر نه بینم جلوهٔ او چار سو
صورتِ او راست و چپ پیش و پس باشد مرا

اے که داری روز و شب چشمِ کرم سوئے تراب
یک نگاهِ لطف ز چشمِ تو بس باشد مرا

از طبیباں کج ادائی خوش نمی آید مرا
در حبیباں بیوفائی خوش نمی آید مرا

در چمن هر چند باشد سیرِ گل با رنگ رنگ
تا تو در چشمم نیائی خوش نمی آید مرا

خاکساراں راست حقّے بوسه بر پایش مزن
اے سیه رو این رسائی خوش نمی آید مرا

شاہا از سختی سرِ زلف گرہ وارش مگیر — اینچنیں عقدہ کشائی خوش نمی آید مرا

گو تراب آزادی و وارستگی دارم ہوس
لیکن از دامش رہائی خوش نمی آید مرا

حسن را بروے نعمتے شد عشق شد بر من بلا — او ندارد ہیچ دردے من بدردم مبتلا
تا بہ ضبطِ غم کجا نازک دلم پیرِ ضعیف — ہاں وہاں اینک حدیثِ عشق گویم برملا
دل مصفا کے شود بے خاک بیزی ہائے عشق — خاک مالیدم بروے آئینہ بہرِ جلا
پیش درویشاں مرو بہرِ خدا دنیا طلب — درکفِ ایشاں مجو گنجینۂ سیم و طلا

بے تکلف بے ضرورت کے روم آنجا تراب
خانۂ اہلِ دول باشد مرا بیت الخلا

بہرِ دنیا جبہہ سائی خوش نمی آید مرا — بر درِ شاہاں گدائی خوش نمی آید مرا
گر شبے در کوے تو نالم گدایانہ مگو — ایں صدائے بے نوائی خوش نمی آید مرا
مے گرفتم دامنِ جاناں بشوقے گفت ہاں — خُلطہ بیش از آشنائی خوش نمی آید مرا
کے روا دارم سفر بہرِ علاجِ دردِ عشق — یکدم از جاناں جدائی خوش نمی آید مرا
از خودی فرعون خودبیں گشت ناری الخذل — خودسری و خودنمائی خوش نمی آید مرا
ساغرِ پُر مے بدستم داد شیخ جام و گفت — از تو چندیں پارسائی خوش نمی آید مرا

من چو او ہم در فقیری وقت خوش دارم تراب
طمطراق پادشاہی خوش نمی آید مرا

باُمید آنکہ بوسم کفِ پائے یار خود را — برہش چو خاک کردم تنِ خاکسار خود را
ز دلم نرفت شوقِ خطِ سبزِ یار تا مرگ — نگذاشت شیفتہ دل رہِ سبزوار خود را
ز دلم بزلفِ کافر نہ بود رہے بجز چاک — سرِ زلفِ او رساں دم دلِ شانہ وار خود را
تو کہ عہدِ وصل بندی و وفائے آں نیاری — بچساں نگاہ دارم دلِ بیقرار خود را

نفسے زیاد ایزد مشوائے تراب غافل
مگزار ہاں بغفلت ہمہ روزگار خود را

ردیف الباء

مے آید از برائے شنا ماہِ من در آب
چوں ماہیم شدست ازیں زو وطن در آب

مثلِ حباب تا خبر از ہستیم رسید
شرمم فگند از عرق خویشتن در آب

فرصت نمید ہد بہ بیان غم تو عشق
بنگر چہ مشکل ست مرا دم زدن در آب

باشد کہ آبدار نماید کلام من
در بحر ایں غزل شدہ ما را سخن در آب

پوشش نمیں قبا بہ برش میرسد تراب
پوشش میکند عرق تنِ آں گلبدن در آب

[illegible] نالہائے عندلیب
گوش دل نہ ساختے بہ ماجرائے عندلیب

چوں نیاید ہر سحر غنچہ شگفتہ خاطرے
میرسد ہر صبحدم بروے دعائے عندلیب

کاش بوئے گل [illegible] در شام
نیست در فصلِ خزاں جز ایں نوائے عندلیب

[illegible] سفر کوئے تو [illegible] خوش
مے شود بے گل چمن ماتم سرائے عندلیب

[illegible] گلبن [illegible] چوں حباب گردیدہ است
مے تواں کردن ز برگِ گل ردائے عندلیب

[illegible] پیچیدہ ست سنبل در چمن
دام بر دوش آمدی اے گل برائے عندلیب

نیست [illegible] پیچ و تاب [illegible] چوں عاشقاں
کے نشیند زاغ در گلشن بجائے عندلیب

کے نوا شد یار از درد دلم محزوں تراب
[illegible] عندلیب

[illegible] طلب
گشتہ [illegible] صبر کن و رضا طلب

[illegible] تیغ زند [illegible]
سر [illegible] ہیچ نہ خوں بہا طلب

محو مرا و یار شو تا شود او بکام تو
قابلِ اختلاط نیست عاشقِ مدعا طلب

آنکه گریزد از جفا بوالهوس است و بیوفا
عشقِ بتانِ پُرجفا کرد مرا جفا طلب

حیف که والهٔ توام هیچ نداری اُلفتم
طالبِ او خدا شود هرکه بود خدا طلب

عقل اگر سلیم هست پیر گزیں که لابدست
بهرِ سلوکِ راهِ حق مرشدِ رهنما طلب

گوش کن از لبِ تراب ایں دو حدیثِ انتخاب
زحمتِ اینجهاں بکش راحتِ آں جهاں طلب

نیست بے جا گر ترا در برش نظم سوئے چپ
زانکه دل هستی و جائے دل بود پهلوئے چپ

راست بر دوشش زگیسو تیغ بر دل میزند
جیدم و بسمل کند از یکطرف بروئے چپ

وه چه زلفِ رستینش آفتِ جان و دل است
فتنهٔ دین هست و ایمان حلقهٔ گیسوئے چپ

چونکه حوا کرد از رانِ چپ آدم ظهور
بر زناں تعویذ باید بست بر بازوئے چپ

تا نشستم بر دو زانو گرد هو گویاں تراب
ہائے ہو شد حلقهٔ گردِ من از زانوئے چپ

ردیف التاء

عاقبت رفتن ازیں دارِ گذر در پیش است
غافل از زاد نباشی که سفر در پیش است

پیر هست و دستِ گریباں بجوانی مفریب
وقتِ ضعفِ بدن و سمع و بصر در پیش است

زود بیدار شو از خوابِ اجل سر بردار
شب آخر شد و هنگامِ سحر در پیش است

تا کجا محوِ سر و کارِ جهاں خواهی بود
فرصتی گیر و کار دگر در پیش است

لَا تَمُدَّنَّ بخواں و گذر از حبِ جهاں
چشم بر بند که آفاتِ نظر در پیش است

زر پسند از مکن بهتر ازیں نیست سخن
گر زکاتش ندهی شامتِ زر در پیش است

هر قدر مال بجا صرف کنی شو و بود
رایگاں نیست که صد چند دگر در پیش است

شاد بر صدر نشینی چه خوشی اے مسکیں
آخر از خاک شدن زیر و زبر در پیش ست

گر درایں جا بسرت سایۂ چترست چہ لطف
تابش و تفتگیِ حشر بسر در پیش ست

کن نکوکاری و پرہیز ز بدکرداری
کہ بد و نیک ترا نفع و ضرر در پیش ست

گر بدنیا ہمہ عمرِ تو بغفلت گذرد
بالیقیں داں کہ پس از مرگ سفر در پیش ست

عاقل آنست کہ دایم بدلش خوف بود
کہ پس از مرگ مہالک چہ نگر در پیش ست

قبل مردن بخدا توبہ کن و استغفار
ورنہ ہر جرم ترا وقتِ اثر در پیش ست

پاس انفاس کن و ہیچ میندیش تراب
برزخِ پیر دمِ نزع اگر در پیش ست

زمن چہ شد کہ دگر صرفِ صد عتابات ست
بزعمِ من برقیباں چرا مدارات ست

کنارہ کردم ازو چوں رقیب شد یکبار
کہ اجتماعِ نقیضین از محالات ست

ولا تو از صفتِ ہمکنارِ یار مپرس
نشستہ در برِ جاناں رقیب بذات ست

مرا بخاطرِ دشمن چرا ازیں جا راند
کہ قدرِ ناکس و کس پیشِ او مساوات ست

چرا نہ ترکِ ملاقاتِ تو کند عاشق
توئی و غیر کجا فرصتِ ملاقات ست

بگردِ گنجِ رخش مارِ زلف حلقہ زن ست
بحسنِ عارضِ او عالمِ طلسمات ست

تراب رفت بکویش بدیدہ سویش
ز بیوفائیِ او در جہاں حکایات ست

پنجۂ پیر نقشِ اللہ ست
کے ازیں راز ہر کس آگاہ ست

از یَدُ اللّٰہِ فَوْقَ اَیْدِیْہِمْ
شد یقینم کہ مرشد اللہ ست

ہر کہ نگرفت دامنِ پیرے
طفلِ ناداں و مردِ گمراہ ست

منکرِ پیری و مریدی را
حیف صد حیف و آہ صد آہ ست

ہر کہ بے پیر پیرش ابلیس ست
ایں حدیثِ نبی در افواہ ست

پیر آمد وسیلہ بہرِ نجات
پیر بگزیں کہ خواہ ناخواہ ست

پیرِ ارشاد و بیعت و خرقہ
ہمہ در کار اندریں راہ ست

پیر را صورتِ پیمبر داں
زانکہ او رہنمائے درگاہ ست

گرچہ پیر از مرید دُور بود
التفاتش ہمیشہ ہمراہ ست

پیر اگر حاضر ست در غائب
بہ یقیں از مرید آگاہ ست

با ادب پیشِ پیر باید بود
کو ز سر تا قدم ادب گاہ ست

بندۂ پیرِ دستگیر خودم
در جہانم بس ایں قدر جاہ ست

کے نہ نازم بہ بختِ خویش تراب
مرشدم کاظمِ شہنشاہ ست

ہر کسے از دل و جاں در طلبِ معشوق ست
عالم آگندہ ز شور و شغبِ معشوق ست

مرغِ جانہا پئے ایں دانہ بدام افتادند
نقطۂ خال کہ زیبا لبِ معشوق ست

دل کہ در سینہ قرارے و سکونے میداشت
ہمچو دیوانہ رواں در عقبِ معشوق ست

ہر چہ محبوب بود خوب بود بد نہ بود
شوخی و ناز سراپا ادبِ معشوق ست

وا دیلی چہ قدر ناموری مجنوں را
شہرتِ عاشقِ زار از سببِ معشوق ست

بیدل و خستہ و مظلوم بود عاشقِ زار
دلبر و قاتل و ظالم لقبِ معشوق ست

بار اکنوں چہ خوش مے گذرد حالِ تراب
خوب سرشار ز جامِ طربِ معشوق ست

چشمِ ہر کس بسوئے معشوق ست
زانکہ ہر سمت روئے معشوق ست

نور و ظلمت کہ در شب و روز ست
از رُخ و تار موئے معشوق ست

بے خبر از خود ست مے دانم
ہر کہ در جستجوئے معشوق ست

شب کجا بودی اے نسیمِ سحر
کایں قدر در تو بوئے معشوق ست

کے تواں گفتنش دلِ خالی
گر پُر از آرزوئے معشوق ست

خصلتِ عاشق ست عجز و نیاز
ناز بالطبع خوئے معشوق ست

اشکِ باریِ عاشقِ صادق
چشمۂ آبروئے معشوق ست

بہرِ خود بینی و خود آرائی
آئنہ رو بروئے معشوق ست

بوالہوس از مقامِ من چہ خبر
خانۂ من بکوئے معشوق ست

منکہ از دوستانِ معشوقم
دشمنِ من عدوئے معشوق ست

ہر چہ بے خود **تراب** مے گوید
آں ہمہ گفت گوئے معشوق ست

شبے کز ابروئے آں مہ جبیں خیال گذشت
دلم ز آرزوئے جلوۂ ہلال گذشت

ہجومِ غیر نشد موجبِ تکدرِ تو
عجب کہ ز آمدنم در دلت ملال گذشت

قیامت آمد و آفت رسید بر سرِ من
چو از نگاہِ من آں سروِ نونہال گذشت

تو دوشش دلبریِ غیر اندکے کردی
بخاطرِ منِ بیدل بسے ملال گذست

بروزِ عید بغلگیرِ یار خواہم شد
بایں اُمید چہ گویم تمام سال گذشت

ز رشکِ مدعیاں سوختم نہ پُرسیدی
کہ چوں تو سوختی و شب ترا چہ حال گذشت

تراب بارِ خدا قادر ست. رنج مخور
کہ صبحِ ہجر دمید و شبِ وصال گذشت

سراپایم ہمہ تصویرِ یار ست
مرا از ہجر و از وصلت چہ کار ست

بیا اے بلبلِ شیدا بکویم
کہ در کویم ہمہ باغ و بہار ست

کہ وا وا ز وے نویدِ وصل یارب
کہ دل چنداں بسویش بیقرار ست

بہر رنگے کہ بینی اوست موجود
نہاں بیرنگ در نقش و نگار ست

چو غیرش نیست دیگر فی الحقیقت
کدامی دشمن و کو دوستدار ست

بُتے کہ سوے من و امن کشاں رفت — بلاگردانش ایں مُشتِ غُبارست
کُشند در ہر نگاہم چشمِ مستش — مگر در عینِ ہستی ہوشیارست

تراب از خود کنارہ کردہ بنگر
چساں معشوق با تو ہمکنارست

دل کہ جز بیکسیش ہمنفسے ایں جانیست — واقف از بیکسیش ہیچ کسے ایں جانیست
ظالمانند دریں شہر ہمہ تجکلہاں — چوں کنم آہ کہ فریادرسے ایں جانیست
از منِ دل شدہ یارب چہ شنید او کہ گفت — جز دلِ نالہ زنِ تو جرسے ایں جانیست
بعد عمرے بمن ایں عقدۂ سربستہ کشود — مُرغِ جاں را بجز ایں تن قفسے ایں جانیست
بر ملاے کند آں مغبچہ ام دعوتِ مے — خطرے محتسب و ہم عسسے ایں جانیست
نقطۂ خالِ سیہ گر بلبش نیست چہ غم — خوش مکانے شکرست و مگسے ایں جانیست
جاے خوب ست بیا جلوہ نما در چشمم — غیرِ مژگانِ ترم خار و خسے ایں جانیست

بے سواری کہ تراب ست رواں در پئے او
بہ ازاں راکبِ فیل و فرسے ایں جانیست

گر بوطن ماندنم کیفیت و رنگ نیست — پاے مرا لنگ نیست ملکِ خدا تنگ نیست
گشت ز مکہ اگر ہجرتِ خیر البشر — تفرقہ از مولدم جاے غم و ننگ نیست
عالم و شیطان نفس جملہ عدوے من اند — با من ازیں جملہ کو مستعدِ جنگ نیست
گلشن بے خار کیست خالی از آزار کیست — شیشۂ فانوس را کے خطر از سنگ نیست

دلبر صافی ضمیر گوئیش اینک تراب
آئینہ شاں در دلش شائبہ زنگ نیست

تشنہ جان ماست دل بے لبت آہ ایں چہ زیست — اے کہ لبِ لطیفِ تو چشمۂ آبِ زندگی ست
مستِ الست آمدی نازپرست آمدی — تیغ بدست آمدی بہرِ خدا ارادہ چیست

یا ببرِ خودم نشاں یا زو درِ خودم براں
صاف جواب دہ مرا لب بگشا ارادہ چیست

دیدہ چو آمد و شدم بر درِ خانۂ خودم
گفت بروں شو از درم در رہِ من میا مایست

گشت تغافلت مرا ایں عجب ست ماجرا
ہیچ نشد خبر **تراب** قتل کہ شد شہید کیست

غنچہ لبے بگلستاں آمد و خندہ زد و نہفت
خندہ زدند بلبلاں کیں گلِ نو دگر شگفت

از المِ فراقِ او در سرِ اشتیاقِ او
لحظہ دلم نیارمید لمحہ چشمِ من نخفت

قاصدِ مہربانِ من چوں برِ دلستانِ من
کرد بیانِ حالِ من ہیچ جوابِ آں نگفت

ابروئے تو باتفاق ہست ہلال واطاق
قوسِ قزح کجا شود با خمِ ابروے تو جفت

خوب **تراب** یک قلم کرد ہمی غزل رقم
طبع مراست آفریں کیں دُرِ شاہوار سُفت

اگر ز بوس و کنارت حصول ناکامی ست
کنوں برِ تو نشستن مرا چہ بدنامی ست

لباسِ آبِ رواں نیست بر تنم از رشک
قبائے شبنمی و جامہ تر اندامی ست

عجب کہ دلبری از ما و ہم ز دل آرام
ترا کہ شیوۂ دلداری و دل آرامی ست

مکن بعشق بمن تہمتِ خللِ دماغ
خیال ہا بسرِ من ز چشمِ بادامی ست

ہلاک مے کند آں خط و زلفِ یار **تراب**
بعشق قاتلِ من ایں دو زنگی و شامی ست

دلے دارم گرفتارِ محبت
مریضِ عشق و بیمارِ محبت

طبیبا ز دارُوئے من دست بردار
علاجے نیست در کارِ محبت

نہ از خود ہوش دارد نے ز دیگر
چساں مست ست سرشارِ محبت

نباشد درد من محتاجِ تشخیص
ز حالم ظاہر آثارِ محبت

رخم زرد و لبم خشک و مژہ تر
سراپا ہست آزارِ محبت

تو واقف نیستی اے زاہدِ خشک — ز رازِ عشق و اسرارِ محبت
ترا بر عشقِ من ز دست و انکار — مرا صد گونہ اقرارِ محبت
ز بس در عشقِ او بے اختیارم — نمے ترسم ز اظہارِ محبت

ترابؔ با خوش شو یا ناخوش از من
نخواہم کرد انکارِ محبت

ترا بے وجہ در خاطر غبار ست — دلِ من از تو صاف آئینہ وار ست
مقرِّ وصل شو با من خدارا — کہ دل بہرِ وصالت بیقرار ست
بیا اے گل کہ از بہرِ تو بلبل — چو نرگس روز و شب در انتظار ست
سزد گر زاہدم گیرد گریباں — کہ دامن گیرِ من زنار دار ست
پریشانی اگر عیب ست در عشق — پریشاں تر ز من عشقِ نگار ست
برو صیادا و بلبل را میازار — کہ سیرِ گلشن و فصلِ بہار ست
مرا معشوق جز تو نیست دیگر — ترا مانندِ من عاشق ہزار ست
بگویم لطف کن خواہی نخواہی — ترا در مہربانی اختیار ست
بگو باری کہ بخشیدم گنہ ہت — الٰہی از تو دعایم بار بار ست

خداوندا چو تو بندہ نوازی
ترابؔ از فضلِ تو امیدوار ست

شہید در تہ تیغش نہ سر فدا کردست — نمازِ فوتی خود را ز سر ادا کردست
خدا نہ از تو جدائی نصیبِ ما کردست — ز صبر و ہوش و قرار و خرد جدا کردست
کسے چہ داد دہد وا ز کہ داد خواہ شویم — چو ایں جفا و ستم بر من آشنا کردست
ز سینہ کاوِ تیرِ نگہ چہ نالہ کشم — کہ صد جفا بمن آں چشمِ سرمہ سا کردست
بیاد کن ہمہ خاکم خوش آمدی بوقت — اگر ترا خبر از حالِ من صبا کردست

پر بود ہمہ خوں ریزیِ دلم کایں دل
مرا بچشمِ سیاہِ تو مبتلا کردست

جواں بعشق نگردد چگونہ واعظِ پیر
خیالِ قامتِ یار مرا عصا کردست

تراب وعدہ آں بے وفا درست مداں
ہزار بار بمن نقضِ عہد ہا کردست

موئے پیچیدہ بگوشِ تو چہ دل آویزست
زلف افتادہ بدوشت چہ بلا انگیزست

طاقتم کو کہ بآں ترک شوم چشم دو چار
کز پئے قتلِ جہاں تیرِ نگاہش تیزست

چشمِ بیمارِ تو زاں دم کہ درآمد بہ نظر
یکسر از خوابِ خورِ خویش مرا پرہیزست

شوخیِ رنگِ حنا دستگہِ قتل فزود
ہاں نگاریں کفِ دستت چہ بلا خونریزست

بسکہ از فوجِ غم و دردِ تو خوردیم شکست
رقمِ حالتِ ما جملہ شکست آمیزست

صبح از زلف برآمد رخِ ہندو بچہ
گفتم ایں شمس ز شام ست نہ از تبریزست

دود آہے ز دلِ سوختہ ام سر بکشید
گرمیِ عشقِ تو در سینہ چہ آتش بیزست

دل بزلفش نہ وہی قیدِ فرنگست تراب
گو باعجازِ مسیحی صنمم انگریزست

درد و غم در دلم امانتِ اوست
داغ در سینہ ام ودیعتِ اوست

موجبِ زندگیِ من در عشق
کرم و لطف و مہر و شفقتِ اوست

جا نبے نیست خالی از ذکرش
ہر طرف در جہاں حکایتِ اوست

گر بخلوت نشست زاہدِ خشک
بے نصیبی ز لطفِ صحبتِ اوست

عشق بازی نمی گذارد دل
عاقلے در پئے ملامتِ اوست

بوسہ بر نے ہمی زنم کہ درو
اثرِ ہمدمی و قربتِ اوست

جلوہ آرائے دل تصورِ یار
رونق افزائے چشم صورتِ اوست

نتواں داشتن دریغ تراب
گر سرِ عاشقاں بحاجتِ اوست

سنبل بہ پیچ و تاب ز زلفِ سیاہ کیست
نرگس کشودہ چشم بشوقِ نگاہ کیست

در طوقِ عشق سرو اگر قمری ست قید
خود سرو ایستادہ زیکپا براہ کیست

دل دادنش بعجز و نیاز از گناہ ہست
با ناز و عشوہ دلبریِ ما گناہ کیست

خوشحال گشتہ است جہانی ز لطفِ تو
رو ہم نگر کہ شاہد حال تباہ کیست

یاراں نظر کنند و مرا ایں خبر کنند
ایں کج خرام و کج نگہ و کج کلاہ کیست

در قتل گاہ او چو **تراب** از قضا رسید
رویش بدید و گفت کہ ایں بے گناہ کیست

زود آ کہ انتظارِ توام سخت شاق ہست
حالیا وعدۂ وصالِ تو خوش در فراق ہست

چشم ہزار بیں شود اے کاش بعدِ عمر
بسیار دیدنِ تو مرا اشتیاق ہست

تو ظالمی سوائے جفا نیست کارِ تو
لطفے کہ مے کنی بمن از اتفاق ہست

با یک دگر چو خانۂ زنبور خلق را
در ظاہر اتفاق و بباطن نفاق ہست

خم گشت ماہِ نو کہ نظیرش شود نہ شد
ایں خم بخوبی چو ابروئے تو طاق ہست

از چشم افتادہ چو اشکم بجوش شد
قدرش کسے نکرد کہ ایں طفل عاق ہست

زاہد چگونہ رغبتِ دنیا کند **تراب**
دیندار را بہ بانوئے دنیا طلاق ہست

اے دل بکوئے یار رقیب ست چارہ نیست
جائے کہ سگ نشست گدا را گذارہ نیست

ہفت آب را کرانہ نمایاں است در جہاں
در بحرِ بے کنارِ سرشکم کنارہ نیست

لختِ دلم چرا نہ بہ از زر گراں رسد
سیماب گشتہ است دلِ پارہ پارہ نیست

اے شوخ سنگ دل بدلم سختی مکن
دایم بشیشہ در برِ خود سنگ خارہ نیست

انجم ہم شدہ بہ شفق حلقہ بستہ اند
ایں سرخ چہرہ بر سرِ ایں گوشوارہ نیست

از گرمیش بسوخت تنِ ناتوانِ من
تن پنبہ است و کم دلِ من از شرارہ نیست

امشب دلا بنالہ چہ دستک ہمی زنی　　اشکے چکیدہ است ز چشمم ستارہ نیست
صد بار ایں چنیں ستم و جور کردہ　　حاشا کہ واردات جفا یک دو بارہ نیست

در کشتن رقیب تراب استشارہ چیست
در کارِ خیر حاجت ہیچ استخارہ نیست

چوں لبت سرخی و زیبا دہنت تنگی یافت　　رائگاں غنچۂ گل با تو چہ ہمرنگی یافت
خوب سرسبزیِ حسنِ تو بر آورد خطت　　صبح حسنِ تو عجب عالم شبرنگی یافت
حاصل بوسہ بہ نقدِ دل و جاں دشوارست　　لبِ لعلِ تو چنیں قدر و گراں سنگی یافت

وہ چہ زیباسے رخش کاکل و خال ست تراب
کشورِ حسنِ تو امیر حبش و زنگی یافت

سر ز سنگ کودکانِ کوئے آں دلبر شکست　　سنگ طفلاں قیمتِ دامانِ در دسر شکست
بر دو چشم در فشانم آبروئے سلک در　　دانہ ہائے اشک من ہم قیمتِ گوہر شکست
در خیال آں سر مژگاں بچشمم خواب کو　　کاوِ کاوِ یادِ مژگاں خار در بستر شکست
چوں نباشد سنگِ سختِ ہجر تو بر من گراں　　شیشۂ صبر و قرار و ہوش من یکسر شکست

اے ستمگر نیست ایں سخت جانیِ تراب
رنگ آب تیغ تو از تندیِ جوہر شکست

شب چو بلبل بر شگفتن ہائے گل بگریید و رفت　　صبح غنچۂ گل شد و بر گریہ اش خندید و رفت
دید چوں دیوانگیش سخت زیبا در بمن　　بخت سرگردان من گرد سرم گردید و رفت
سوئے من آمد چو با صد منت آں بیدادکیش　　لحظہ ہم در بزم تو ننشست رویم دید و رفت
ماجرائے دل ہمی گفتم باواز بلند　　پنبہ در گوش آمد و حرفے ازاں نشنید و رفت
بلبلاں کردند غوغائی و تاثیرے نکرد　　در گلستاں باغبانے آمد و گل چید و رفت
بے نباشم روز و شب از گریہ ات اے چشم تنگ　　ابر خوشتر آں بود کو ساعتے بارید و رفت

حیرتے دارم کدام از من خطا مشہود شد — چوں نگاہش سوئے من افتاد برنجید و رفت
چشم او در مجلسم بیدل نمود و کس ندید — وہ چہ دزدیدہ نگاہ او دلم دزدید و رفت

مے تپیدم دوش در کویش تراب از درد دل
در دلِ او رحم آمد ماجرا پرسید و رفت

کجا مقابلہ روبروش شدن مجالِ من ست — کشیدہ چین بجبیں از پیے قتالِ من ست
زنم بہ اہلِ کمال از قصورِ خود پہلو — کہ اعتراف بہ تقصیرِ خود کمالِ من ست
چرا نہ ابروئے او دیدہ خوش شوم سرِ شام — کہ صبح عیدِ وصال ست و ایں ہلالِ من ست
سوائے عارض و زلفِ تو او نگارم نیست — ہمی بمدتِ عشقِ تو ماہ و سالِ من ست
خدا شدن چہ بود از خودیِ خود رفتن — نظر بفضلِ خدا کردن انفعالِ من ست
چو یار نسبتِ خود را بمن درست نمود — عبث بخود بجز از وے دگر خیالِ من ست

چو نحنُ اَقرب منکم تراب قولِ خدا ست
بہ بیں بہ آیۂ ناطق چہ اتصالِ من ست

بسکہ یارم آتشیں رخسارہ دارد سادہ رو ست — سبزہ را عارض شدن بر عارضِ او تاب کو ست
غیر گفتارش نمی شنوم سخنہائے دگر — با من اے واعظ ترا ناحق ہزاراں گفتگو ست
بدنما طوقِ تو کے باشد منِ دیوانہ را — بہرِ قمری خوشنمائی ایں قدر از طوق او ست
از ازل چوں گل گریباں چاکم و دیوانہ ام — بہرِ چاکِ پیرہن کے احتیاجم بر رفو ست
باطنت آلودہ دامانست از روئے ریا — زاہدا از بہرِ چہ در ظاہر ترا ایں شست و شو ست
چشمِ تو گویاست از غمزہ نمی فہمد کسے — مردمِ بیمار را آہستہ طرزِ گفتگو ست
کاوشِ از پیکاں ندارد تیرِ او در سینہ ام — از پئے جان و دلِ گم گشتہ ام در جستجو ست
مے کند جاناں تماشائے تپیدنہائے صید — در سرِ کویش دلم وقفِ تپش در آرزو ست
ذات را طالب کسے کم میشود غیر از صفت — عندلیباں را تعشق بر چمن از رنگ و بو ست

از دہانِ تنگ تو شاید کہ بوسے یافتہ
ور نہ غنچہ این قدر چوں از خجالت سر فروست

کے تراب افتادہ نبود در رہِ معشوقِ خود
ہمچو نقشِ پا بکویش خاکساری آبروست

چشمِ سیاہِ یار چہ ترکِ ستمگرست
کز بہرِ قتل از مژہ در دست خنجرست

ہرگز جوانِ نیک بدُنیا نکرد میل
کیں پیر زالہ زنکہ بسیار شوہرست

کے رُخ کند بکسوت نگیں نگارِ من
مہ را بپائے فروغ چہ حاجت بزیورست

اشکم بچشم ہیچکدوے فتد بخاک
ایں طفل نو رسیدہ چہ بیباک خود سرست

دل از تراب بردہ ہیچ باک نیست
یاراں نظر کنید کدام ایں دلاورست

از بہرِ قتلم ابروے قاتل چہ خنجرست
موئے سیاہِ او ہمہ چوں موتے جوہرست

در ملکِ بیخودی چہ غریبانہ فتادہ ام
واقف نیم ز شاہ و ندانم چہ کشورست

در دشتِ خاکِ من شررے نیست چو دلے
وز آتشِ فراقِ تو جانم چہ اخگرست

تا راہ گم نکرد کسے خضر را نیافت
گمراہیم تمام باُمید رہبرست

پروا ندارد از خضر آبِ حیات را
دل تشنۂ توجۂ ساقیِ کوثرست

گر دام گستری تو ز حالم خبر بری
خطِ نوشتہ در پر و بالِ کبوترست

چوں کلکِ من سیاہ شد و سینہ چاک چاک
زیں نا تمام قصۂ عشقم بدفترست

حرفے نگو تراب ز صبر و سکوتِ او
دل نیست ایں کہ پارہ و سیماب در برست

موئے ہر بلبل از چمن برگشت
تا ز گلگشت سروِ من برگشت

فاتحہ خیر خواں کہ از اخلاص
یار برگشت بخت من برگشت

بے وفا گفتم و رسید از من
دلبر از من بیک سخن برگشت

تا گذارش بکوی یار اُفتاد / زاهد از غلط بی سخن برگشت
شمع روپوش شد ز پروانه / یک بیک رنگ انجمن برگشت
نوجواں گشت و حُسن رفت هنوز / او نه از من بکرد و فن برگشت
بهرِ یک جُوی شیر شیریں را / خاطر از بهر کوه کن برگشت
یا رب آں بدگماں چرا از من / عهد شکست و دفعتاً برگشت
بهرِ خانه خرابیِ عاشق / یار از ره سوی وطن برگشت

چه خطا از ترابِ بیدل شد
که دلِ شیخ و برهمن برگشت

شورِ محشر ز قامتِ بالاست / خود ز قامت قیامتی برپاست
اهلِ دل کے اسیرِ او نه شود / کاکلش دام از پیِ دلهاست
عارضِ صافِ او چو آئینه / حیف کز گردِ خطِ غبار آلاست
شانه یار را تواں بوسید / جل شانه که خوب زلف آراست
عشق را لازم ست بدنامی / نیکنامی ز من نیاید راست
دُورم از زهد و ورع صد فرسنگ / رندیِ من عیاں ز سر تا پاست
محتسب را دلیلِ میخواری / در کفم جام و در بغل میناست
من از آں شوخ دیده حیرانم / با منش ایں قدر حجاب چرا ست

هر کس از من نشانِ او پرسد
کس نه پرسد از او تراب کجاست

ابروِ خوباں کمانِ دیگرست / تیرِ مژگاں را نشانی دیگرست
عشق را از آه گرم و سوزِ دل / شعلهٔ دیگر ز خانی دیگرست
قصه ام از گوشِ دل باید شنید / سرگذشتم داستانی دیگرست

یار بر خاکم قدم فرسود و گفت
این زمین را آسمانی دیگر ست

هر زمان از جور و ظلمِ تازه اش
با من او را امتحانی دیگر ست

دلبری و دلفریبیش مپرس
هر ادایش داستانی دیگر ست

چشم نرگس زلف سنبل روی گل
صورتِ خوش گلستانی دیگر ست

ضعف و پیری رنج و محنت درد و غم
گلشنِ تن را خزانی دیگر ست

گو تعلق از بدن دارد ولے
مرغِ جاں را آشیانی دیگر ست

بلبلِ دیوانه را از شوقِ گل
ہر نفس شور و فغانی دیگر ست

مے گریزد عقل از میدانِ عشق
عشق را زور و توانی دیگر ست

کے بسوئے کعبہ عاشق رخ کند
قبلۂ او آستانی دیگر ست

دامِ دل شد حلقۂ مویش تراب
تارِ مویش ریسمانی دیگر ست

دوستان دشمنِ جانِ دل و دینم این ست
آنکه در فرقتِ او زار و حزینم این ست

آنکه در هند نظیرش نبود در خوبی
وان پری چهره که گویند بتِ چینم این ست

[illegible] هیچ مگو حسن و جمالش بنگر
منکه آشفتهٔ یک طفلِ حسینم این ست

آنکه بر عشقِ خود او کرد چو مجنون شیدا
آنکه در عاشقیش خوار حزینم این ست

[illegible] ست که صد خانهٔ دل غارت کرد
آنکه از خطرهٔ او گوشه نشینم این ست

[illegible] غلمان
کوچهٔ اوست جنان خلدِ برینم این ست

[illegible] حلقه زدند
آنکه بے او طرفِ باغ نه بینم این ست

[illegible] شکستن نه دهند
با رقیبان همه تن باعثِ کینم این ست

[illegible]
غیر کو نامِ خدا نقشِ نگینم این ست

[illegible]
حق غفور ست و کریم ست یقینم این ست

بهتر ز گهر بچشم اهلِ نظرست
این طفلِ سرشکِ من که لختِ جگرست

پامال کنند و آبرویش برباد
ریزند بخاک گرچه لعل و گهرست

ناصح ز نصیحتِ تو او را چه حصول
آنرا که هوائے عشق بازی بسرست

یکبار کسے که کلمة الحق گوید
بے شبه نجاتِ او ز رنج خبرست

از بهر خدا کسے نرنجد ز تراب
یارش اگر آں بتِ برهمن پسرست

تابان رخِ یارِ من چو شمس و قمرست
آنکس که رخش ندید زان بے بصرست

موقوف بطور و وادیٔ ایمن نیست
جلوه گهِ او تمام سنگ و شجرست

مشهود کجا شود جمالش هرجا
آں را که بلند ضیع و کوته نظرست

هر چند بصورت اختلاف ست بخلق
در اصل همه یکے چو زید و بکرست

مغرور بحق پرستیِ خویش مشو
اے شیخ خودی ز بت پرستی بترست

فانی ز صفات و ذاتِ خود باید شد
تا هستیِ تست جائے خوف و خطرست

کے دستِ ترا نگیرم از صدق تراب
ایں دستِ تو آستین دستِ دگرست

گفتم فراقِ یار بلائے محبت ست
گفتا غمِ فراق سزائے محبت ست

از دستِ عشق کے نه برآید فغاں ز لب
فریاد و ناله بانگِ درائے محبت ست

جاناں بگریه و دمِ سرد مخند ها
ایں اشک و آه آب و هوائے محبت ست

گه چشم پوشی و گہے پنهاں نظر کنی
با من حجاب و تو ز ادائے محبت ست

بر تو اثر نکرد نمودیم امتحاں
هر نقش و هر فسوں که برائے محبت ست

کے آرزو بترکِ محبت کند دلش
سرتا قدم کسے که فدائے محبت ست

بے عشق کے نمود پذیرد وجودِ خلق
کون و مکاں ز نشو و نمائے محبت ست

ز دنیا نجاست ست مکن رغبتش بدل — ایں جائے نفرت ست نہ جائے محبت ست

جدا از پئے محبتِ مولا مکن **تراب**
باز آ ز ہر عمل کہ ورائے محبت ست

ز چشم دیدہ و بساز جنگ پرداخت — ز مژگاں تیر واز ابرو کماں ساخت
مگر زخمِ دلے منظور دارد — کہ چشمش از نگہ نیزہ برافراخت
خدا حافظ ز دستِ خوں فشانش — پئے شبخونِ دل رنگ از حنا ساخت
بترس اے محتسب زاں ساقیِ مست — کہ رویش دیدہ زاہد ہوش در باخت
ز دیدارش بود محروم آں جا — دریں عالم خدا را ہر کہ نشناخت
اثر دارد غم و اندوہِ عاشق — کہ شمع از سوزشِ پروانہ بگداخت
مرض مہلک نشد ہنگام پیری — اجل از بہرِ رحلت کوس بنواخت
عنایت کرد پیرم تاجِ شاہی — ہمائے بر گدائے سایہ انداخت

تراب از جان و دل قربان پیرم
کہ بر حالم نوازش کرد بنواخت

سرخیِ خطِ سرش خضرِ دلم را سوخت ست — در رہِ ظلمات کافر آتشے افروخت ست
مے شود استاد خود شاگردِ وے در حیرتم — ایں سبق یارم بمکتب از کدام آموخت ست
دل اگر پامال کردی اشک پامالم مکن — آبروئے خود کسے در دستِ تو نفروخت ست
تار تارش باز خواہم کرد از دستِ جنوں — ناصحم اینک عبث چاکِ گریباں دوخت ست

غنچہ ہائے اشرفی ہم گل شود آخر **تراب**
عاقبت گردد پریشاں ہر کہ زر اندوخت ست

جلوہ اش ہر دم بشانے دیگرست — ہر کسے را زو بیانے دیگرست
او بہر شانے دہد از خود نشاں — بے نشاں را کے نشانے دیگرست

گرچہ الآن کما کان ست او / دائم او را کن فکانے دیگرست

ہر کہ خود را گشت واصل شد باد / کے چنیں سود و زیانے دیگرست

وصل او بے جذبہ نتواں یافتن / بام او را نردبانے دیگرست

من بہ صورت نظر دارم بحق / خلق را با من گمانے دیگرست

می زند دم از نفخت فیہ یار / در تنم روح و روانے دیگرست

کے انا الحق غیر حق گوید تراب / کلمۃ الحق را زبانے دیگرست

ردیف الثاء

خنجر مژگان او زد زخم بر دل الغیاث / ابروِ خمدار او شد تیغ قاتل الغیاث

یک نظر اے کاش بیند سوئے من آں شوخ چشم / مے تپم در اشتیاقش ہمچو بسمل الغیاث

کیست غمخوارم کہ از یارم بگوید ایں قدر / بے تو بر عاشق بلا ہا گشت نازل الغیاث

بر درش ماند رقیبِ بد سیر مانند سگ / بر حضورش باریابی ہست مشکل الغیاث

اے ترابِ غمزدہ باز آ ز عشقِ مہوشاں / نیست جز درد و الم در عشق حاصل الغیاث

ردیف الدال

جز تو معشوقے بعاشق مکر و فن چنداں نکرد / لیلی و شیریں بقیس و کوہکن چنداں نکرد

در تکلم بوسہ باید داد بر شیریں لبش / کرد مفتونم بحرفے گو سخن چنداں نکرد

کے شکستہ دل نباشم از خلافِ وعدہ اش / نقض عہدِ غیر آں پیماں شکن چنداں نکرد

شعلۂ شوقِ تو جانم پائے تا سر سوختست / با پرِ پروانہ شمع انجمن چنداں نکرد

گرد کوئے یار خود چنداں کہ من گردیدہ ام
طوف دیر و کعبہ شیخ و برہمن چنداں نکرد

سرو بر یکپا بہ پیشش از ادب استادہ ماند
التفاتے سوئے ش آں نازک بدن چنداں نکرد

وائے حسرت شب نصیبِ غیر شد دشنام یار
اختلاطے با من آں غنچہ دہن چنداں نکرد

کرد پیغام کسے چنداں شگفتہ خاطرم
غنچۂ گل را نسیم اندر چمن چنداں نکرد

خوبیِ یار مرا از من چہ مے پرسی **تراب**
دلبری و مہربانی کس بمن چنداں نکرد

چو تعریفِ گل اندامی بجسمِ او گراں آید
بیانِ نازکیش بر زبانِ من چساں آید

نباشد خالی اشفاق و اخلاقِ کریمانہ
سوئے پیرِ ضعیفِ خود اگر آں نوجواں آید

چرا بلبل بہ پیشِ گل چنیں شاداں و خنداں نی
نمی ترسی کہ روزے در چمن بادِ خزاں آید

غلامم سرو آزادہ نگردد قمریِ مسکیں
برائے سیرِ گلشن چو آں سرو رواں آید

لبِ لعلِ تو اے جاناں مسیحا دم بود بشتاب
بگو بیشم کسے بے دم برائے امتحاں آید

بود مرگِ مفاجاتش دریں صورت خدا حافظ
اگر در خانۂ مفلس یکایک میہماں آید

برآید جملہ کامِ او فتد عنقا بدامِ او
اگر در خانۂ عاشق **تراب** آں مہرباں آید

نہ سبزہ بر رخِ گلگوں برآمد
کہ خطِ خوشش پُر از مضموں برآمد

ز آغوشم چو بیروں رفت جاناں
ز دل آہ و ز دیدہ خوں برآمد

مپرس از گریہ ام در فرقتِ او
ز چشمم چشمۂ جیحوں برآمد

بصد منت ز خلوت خانہ لیلیٰ
بسیرِ وحشتِ مجنوں برآمد

چو عاشق در برش بنشست شاداں
رقیب از محفلش محزوں برآمد

چرا استنکاف دامانش نگیرد
ز دورش فتنۂ گردوں برآمد

چو کرد دم با رخِ جاناں مقابل
قدِ ہر سروِ ناموزوں برآمد

ز آمد آمدِ یارم که گفتش
که شیخ از خانقه بیروں برآمد

تراب از عشق کے رسوا نباشد
دلِ او از ازل مفتوں برآمد

خوش آنکه خاکِ رهِ خاندانِ پیر بود
که قبلهٔ دو جهاں آستانِ پیر بود

خوش آں دلے که دراں نیست غیرِ رخِ پیر
خوش آں زباں که براو داستانِ پیر بود

ز خاکِ درگهِ پیراں کنند سرمهٔ چشم
تبرکست هر آنچه از نشانِ پیر بود

منه برائے خدا یک قدم خلافِ ادب
بآں طرف که مزار و مکانِ پیر بود

یقیں شناس که مخدومِ عالمے گردد
هر آنکه خادمِ متوسلانِ پیر بود

چگونه بندگیِ پیرزادگاں نکنه
کسے که بندهٔ از بندگانِ پیر بود

برتبه اش نرسد رتبهٔ مریدِ دگر
هر آں مرید که از عاشقانِ پیر بود

بگوشِ هوش بشنوید هرچه مے گویم
که ایں همه سخنم از زبانِ پیر بود

تراب خدمتِ او عینِ خدمتِ پیرست
کسے که نائبِ پیر و نشانِ پیر بود

که انا الحق بجز خدا گوید
شاه خود را چساں گدا گوید

هرگز آں را کم از حدیث مدان
آنچه استادِ مقتدا گوید

از برِ خود جدا اش باید کرد
هر که خود را از و جدا گوید

غیرِ عکسِ ندا، دگر چه بود
خلق کاں صوت را صدا گوید

کلمة الحق خود از زبانِ **تراب**
مرشدِ راه بر خدا گوید

گر نه انساں مظهرِ معبود شد
آدمِ خاکی چرا مسجود شد

اول و آخر خدا باشد خدا
غیرِ او پس از کجا موجود شد

هر که را چشمِ حقیقت بیں کشاد — وحدت اندر کثرتش مشهود شد
بنده را جز عاجزی نبود روا — آں که متکبر شد او مردود شد

سرمهٔ چشم خدا بینم تراب
خاک پائے سیدِ مسعود شد

هر که مولایش از و خوشنود شد — چوں ایاز او عاقبت محمود شد
فاش گویم با تو رمزِ معرفت — غیر واحد نیست گو معدود شد
جز خدا در موسے و هاروں که بود — خود خلیل الله خود داؤد شد
کیست شداد و که هاماں بوده است — خود همه فرعون و خود نمرود شد

زنده پیرش میتواں گفتن تراب
آنکه از خود مردهٔ و نابود شد

نزولِ شاه خوباں را مصفا منزلے باید — ز جام و بادهٔ و مطرب مهیا محفلے باید
بلوریں جام مے باید شرابِ تند و رنگیں را — غمِ نازک مزاجاں را چو من نازک دلے باید
وصالِ یار اگر خواهی فراق از غیر کن اے دل — که ایں جا بے خبر از غیر و از خود غافلے باید
نگردد دولتِ عرفاں نصیبِ ابله و ناداں — براهِ معرفت مردِ ذهین و عاقلے باید

هدایت از خدا باشد تراب اما بظاهر هم
بجز کاظم مرشدِ برحق و پیرِ کاملے باید

رسید مژدهٔ وصلم که یار باز آمد — غزال رم شدهٔ از کنار باز آمد
مثالِ بلبلِ نالاں مکن شکایتِ خار — خزاں گذشت و نسیمِ بهار باز آمد
بهوائے قتل که افتاده در سرش دیگر — کشیده خنجرِ کیں شهسوار باز آمد
کدام نرگسِ مستم دوچار شد یارب — که ناگهاں بسرِ من خمار باز آمد
تراب بسکه ز جامِ غمِ تو شد مدهوش — گذشت از خود و از کار و بار باز آمد

چناں در بزمِ امشب ساقیِ مستانہ مے رقصد
کہ ہم بر دستِ ساقی ساغر و پیمانہ می رقصد

بعزلت مے تواں دیدن سماع و رقص زاہد را
نہاں چوں طائرِ قبلہ نما در خانہ مے رقصد

نباشد خود نمائی از کمالِ خویش کامل را
کہ از مردم نہاں طاؤسِ ویرانہ می رقصد

نمیدانم چہ شد از خوشدلی ساغر بدورِ او
کہ مثلِ چرخِ امشب ایں دلِ دیوانہ می رقصد

فلک گردش گرفتست بر ہر دورِ دامانش
تراب ایں جا بیا بنگر چہ آں جانانہ می رقصد

دلم کہ بہرہ ز دیدارِ تو نمے دارد
ہمیشہ چشم ز اشکِ غمش نمے دارد

دمے بصحبتِ من خاطرش نیارامد
مگر نہاں ز من آں شوخ ہمدمے دارد

دریں زمانہ دلے نیست از غمے خالی
فغاں کسے کہ دلے دارد و غمے دارد

چہ عالمست جمالِ ترا تعالی اللہ
کہ شوقِ جلوۂ روئے تو عالمے دارد

لبش نہ سبزہ بر آورد می کند دلریش
برائے زخم ز زنگار مرہمے دارد

کسے کجا شود از تیغِ تیزِ او بے دم
کہ چوں زبانِ مسیحا لبش دمے دارد

غزالِ شوخ تواں گفت ترکِ چشم ترا
کہ بر دوام ز من وحشتِ رمے دارد

چو نرگس ست بکوئے تو دیدۂ من باز
بیا کہ دیدۂ من شوقِ مقدمے دارد

تراب دم بخود ست آہ از کہ گوید حال
غریبِ عشق نہ یارے نہ ہمدمے دارد

بازم ہوائے نرگسِ مستانۂ تو شد
دیگر خیال گردشِ پیمانۂ تو شد

ساقی چہ خواندۂ تو کہ زاہد ز خانقاہ
بے خود رواں بجانبِ میخانۂ تو شد

خلقے برائے دیدنِ من جمع گشتہ اند
بنگر چہ طرفہ عالمِ دیوانۂ تو شد

از حالِ دل مپرس کہ وصفت شنیدہ بود
نادیدہ شمعِ روئے تو پروانۂ تو شد

دیدی بعشقِ یار وفائے دلم **تراب**
با یار شد یگانہ و بیگانۂ تو شد

حیرت از نقش سراپائے تو بہزاد کشید — محو صورت گرِ تو آمد و فریاد کشید
شد بیکبار ز شادی و غم ہر دو جہاں — ناگراں بارِ محبت دل ناشاد کشید
از مریضِ غم او حال چو پرسید طبیب — وائے دل گفت و جگر سوختہ فریاد کشید
خسرو و ہم دگراں طالبِ شیریں بودند — تلخیش کس نکشید آنچہ کہ فرہاد کشید

ترک چشمے کہ **تراب** از نگہش جاں نبرد
بہرِ قتلم ز مژہ خنجرِ فولاد کشید

بیک حرفا زہلاکم باز دارد — لبِ لعلش مگر اعجاز دارد
اگر بر حسنِ خود نازی رواست — دلم از عشقِ حسنت ناز دارد
درِ گوشت کہ چندیں سرگوشیست — مگر پوشیدہ با تو راز دارد
زمن ہر کس خبردار و بگوئیت — جنونم آنچناں ممتاز دارد
تکلم کرد او آہستہ با من — لبش را حق بلند آواز دارد
بیا گردِ سراپائے تو گردم — کہ سر تا پا ہمہ انداز دارد
سرانجامِ ہلاکم خطِ سبزش — خدا حافظ دمِ آغاز دارد
مفصل وصفِ لعلِ او چہ گویم — کلامے مختصر ایجاز دارد
دلم اسپند خواہد گشت رونے — کہ سوزِ ہجرتِ ما ساز دارد
ہزاراں دل بود اللہ اکبر — چہ حسن آں دلبرِ طناز دارد
بیک مژگاں زدن چشمش مرا کشت — چہ حکم آں ترکِ تیر انداز دارد

تراب آں دلربائے آفتِ جاں
چو من صد عاشقِ جاں باز دارد

از لبت دعوئے اعجاز مبارک باشد — قم باذنی ز سرِ ناز مبارک باشد
بتماشائے تو جمع ست جہانے خوش باش — شادیت در خورِ انداز مبارک باشد

مجلس عیش و طرب بزم نشاط و عشرت — باہمہ زینت و پرداز مبارک باشد
یکطرف مطرب و نے ساقی و مے یک جانب — بہرِ عیش و طرب ایں ساز مبارک باشد
وہ چہ نوشاہی و شاہانِ قدلیت بندہ — بر قدت خلعتِ ممتاز مبارک باشد
سرکشاں راز قدمبوسِ تو تاج شرف ست — بر سرت چتر ز اعزاز مبارک باشد
خوبرویاں دل و جاں پیشکش آرند ترا — نذرِ شاہانِ سرافراز مبارک باشد
خوش دعاگوئے تو خلقے ست بآواز بلند — تا بگوشت رسد آواز مبارک باشد

یار در پردۂ تو نغمہ نواز ست **تراب**
دمِ شہنائی و مساز مبارک باشد

خط بر خسارِ تو آغاز مبارک باشد — حسنِ تحریر بایجاز مبارک باشد
دُر بگوشِ تو عجب رتبۂ سرگوشی یافت — گوہرے شد بتو ہمراز مبارک باشد
بوسہ ام دہ تو بانعام کنوں شرم مدار — شوخیت اے بتِ طناز مبارک باشد
خانہ بربادیِ دلہائے جگر باختگاں — بر تو اے خانہ برانداز مبارک باشد
روئے اغیار مبیں در برِ یاراں منشیں — صحبتِ عاشقِ جانباز مبارک باشد

بعدِ مدت برہش دید مر الفت **تراب**
گشتۂ شیفتہ اش باز مبارک باشد

چشمِ عشاق سراپائے تو دیدن خواہد — گوشِ مشتاق کلامِ تو شنیدن خواہد
ایکہ تا حشر بود دستِ من و دامنِ تو — پایم از شوق بسوئے تو دویدن خواہد
ایکہ ہر موئے سرِ زلف معطر داری — شامہ ام نکہتِ موئے تو شمیدن خواہد
گو غمِ ہجر خورد تلخی دردش بچشد — ہر کہ او ذائقۂ موت چشیدن خواہد
خبرِ عاشقِ دلگیر بیا زود بگیر — ورنہ از قالبِ او روح رمیدن خواہد
چارہ اش نیست بجز مردہ صفت گردیدن — صید بے چارہ گر از دام رہیدن خواہد

همچو بلبل شده ام ناله زنان شور کنان
شورشِ عشق چو گل جامه دریدن خواهد

در برِ او به نشیند چو قبا چست و درست
یار را هر که در آغوش کشیدن خواهد

دل که در حلقهٔ زلفِ تو ندارد آرام
صیدِ وحشی ست که از دام پریدن خواهد

بندهٔ ما که بحق ست سرِ پیوستن
هر زمان خاطرش از خلق بریدن خواهد

یارب از صحبتِ ناجنس تراب ست ملول
جذبهٔ ده که دلش گوشه گزیدن خواهد

بر چشمِ سیه مستِ تو تا یک نظر افتاد
مستانه دل از هوش شد و بے خبر افتاد

نامش بزبان از برو شکلش بدلم نقش
نازم بنگاهے که بدان سیمبر افتاد

زاهد بکنشت آمد و زنار بجو د بست
یاری چه نمودش ز برهمن پسر افتاد

صد دود فغان مے دمد از سینهٔ عاشق
از آتشِ عشقِ تو شرر در جگر افتاد

سامانِ نثارِ تو هوس داشتم از دل
از چشمِ گهربار بدامن گهر افتاد

از خویش شد و باز نیامد بجو افسوس
آنکس که ورا در سرِ کویش گذر افتاد

هرگز نه پذیرفت دلم ترکِ محبت
دیگر همه تفهیم منش کارگر افتاد

چون بلبلِ شیدا بچمن ناله سرا شد
آنرا که هوائے گلِ رعنا بسر افتاد

در محکمهٔ عشق چو بردیم دو شاهد
مقبول از آن خشک لب و چشم تر افتاد

خنجر بکمر بسته گر آئی پئے کشتن
روکش نتوان بود که زیبِ کمر افتاد

درویش ز خود رفته یکے تیغ برهنه ست
با اهلِ فنا هر که در افتاد بر افتاد

در فقر تو با وے چه مقابل شوی اے وائے
پائے تو بلغزید و ز دستت سپر افتاد

از دستِ تراب آه چه تدبیر بر آید
سر رشتهٔ تدبیر بدستِ دگر افتاد

خدا کند که بتِ شوخ رامِ من باشد
غزال رم شدهٔ من بدامِ من باشد

ز فیضِ عشق شوم کامیاب مقصدِ خود
بکامِ دل چو نگارم بکامِ من باشد

ہمیشہ لیل و نہارم بعافیت گذرد
چو زلف و روئے کسے صبح و شامِ من باشد

سرم بعرش کشد خانہ ام چو مہ تابد
شبے کہ پائے تو بر پشتِ بامِ من باشد

شکر فشاں ہست زبانم بوصفِ لعل لبے
چرا نہ شستہ و شیریں کلامِ من باشد

تذرو پا ننہد از ادب قدم لغزد
دراں چمن کہ بتِ خوش خرامِ من باشد

چنانکہ کردۂ امروز ساقیا مستم
مدام بادۂ لطفت بجامِ من باشد

منم چو قمری و او ہمچو سرو آزاد است
سہی قدے کہ بظاہر غلامِ من باشد

تراب باز کجا غیر در نظر آید
چو پیشِ یار حضورِ دوامِ من باشد

شہیدِ نیم جانش چشم بر زخمِ دگر دارد
فغاں گر ہمچو دل قاتل ز قتلش دست بردارد

ملاقات ستمگاراں نگردد سرسری حاصل
چو سر جانبازد از آناں ہوائے گر بسر دارد

ندانم شب کدامی ماجرا بود او در گلشن
کہ گل خنداں ست وقتِ صبح و شبنم چشم تر دارد

میانِ نازکش حائل نباشد تہمتِ مو را
چساں گویم بقتلم یار تیغے در کمر دارد

تراب از حالِ خود با تو چہ گوید اے بتِ خودسر
نہ او از خود خبر دارد نہ کس از وے خبر دارد

بایں تیزی و چالاکی نمے دانم کہ مے آید
بدیں شوخی و بیباکی نمے دانم کہ می آید

مژہ برہم زدہ ابرو کشیدہ تیغ وا کردہ
بایں شانِ غضبناکی نمے دانم کہ می آید

صدائے اقتل اقتل میرسد در گوشم از ہر سو
بقتالی و سفاکی نمے دانم کہ مے آید

نہاں از دیدۂ عالم متاعِ دل برد غارت
بدیں گونہ بچالاکی نمے دانم کہ می آید

تراب از من چہ می پرسی پری ہست ایں کہ حور ست ایں
بشکلِ آدمِ خاکی نمے دانم کہ می آید

هزار مرتبه سر سود بر زمین زاهد
چه سود برد بجز خاک در جبین زاهد

بسجده از اثرش تیره گشت سجاده
زبسکه روئے سیاہست چون نگین زاهد

متاع زهد بکف داری استعاذه مکن
نشسته اند صد ابلیس در کمین زاهد

درختِ تاک چه در اصل فتنهٔ دین ست
چرا نخون کشم از مدعیِ دین زاهد

ریائے زهد ترا شهرت و تماشا هست
برآ ز خلوت و در جلوه گه نشین زاهد

ز چشمِ زخمِ تو خورد ست زخمِ رندیِ من
دگر برائے خدا سوئے من مبین زاهد

اگر خدا طلبی از خودی تبرّا کن
تراب ما نبود پند غیر ازین زاهد

بر دلم این چنین جفا کرد که کرد یار کرد
با منِ دل شده دغا کرد که کرد یار کرد

روئے نهفته از برم رفت که رفت یار رفت
با همه شوخی این حیا کرد که کرد یار کرد

حالِ خراب و خسته ام دید که دید یار دید
در حقِ من ز حق دعا کرد که کرد یار کرد

از مژهٔ دو صد جهان کشت که کشت یار کشت
زخمیِ تیر خلق را کرد که کرد یار کرد

صبر و قرار از دلم برد که برد یار برد
بیخود و بے خبر مرا کرد که کرد یار کرد

وی برِ خویشتن **تراب** خواند که خواند یار خواند
با من اشارهٔ بیا کرد که کرد یار کرد

بنامِ دل چو لب آن دلستان بجنباند
هزار غنچه بآئین زبان بجنباند

ستاره چرخ زند آسمان برقص آید
گر آن پری نگهے سوئے شان بجنباند

بیک اشارهٔ تیرِ مژه شدم قربان
خدا پناه دهد گر کمان بجنباند

سکوت لعلِ لبش کرد سخت جان بلبم
فغان چو لب بادائے بیان بجنباند

چو دست برد به تیغ او **تراب** گشت هلاک
که جان برو اگرش از میان بجنباند

شد برآمد صنم از خانه مبارک باشد — ماهِ عید اے دلِ دیوانه مبارک باشد
گر بایں ناز و ادا قصدِ تماشائے گل ست — کشتنِ بلبلِ مستانه مبارک باشد
دلِ مهجورِ مرا جورِ تو صد چاک نمود — بهرِ گیسوئے تو ایں شانه مبارک باشد
ساقیا محتسبِ وقت چو خوردست شراب — گردشِ ساغر و پیمانه مبارک باشد
لاله ساں سرخ لباسِ تو بهارِ گل کرد — در برت جامهٔ شاهانه مبارک باشد

نقطهٔ خال برویش چه فنا دست تراب
بوسهٔ عارضِ جانانه مبارک باشد

از خویش تهی ماندم پیمانه چنیں باید — پُر از نشهٔ یارم میخانه چنیں باید
دل محو خیالِ تو مشتاق جمالِ تو — سوزاں بوصالِ تو پروانه چنیں باید
مفتوں بتماشایش مجنوں بسراپایش — بے خود با داهایش مستانه چنیں باید
قومے بدرت نگراں خلقے ز ادب بوساں — از بهرِ پرستیدن بتخانه چنیں باید
نازک بدنِ دلبر گلرنگ قبا در بر — هر عضو پر از زیور جانانه چنیں باید
یک لحظه غمِ جاناں از دل بشد اے یاراں — آرے بغمِ خوباں غمخانه چنیں باید
جاں را بره قاتل کردیم فدا از دل — در بیشهٔ جاں بازی مردانه چنیں باید

وصفش چو شنید از من چوں صید رمید از من
دل رفت تراب از من بیگانه چنیں باید

در دمندی سببِ آه و فغاں می گردد — غم چو بر دل گذرد اشک رواں مے گردد
ناصحا با تو چه گوئیم نخواهی فهمید — حالِ عاشق پئے معشوق چساں مے گردد
دلِ شوریده که مغلوبِ محبت باشد — فارغ از نفع و ضرر سود و زیاں مے گردد
اے صنم بهرِ خدا دور مشو از نظرش — آنکه در هجرِ تو بے تاب و تواں مے گردد
کاش میکرد گذر در رهِ مانیز شبے — آنکه دائم چو قمر گردِ جهاں مے گردد

آں پری چہرہ کہ چوں برق کند جلوہ گری
گاہ از چشم نہاں گاہ عیاں مے گردد

نازنین ست و دلش نیز نہایت نازک
یا دمن در دلِ او بارِ گراں مے گردد

طفل شوخے بتمنائے خودم گفت تراب
مرد چوں پیر شود حرص جواں مے گردد

لولاک کہ نازل شدہ در شانِ محمدؐ
جزو نیست ز اوصاف فراوانِ محمدؐ

از بندۂ بیچارہ چہ آید صفتِ او
جبریل امین ست ثنا خوانِ محمدؐ

بر عرش چو اُفتاد گذر در شبِ معراج
گشتند ملائک ہمہ قربانِ محمدؐ

در ذاتِ شریفش ہمگی رحمتِ حق ست
بر جملہ خلائق بود احسانِ محمدؐ

او ہر چہ بفرمود درست ست و بحق ست
از جان و دلم تابعِ فرمانِ محمدؐ

خاکِ قدمِ اوست بہ از کحلِ جواہر
شاہانِ جہاں اند غلامانِ محمدؐ

ہر چند ز حسنات تہی دست ترابم
غم نیست کہ دستِ من و دامانِ محمدؐ

نہ بے سبب ز ادا بر رخش نقاب اُفتاد
کہ شوخیِ نظرم باعثِ حجاب اُفتاد

دلم ز مدرسہ برگشت و راہِ عشق گرفت
خطا نکردہ کہ بر جادۂ صواب اُفتاد

چگونہ دامنِ تقوے کنوں بدست آرم
کہ در کفم ز ازل ساغرِ شراب اُفتاد

نہ من ز پیرِ خرابا تم و نہ از مستاں
نگاہِ مست کسے بر منِ خراب اُفتاد

دل از تصورِ معشوق طلعتے دارد
چو آئنہ کہ دراں عکسِ آفتاب اُفتاد

بروئے یار چو از دیدہ ام نگاہے رفت
ہزار چیں بجبیں از سرِ عتاب اُفتاد

بلے چہ صبر کند مضطرب چرا نشود
بلائے عشق یکایک چو بر تراب اُفتاد

از فریبم چہ حاصلت باشد
صاف گو آنچہ در دلت باشد

بے تکلف تو در بزمِ سخن بنشیں
ہر کہ ہم رنگ مخلت باشد

دورے از دیدہ و دلم مگزیں
باش ہر جا کہ منزلت باشد

حیف از مہرِ من نیاری یاد
با منت ایں معاملت باشد

مے تپد دل بسینہ ام از ہجر
وارے آں بو کہ مہلت باشد

گرچہ رقصِ تو وجد انگیز ست
بہ ازاں رقص بسملت باشد

مکنی رُخ سوے فقیرِ حقیر
تا امیرے مقابلت باشد

رنج آید چو در دلِ مؤمن
کافرے را مداخلت باشد

رنج دادن تراب را درِ عشق
دور از حسن معدلت باشد

شمع در پردۂ فانوس نہاں مے سوزد
ایں چہ شوخی ست کہ پروانہ عیاں میسوزد

اے کہ دلسوزِ جگر سوختگاں نیز نئے
تو چہ دانی دلِ مشتاق چساں میسوزد

ترسم از چشمِ سیاہے کہ بیک برقِ نگاہ
خرمنِ صبر و سکون تاب و تواں میسوزد

قصۂ سوختۂ عشق عجیب ست و غریب
نتواں گرد بیانش کہ زباں میسوزد

آں پری چہرہ بہ دل سوزیِ من رُخ نکند
جگرم داغ و لبم از گرمِ فغاں میسوزد

از تجلّی چہ عجب گر جبلِ طور بسوخت
جلوۂ یار دلِ پیر و جواں میسوزد

ہیچ در عشق مجو نام و نشانے ز تراب
کاتشِ عشق ہمہ نام و نشاں میسوزد

عشق دردیست کہ ہرگز نہ دوائے دارد
ہر کہ دارد دلِ پُر درد بلائے دارد

شمع و گل شمس و قمر را نتواں دلبر گفت
دلبر آنست کہ نازے و ادائے دارد

تلخکامم ز شکر لب بکلامِ ترشے
لطف پروردہ کجا تابِ جفائے دارد

حیف کس گوش گذارِ شہِ خوباں نکند
کہ تمنائے لقائے تو گدائے دارد

غیر دندان سپیدش بجز از سرخ لبش	هر گهر قیمت و هر لعل بهائے دارد
کوئے لیلی ز خس و خار مصفّا باید	کامد و شد بسرش برهنه پائے دارد
سرو سرسبز نگردد بتماشش هرگز	قامت خوش که بهر سبز قبائے دارد
این چه لطف است که دشنام دهی عاشق را	از لب لعل تو او چشم دعائے دارد

عشق رسوا کند آخر چه توان کرد تراب
هر عمل اجرے و هر کرده جزائے دارد

جلوه در پردهٔ نے نغمه سرائے دارد	دم زند هر که ازو راه بجائے دارد
صورت هستی وهمی که نظر مے آید	چوں حباب است که هر لحظه فنائے دارد
تکیه بر موج زدن محض حماقت باشد	نه ثباتے نه قرارے نه بقائے دارد
کے نه مردود خداوند شود چوں ابلیس	هر که در امر خدا چون و چرائے دارد
یارب از بندهٔ بے چاره نیاید جز عجز	قدرتش کو که نه دستے و نه پائے دارد
در سلوکش خللے راه نیابد هرگز	آنکه سر بر قدم راه نمائے دارد
در پے قافله باشد نکند راه غلط	گوش دل هر که بآواز درائے دارد

چوں مسافر تو دریں دار فنا باش تراب
کیں جهان گذران حکم سرائے دارد

آں مغبچه از مے کده ناگاه برآمد	هوش از سر من رفت ز دل آه برآمد
در ره گذرش منتظر جلوه نشستم	برهم شد و هرگز نه ازاں راه برآمد
اے حور لقا پرده تو برداشتی از رخ	یا مهر درخشنده سحرگاه برآمد
گویند رقیباں که مه عید مبارک	شاید بلب بام خود آں ماه برآمد
در مصر عزیز و ملک تخت نشیں شد	چوں یوسف کنعاں ز تنگ چاه برآمد
خوف و خطرش نیست تراب از پے مردن	جانے که ز تن در غم الله برآمد

زباں بذکرِ تو شاداں و دل بفکرِ تو شاد ‌ ‌ ‌ ‌ که ذکر و فکرِ تو باشد کلید گنجِ مراد
ز جلوهٔ تو بیفزود نور در چشمم ‌ ‌ ‌ ‌ شدا ز تصورِ تو خانهٔ دلم آباد
بچشمِ عاشق و معشوق خود تو پیدائی ‌ ‌ ‌ ‌ نه لیلیست و نه شیریں نه قیس نے فرہاد
جفا و جورِ تو خالی ز لطف نتواں گفت ‌ ‌ ‌ ‌ چرا لعشقِ تو نالم چرا کنم فریاد
دمم بهار عبث کردهٔ گرفتارش ‌ ‌ ‌ ‌ بحالِ بلبلِ بے چاره رحم کن صیاد
اگر آں بت از ره بیداد داد کس نه دہد ‌ ‌ ‌ ‌ بروزِ حشر خدا دادِ بنده خواهد داد

تراب بے دلیِ تو پسندِ خوبان ست
اگر تو دل بکسے دادهٔ مبارک باد

مگو که بر تو بسے رنج از رقیب رسید ‌ ‌ ‌ ‌ رسید از تو بمن هر چه اے حبیب رسید
چو وقتِ صحتِ بیمارِ خوش نصیب رسید ‌ ‌ ‌ ‌ پیئے عیادتِ او خود بخود طبیب رسید
کسے نکرد ترحم بحالِ او افسوس ‌ ‌ ‌ ‌ بلائے عشق چو بر عاشقِ غریب رسید
بخنده گفت ز صیاد بینوا ایش کن ‌ ‌ ‌ ‌ بگوشِ گل چو نوائے ز عندلیب رسید
بعید نیست اگر پُر شود جہاں ز فساد ‌ ‌ ‌ ‌ ظهور مهدیِ آخر زماں قریب رسید
الٰهی عفو و کرم کن که غافر الذنبی ‌ ‌ ‌ ‌ به بندگان تو ایں مژدهٔ عجیب رسید

تراب نعرهٔ حق میزند ببانگ بلند
خبر بقاضی و مفتی و هم خطیب رسید

جز بحر چه در شکل حباب ست به بینید ‌ ‌ ‌ ‌ بیرون و درونش همه آب ست به بینید
ظاهر به نمود و بحقیقت همه نا بود ‌ ‌ ‌ ‌ ایں صورتِ وهمی چه سرابست به بینید
چوں خواب و خیال ست غم و شادیِ عالم ‌ ‌ ‌ ‌ بل جمله جہاں عالمِ خوابست به بینید
از پردهٔ غفلت بچه تدبیر برآیم ‌ ‌ ‌ ‌ خود یار روادار حجاب ست به بینید
باشد خطر از روز حساب اهلِ دول را ‌ ‌ ‌ ‌ درویش مبرا ز حسابست به بینید

ہرگز نکند محبتِ دُنیا دلِ پاکش   خواہندۂ ایں جیفہ کلابست بہ بینید

در پردۂ او شخصِ دگر نغمہ سرا ہست
چوں نے تہی از خویش تراب ست بہ بینید

در خواب رُخش زیرِ نقاب ست بہ بینید   بخت من مشتاق بخواب ست بہ بینید
با غیر صنم مست شراب ست بہ بینید   از رشک دلم رنگِ کباب ست بہ بینید
سویش نگہے رفت جز ایں نیست قصورم   صد چین بجبینش ز عتاب ست بہ بینید
تصویرِ دلم دیدہ نہاں گفت بیاراں   ایں شکل ہماں خانہ خراب ست بہ بینید
از بہرِ قدم بوس ہلال از فلک آید   زیرِ قدمِ او نہ رکاب ست بہ بینید
آں نو خط و نشو جوانیش دلم بُرد   یاراں چہ بہارش بشباب ست بہ بینید

ہرگز نکند رُخ بہ تراب ار سرِ مجلس
صد خوبی و لطفش بحجاب ست بہ بینید

عاشقِ زارِ تو زورے نہ توانے دارد   دردِ دل دارد و فریاد و فغانے دارد
آنکہ از ابروِ خمدار کمانے دارد   بے گماں بر دلِ من قصد نشانے دارد
کے نگر در سرِ او بلبلِ بستاں گردد   کو چو گل عارض و چوں غنچہ دہانے دارد
مے پرستی نکند محتسبِ وقت چساں   یارم از مے سرِ بازار دکانے دارد
ناصحا عیب مکن در طلبِ یار مرا   ہوس و خواہشِ مطلوب جہانے دارد
سیرِ دریا کن و در کشتیِ چشمم بنشیں   دیدۂ تر ز سرشک آبِ روانے دارد
کے ز سوزِ دلم آگاہ نگردد ہر کس   آتشِ عشقِ تو از آہ دخانے دارد
نے بسہوم نہ بسکرم نہ بجذم نہ سلوک   کس ازیں ہیچ عبث ہیچ گمانے دارد

ہر کہ پرسید از و حالِ ترابِ درویش
گفت پیر ست و لے عشق جوانے دارد

ردیف الراء

اے بے خبر چہ پرسی از مذہبِ قلندر
برحق بود انا الحق در مشربِ قلندر

اہلِ حقیقت ست او قائل بوحدت ست او
حرفِ دوئی نہ شنود کس از لبِ قلندر

او بگذرد ز ہستی کوشد بحق پرستی
جز نورِ حق نتابد در کوکبِ قلندر

روزش حضور با حق شب غیبت ست از خود
رنگے عجیب دارد روز و شبِ قلندر

عبدالعزیزِ مکی شیخست و مقتدایش
از لطفِ او برآید ہر مطلبِ قلندر

تعلیمِ حق گرفتم مثلِ تراب من ہم
تا نامِ حق بخواندم در مکتبِ قلندر

رو پیک باد پا ز نگارم خبر بیار
برخیز اے صبا ز بہارم خبر بیار

شوخے کہ بردہ ست شکیب و قرارِ من
زاں دشمنِ شکیب و قرارم خبر بیار

رحمے بہ بیکسی و بہ تنہائیم نما
زاں شوخِ رم شدہ ز کنارم خبر بیار

در انتظار طاقتِ من طاق گشتہ آہ
قاصد تو بر شتاب ز یارم خبر بیار

ہاں میروی بہ گلشنِ کویش نسیمِ صبح
من ہم براہِ چشم و دچارم خبر بیار

جان تراب خیز و ز عنقائے بے نشاں
چیزے بمن کہ زار و نزارم خبر بیار

دل تپان ست از جراحت تیر
سے کند رقص پیش او نخچیر

نیست در دامنش فراویزی
خون عاشق شدست دامنگیر

حلقۂ زلف نیست بر رویش
ماہ در بند شامی ست اسیر

خونِ دل ریختی بہر عشوہ
دارد ابروئے تو دمِ شمشیر

کاش خونم تراب خاک شود
تا بروئیش کشند ہمچو عبیر

نگر ز لطف سوئے من اے پیر دستگیر
بہر خدا و پنجتن اے پیر دستگیر

از من تو رخ بپوشش کہ مشتاق دیدنم
برقع ز چہرہ برفگن اے پیر دستگیر

با چشم چو لیس تشنۂ دیدار تا بکے
بنما جمالِ خویشتن اے پیر دستگیر

گلکے گر از تو دور دلِ تاریک من فتد
تابم چو شمع انجمن اے پیر دستگیر

گفتے بشفقتے کہ مترس اے مریدِ من
گردم فدا تو ایں سخن اے پیر دستگیر

دانم کہ زائرِ حرمِ تست حسنِ تقی
کوتے تو ہست کان عدن اے پیر دستگیر

کو دست و قدرتے کہ برآرم ز پائے دل
زنجیرۂ زلف پرشکن اے پیر دستگیر

تلخیِ ہجر خسرو شیریں لبان ہند
تا کے کشم چو کوہکن اے پیر دستگیر

ہے ہے چہ سحر کرد کہ دل از تراب برد
طفلے ز قوم برہمن اے پیر دستگیر

چوں تو ناترسے نباشد گبر و ترسائے دگر
نیست در خوباں چنیں شوخ و رعنائے دگر

سبزہ چوں بالد غرورِ سادہ روئی کم شود
حسنِ فرعونے دگر خط است موسائے دگر

تا شنیدم قم باذنی از لبش کردم یقیں
میشود پیدا بہر عہدے مسیحائے دگر

پیچ و تابِ زلفِ لیلی قیس را مجنوں نمود
در سوادِ کاکلت ہر موست سودائے دگر

در فراق از گریۂ غم چشم شد گرداب وار
میزند زیں چشم ہر دم جوشِ دریائے دگر

وحشتم از شہر بیروں کرد و در صحرا فگند
خوش نباشد عاشقاں را غیر ازیں جائے دگر

رازِ عشقم برملا شد طشت از بام اوفتاد
ہیچو من در کوئے جاناں نیست رسوائے دگر

ہر کسے بالطبع دارد خواہشِ عمرِ دراز
نیست جز زلفِ دراز اینجا تمنائے دگر

ساقیا یک جام مے صد نخوت من کرد دور
بیخودی خواہم خدارا جام صہبائے دگر

از زباں جز نکتۂ وحدت دگر حرفے مگو
در بتاں ہم نیست جز حق جلوہ فرمائے دگر

التفاتم سوئے خوباں نیست بیوجہی تراب
در رخِ ایشاں ہمی بینم تماشائے دگر

رقیب با تو مصاحب شدہ ست و من مهجور — سگِ حضور خوش اُفتاد و از برادرِ دور
بوصلِ تست مخالف قرینِ شادیِ مرگ — مرا فراقِ تو کردست این قدر رنجور
زروئے حسنُ بدورِ تو جمع ضدین ست — که عارضت قمر و کاکلت شبِ دیجور
چرا ز پندِ تو ناصح شوم نه آزردہ — تو بےشعور زعشقے من از خرد معذور
بدل ہزار کساں رام او شدند زعشق — ولے نه رام کسے گشت آں بتِ مغرور
چرا نه صبرِ جدائی کنیم و شکرِ وصال — که نیکنام بود بندۂ صبور و شکور

چنانکه شهرۂ آفاق یار شد از حسن
زعشق او بجهاں شد تراب ہم مشهور

تو رُخ بآئنہ گاہے نمے کنی زغرور — نظر بروئے تو کردن مرا کجا مقدور
بیا بگورِ شهیدانِ خود تماشا کن — اگر تراست بدل آرزوئے کشفِ قبور
صباحتِ تو دل افگار کرد عاشق را — بزخمِ دل چه نمک ریختی تو از کافور
بفکرِ یار شدم از غمِ جهاں رُستم — که پائے تا بسرش جمله راحتست و سرور
درونِ خانه ہماں بود کو بروں آمد — بجز یکے دگرے نیست در بطون و ظهور
مکن برائے خدا کفر را بر او اطلاق — برآمدہ ست انا الحق گر از لبِ منصور

کدام ماہِ جبیں گشت دل پسندِ تراب
که از تصورِ او شد دلش سراپا نور

ردیف الزاء

زلف بهرِ صید دارد دام از ہر سو دراز — چوں نگردد دل اسیرِ دلبرِ گیسو دراز
شاخِ سنبل بر سرش بالیدہ و پیچیدہ است — نیست بر رخسارِ جاناں طرۂ گیسو دراز
چهرہ و ستیها از آں زلفِ رسا نبود بعید — بس دلیرست آنکه دارد دست تا زانو دراز

ابروش کس بر سر چیاں چشمش نگہ بالا کند
کے بزیر تیغ گردد گردن آہو دراز

آہ لفظ آہ ہم آہستہ آں ظالم نگفت
ایں زبان من چو شد در نعرہ ہا ہو دراز

ہر کرا در اغذ وجود ز خلق شد کوتاہ دست
میکند خلقے بپایش دست از ہر سو دراز

من بخاموشی کنم قطع کلام او **تراب**
گر شود با من زبان دشمن بدگو دراز

نکرد یار سیہ گیسوے سیاہ دراز
اشارہ ایست کہ ظلمات نیست راہ دراز

بقدر حلقہ سزد تیر از برائے کمان
ز چشم یار ندیدیم ازیں نگاہ دراز

نرفت تا سر بالش صدا ز شور رقیب
کشید دل سر راہش اگرچہ آہ دراز

بطول ریش ریا کردست بہر شیخ
مکن ز روے ریا رشتۂ گناہ دراز

تراب گریہ مکن پیش روئے سبز خطاں
باَبیاری باراں شود گیاہ دراز

ساقیا شیشہ بکام من بریز
بادۂ گلگوں بجام من بریز

ساغر و تا دہم برباد عقل
آبروئے ننگ و نام من بریز

در سرم ہیچ سودائے جہاں
خاک بر سودائے خام من بریز

گر تو مے نوشی شراب [illegible]
بر زمیں دُردے بنام من بریز

گندمی رنگست دلخواہم **تراب**
دانۂ گندم بدام من بریز

ردیف السین

گر نکردی یک قدم رنجہ بسوے ہیچ کس
صد جہاں را رنجہ دل کردی ہمیں بس است و بس

من اسیر غم رقیب روسیہ با دوست خوش نشست
زاغ با گل ہمنشیں گردید و بلبل در قفس

بے حلاوت نیست بر لعلِ لبش خالِ سیاہ	ہر کجا شہد ست البتہ بود آنجا مگس
وہ چہ یارم سر فرو می آید از شانِ حیا	نیست ہرگز التفاتش ہست در پیش و پس
از کنارم واعظا برخیز مے جوشد سرشک	بحر در طغیانی از ساحل نہ باید خار و خس

در فراقش ایں قدر کے زندہ میماندم تراب
موجِ اشکم گر نمی گردید زنجیرِ نفس

ردیف الشین

در دلِ من نہ ہوس بود بجز دیدارش	بدگمانیش عبث کرد ز من بیزارش
او پئے کشتنِ من مشورت از غیر کند	گشت اغیار بایں حیلہ ندیم و یارش
شب چہ آہستہ دلم بُرد خرامش از ناز	سرِ من باد فدائے قدم و رفتارش
جاں بلب شد بفراقش ز غمِ تنہائی	جز اجل کیست کہ آید بسرِ بیمارش
میدہد یار جوابِ سخنم در پردہ	جز منِ خستہ کہ باشد خبر از گفتارش
واعظا زینہار شود دردِ سرم افزوں تر	نگذاریم سرِ راہ در و دیوارش

یار در خواب و تمنیش نگرانست تراب
مصلحت نیست کہ ایں وقت کنم بیدارش

گشت رسوائے جہاں عاشقِ کوتہ اندیش	کردۂ خویش مثل ہست کہ می آید پیش
دینِ او عاشقی و قبلۂ او معشوق ست	عشقبازست ندارد بجز ایں ملت و کیش
نظرے کن ز کرم سوئے منِ مشتاقے	اے کہ از دستِ جفائے تو جہانے دلریش
ہمچو زنبورِ عسل نیشش زنند اہلِ دول	شہد دولت نتواں خورد از ایشاں بے نیش
بہرِ روزی تو چرا گردِ جہاں میگردی	خود بخود ہر تو رسد رزقِ مقدر کم و بیش
چشم بر بند ز اغیار و نظر دار بیار	راست و چپ منگر خطرہ ہا از پس و پیش

یار هر چند کند جور و جفا بر سرِ او
جز رضا هیچ نباید ز تراب دلریش

ردیف العین

سوزد اگرچه بال و پر او ز تابِ شمع
پروانه را ولے نه خوش آید نقابِ شمع

کے مے شد او بشیشۂ فانوس محتجب
در بزم گر پسند نبودی حجابِ شمع

هر قمع برائے بادِ بهاری اگر دهد
فانوسِ خوشنماست پئے احتجابِ شمع

گردد چو منطفی بیکے دم زدن چراغ
از بادِ تُند کے نشود انقلابِ شمع

بیوجه شمع محسمع پروانه را نسوخت
پیش آمد او ز بے ادبی در جنابِ شمع

پروانه گر نخواستے از شمع اختلاط
کے سوختے ز نارِ جلالِ عتابِ شمع

از شام تا بصبح بحالت گریستم
پروانه آو سر زند در جوابِ شمع

گلگیر روسیاه زبانش برید آه
دم هم نزد کسے ز خطا و صوابِ شمع

گفتم زیار قربِ تو خواهم مدام گفت
پروانه کے همیشه بود در رکابِ شمع

بے جد وصلِ یار نصیبِ تراب شد
پروانه شد برنج و تعب باریابِ شمع

زدل بطاعت حق کوش با خشوع خضوع
فروتنی بکن از تن پے سجود و رکوع

اگر ز آتشِ دوزخ بدل خطر داری
نگاه دار تو خود را ز فعلِ نامشروع

ندانم از چه جهت یار شد ز من بدظن
جوابِ نامۂ من کرد یک قلم مرفوع

طعامِ خلد و شرابِ طهور گر خواهی
بصومِ دهر بسر کن به تشنگی و بجوع

تراب آں مه بے مهر شب ز من فرمود
میاسے بر در من از غروب تا بطلوع

ردیف القاف

خیمه زد در کشورم سلطانِ عشق
شد مہیا یکسرم سامانِ عشق

کردم از دستِ جنوں صد جیب چاک
تا بکف آید مرا دامانِ عشق

گر بصحرا میروم گاہے بدشت
ہر زمانم تابعِ فرمانِ عشق

عاشقاں محنت کشند و جاں دہند
بوالہوس بگریزد از میدانِ عشق

جز غم و درد و ملامتہائے خلق
جنس دیگر نیست در دکانِ عشق

کشتیِ صبر و شکیبائی شکست
جوش زد از دل چناں طوفانِ عشق

مصرعۂ برجستہ آہے خوش ست
از برائے مطلعِ دیوانِ عشق

حسنِ گل روئے سمن بوئے تراب
کرد مارا بلبلِ بستانِ عشق

خوردم از تیرِ نگہ پیکانِ عشق
کرد تیغِ ابرُوم قربانِ عشق

واعظ از حالم ترا نبود خبر
از برم برخیز اے نادانِ عشق

ہرچہ باد آباد من سر دادہ ام
در رہِ سلطانِ عالیشانِ عشق

عشق نرود از دلم تا زندگی
نیست جز مردن دگر درمانِ عشق

شربتِ دیدار باید غیر ازیں
چارہ کے سازند بیمارانِ عشق

ہر کہ از سوزِ دروں آہے کشد
گوئمش از نو گرفتارانِ عشق

فارغم کرد ست از ناموس و ننگ
ہست برمن ایں قدر احسانِ عشق

کیست محرم باکہ گویم حالِ خود
بادشاہِ وقتم از فیضانِ عشق

تا بکے طال اللساں باشی تراب
لب بہ بند و تن بزن ایجانِ عشق

ردیف الکاف فارسی

حربهٔ دیگر نباشد احتیاجت بهر جنگ
کم نگاهیِ شما کم نیست از تیر و خدنگ

گو بهر دندانش میگیرد ز لعلش بوسها
میزنم پیشِ لبِ یاقوتِ او من سر بسنگ

عکسِ خط و زلف در آئینهٔ رویش فتاد
مے نماید چهرهٔ یارم ازین رو سبز رنگ

گاه گاہے در رہے میگردد او با من دوچار
تنگ می آید چو مے بیند مرا در راهِ تنگ

کاشش در کویم شکسته پا شوم تا گویدم
کیستی در راهِ من اُفتاده اے بے نام و ننگ

سبزهٔ خطش تراشیدن بجا باشد عجب
قدرِ آئینه چه باشد گر بماند زیرِ زنگ

برقدش باشد قبائے سبزگون زیبا تراب
سرو را هرگز نزیبد جز لباسِ سبز رنگ

ردیف اللام

ساقی بیا کز فیض مے دارم هوسها در بغل
تا کے نهاں دارم ز من این جام و مینا در بغل

یک آرزوئے وصلِ من آغوش گردد تا به حشر
گیرم چساں روزے ترا با صد تمنا در بغل

ناحق روی اے گلبدن بهرِ تماشا در چمن
دارد رخِ زیبائے تو صدها تماشا در بغل

گه میکشد در کوئے او گه مے برد بر بوئے او
دل نیست در پهلوئے من دارم سودا در بغل

شوقِ شنا گر باشد اے آشنا سویم بیا
دارد تراب از اشکِ خود هر قطره دریا در بغل

هم شکل ابروئے تو بود صورتِ هلال
زین رو بلند گشت چنین رفعتِ هلال

مژگاں چو مثلِ تیر زد از راستی نشاں
خم گشت چوں کماں بفلک قامتِ هلال

رخسارِ ساده خوبیِ ابرو نمود کرد
باید سپهر صاف پئے طلعتِ هلال

کے ابروئے تو بینم و پوشم نظر ز رخ — بینند روئے خوب پس از رویتِ ہلال

غیر از سوادِ ابروِ خمدارِ او تراب
مطبوع ہیچ کس نشود ظلمتِ ہلال

ردیف المیم

من آن دمے کہ جدا از کنارِ یار شدم — ز سیلِ اشک رواں بحرِ بیکنار شدم
ملامتم ہمہ بیگانہ و یگانہ کنند — ز درِ یار چہ رسوا دریں دیار شدم
صباح مرغِ چمن گفت ہائے اے صیاد — اسیرِ دامِ تو در موسمِ بہار شدم
نکرد یار قدم رنجہ سوئے من یکبار — اگرچہ گردِ سرِ او ہزار بار شدم
چرا بہ صحنِ چمن رخ کنم سوئے لالہ — کہ خود ز داغِ دلِ خویش لالہ زار شدم
چرا نہ عارضِ وقتم شود پریشانی — کہ مبتلائے خمِ زلفِ تابدار شدم
ز شکر و شکوہ گذشتم بیا رمے گویم — کز اختلافِ عہودِ تو بیقرار شدم
چہ وصفِ آں بتِ کافر کنم بنامِ خدا — کہ رخش ندیدم و ناحق گناہگار شدم

بیک نگاہ تراب از خودم نماند خبر
بچشمِ ساقیِ مخمور تا دوچار شدم

چو مجنوں ہمدم و یارے ندارم — بجز وحشت سروکارے ندارم
نہاں چوں شمع در سوز و گدازم — عیاں جز آہ اظہارے ندارم
شدم محوِ سہی قدّے گل اندام — ہوائے سیرِ گلزارے ندارم
دلم چوں لالہ پرداغست و پرخوں — گلے دارم ولے خارے ندارم
چو روئے سادہ و زلفِ سیاہست — دگر صبح و شبِ تارے ندارم
چرا ساقی تو از من بدگمانے — بدہ جامے کہ انکارے ندارم

ز پیچ و تابِ گیسوہا نلرزم — کہ خوف از گزدم و مارے ندارم
طبیب از دوا رومے کہ سر شدہ پیچید — بجز درد دے توآزارے ندارم

تراب از من چہ حاصل جز دعائے
فقیرم دام و دینارے ندارم

شدم فقیر و زعالم فراغتے دارم — خوشم بحالِ گدائی کہ دولتے دارم
بپائے بوسیِ من سر فرو کنند شہاں — فزوں ز اہلِ دول جاہ و شوکتے دارم
بہ تن اگر سرو کارم بود بہ ہیچکسے — بدل بیارم و از غیر خلوتے دارم
چرا نہ شکر کنم ہر زماں من از دل و جاں — کہ دل بیادِ خداوند نعمتے دارم

ہمیشہ ہر کہ بود ہمنشینِ یار تراب
بآں عزیز تمنّائے صحبتے دارم

رند و بدمستِ خرابِ بادہ ام — پیرِ مغ را صاحبِ سجّادہ ام
ساقیِ مشفق کہ ہوشم بردہ است — سر فرو برپائے او اُفتادہ ام
زاہدا ز عالم اگر واقف بود — از ادب بنہد قدم بر جادہ ام
گو چو مجنوں پا بزنجیرم چہ غم — از ہمہ قیدِ خرد آزادہ ام
وحشی از عالم شدم عالم مپرس — ہمچو آہو سر بصحرا دادہ ام
عکسِ شاہد ہست در من ہر چہ ہست — زانکہ چوں آئینہ لوحِ سادہ ام
آنکہ برگم داد سر سبزم نمود — زیرِ فرمانش چو سرو استادہ ام

آبرویم کے بیفزاید تراب
خاکِ راہِ پیر و مرشد زادہ ام

اے آمدنت گشاد باہم — از رفتنِ تو خدا پناہم
دور از سرِ من قدم میفگن — نقشِ قدمِ تو سجدہ گاہم

از چشمِ سیاه و شرمگینت | شرمندهٔ نیم نگاهم
از روی تو روز روشنم شد | وز زلفِ تو گشت شب سیاهم
بدبینیِ خلق نیک نبود | باشد بخدا همین گناهم
جز نفیِ وجودِ غیر کردن | اثبات نشد ز لا الٰهم
گویند شدی فقیر کویش | گویم آری چه پادشاهم
گر دیرِ خراب را نیم مغ | من پیرِ خرابِ خانقاهم

گر خاکِ رهش تراب گشتم
بر باد نیم که رو براهم

تا چو آئینه صفائی یافتم | بیخودی در خودنمائی یافتم
همچو نی خاموشیم گویا کند | صد نوا از بینوائی یافتم
دور شد از رخ سرِ زلفِ رسا | در رسائی نارسائی یافتم
بدنمودن هر کمالِ غیر را | پیشِ یاران خوشنمائی یافتم

رندی و مستی نه بگذارم تراب
صد بلا در پارسائی یافتم

غنچه مانند اگر گنگ و خموشیم خوشیم | ور جرس وار بصد بانگ خروشیم خوشیم
گو مدام از غمِ او خشک لب و چشم تریم | از درون همچو خُمِ باده بجوشیم خوشیم
دوستان گر مےِ صافست نصیبِ دگران | ما هم از جامِ بتان دُرد بنوشیم خوشیم
گو مرا رتبهٔ سرگوشیِ تو نیست چو دُر | حلقهٔ گوشِ ترا حلقه بگوشیم خوشیم

گرچه مطعونِ همه اهلِ صلاحیم تراب
چونکه مقبولِ بتِ باده فروشیم خوشیم

مپرس چون گذرد در غمت شب و روزم | ز شام تا بسحر همچو شمع میسوزم

سحرگہے کہ تو آئی نظر شب قدر است
شبے کہ جلوہ نمائی تو ہست نوروزم

بہ برائے خدا رو برُوے خود جایم
کہ از جمالِ تو من نیز بہرہ اندوزم

بہوشش آمدن از عشق رخصتم نبود
ادب چگونہ ز اُستادِ عقل آموزم

گہے ز دستِ جنوں جامہ پارہ پارہ کنم
گہے ز عقل گریبانِ چاک میدوزم

بخواب بوسہ لعلِ لبش میسّر شد
چہ کامیاب نمودست بخت فیروزم

بہر دریں شبِ تاریک یار گر آید
تراب شمع بدرگاہ کاظم افروزم

نہ غمخوارم نہ غم دارم نہ دلدارم نہ دلدارم
نہ در خیرم نہ بیخیرم نہ در کارم نہ بیکارم

نہ مجبورم نہ مختارم نہ منصورم نہ عطارم
نہ مخمورم نہ سرشارم نہ بیہوشم نہ ہشیارم

نہ باکس اُلفتے دارم نہ برکس شفقتے آرم
نہ خود باہیچکس یارم نہ خود از ہیچ بیزارم

نہ در شہرم نہ ویرانہ نہ در مسجد نہ بُت خانہ
نہ در بزمم نہ کاشانہ نہ در دارم نہ دیوارم

نہ شیرینم نہ فرہادم نہ قمری ام نہ شمشادم
نہ پابندم نہ آزادم نہ در دامے گرفتارم

نہ مجنونم نہ دیوانہ نہ نادانم نہ فرزانہ
نہ چوں شمعم نہ پروانہ نہ گلچینم نہ گلزارم

نہ باشم بلبل و نے گل نہ ریحانم و نے سنبل
نہ ساغرگیرم و نے مُل نہ میخوارم نہ خمارم

نہ بے صبرم نہ تسکینم نہ در تلوین و تمکینم
نہ در دُنیا نہ در دینم نہ تسبیحم نہ زنارم

تراب از خود ہمہ محرومم نہ در شکرم نہ در صحوم
نہ اہلِ منطق و نحوم نہ از علمائے خبارم

بہر درے کہ شدم شش جہت ترا دیدم
بہ ششدرم کہ تو نادیدہ کرا دیدم

شہودِ ذاتِ منزّہ ز من مپرس دلا
چگویم از تو کہ بے چون و بے چرا دیدم

خودست شاہد و مشہود و عارف و معروف
براہِ معرفت این طرفہ ماجرا دیدم

نہ واحدست نہ کلی نہ عین ہست نہ غیر
منش زجملہ اضافاتِ ماورا دیدم

تا بدل یادِ خرامِ تست دارم زندگی   جنبشِ نبض است گویا موجِ رفتارِ توام
تا دوچارم گشت چشمِ پرفنِ بدمستِ تو   نرگس آسا بیخود و مخمور و سرشارِ توام
خواهی از نازم کُشی و خواه بردارم کُشی   من بهر صورت شهیدِ ناز بردارِ توام

گو تراب از قیدِ الفت همچو سرو آزاد است
من چو قمری طوق در گردن گرفتارِ توام

طرفه عشقے دریں زماں دیدم   عاشقِ پیر نوجوان دیدم
همه بو دست عکسِ آں عالم   هر چه من اندریں جهاں دیدم
وز همه محدثات نورِ قدم   بایقیں بے شک و گماں دیدم
بے تکلف خدا بیا و آمد   هر کجا جلوهٔ بتاں دیدم
آنکه دارد هزار پرده حجاب   من بهر پرده اش عیاں دیدم
گه بسوئے رقیب چشم فتاد   گه رخِ یار مهرباں دیدم
تا نیفتد نظر بچشمِ دگر   در دلِ عاشقش نهاں دیدم
جاں بلب هم نے تواں آمد   در غمش هیچ ناتواں دیدم

کس نه معشوق و عاشق است تراب
جمله خود را دریں میاں دیدم

فصلِ گل دیدم و خزاں دیدم   بارها سیرِ بوستاں دیدم
چاک در سینه داغ بر دل داشت   در چمن رنگِ ارغواں دیدم
روئے مالید آخر او بزمیں   هر کرا سر بآسماں دیدم
عیشِ دنیا وبالِ عاقبت است   سود ایں جا همه زیاں دیدم
دل نه بندم دریں سرائے سپنج   کامد و رفتِ کارواں دیدم
هر که ایں جا شبے فروکش شد   صبح یکباره اش رواں دیدم

دیدم او را تراب و حیرانم
ای عجب دیدم و چسان دیدم

خبر ز خویشتن ندارم ز بسکه بی‌هوشم
بدین که از می عشقت چگونه مدهوشم

بلی بگفتم و چون بنده سجده‌اش کردم
و مبکه رفت خطاب الست در گوشم

مرا چه کار ز خود بینی و خود آرائی
فقیر و بیخود و بیخویش خود فراموشم

ز ترس باد خزان در چمن نمی خندم
چو غنچه سر بگریبان فکر و خاموشم

چرا ز صحبت من زاهدان کناره کشند
نه من کباب خورم نی شراب مینوشم

بیا که یکقدم لطف تو بس است مرا
برا و وصل گر از خود هزار میکوشم

تراب همچو دلش در کنار خود جویم
که جای دلبر من نیست جز در آغوشم

پرده بردار ز رخ ای بت محبوب تمام
که دل از شوق جمال تو ندارد آرام

با منت ای مه بی مهر حجاب است ترا
چشم بر روی تو دارم همه صبح و سر شام

گرچه از منع رقیبان نروم بر در تو
بینمت از دور ترا گر تو برآئی بر بام

بیخود از جام شراب تو چه مخمور شدم
او خود از بادهٔ شوق تو بود مست مدام

کرد دل تنگ مرا غنچه دهانی یا رب
نه کلامی نه خطابی نه پیامی نه سلام

حیف کز نام و نشانم خبری نیست ترا
گشتم از عشق تو هر چند چو مجنون بدنام

دوش در خواب چه خوش نغمه سرای شیدا
خواند بیتی که ز خود رفت تراب ناکام

ولی چگونه شود جای عشق و عقل سلیم
دو پادشاه نگنجد میان یک اقلیم

وصال یار بجو تا ز خود جدا نشوی
همین بس است ز پیر طریقتم تعلیم

عیان بجز تو نه بینم دگر خدا شاهد
نهان بجز تو نیفتد نظر خدا است علیم

ز ما بود ارنی و ز تو لن ترانی با — ترا است نار خدائی مرا شبانِ کلیم

تراب حدِ شریعت نشانِ معرفت است
قدم دراز نباید مگر بقدرِ گلیم

بنشین به کنارم که طلبگارِ وصالم — بردار ز رخ پرده که مشتاقِ جمالم
ای نورِ نظر از تو مرا لطفِ امید است — هرچند نداری نظرِ لطف بحالم
در سوز و گدازم همه چون شمع سراپا — تا شیفتهٔ روی تو پروانه مثالم
پیوسته خوشم از تو بتصویرِ تصور — هم صحبتِ هم بزمِ تو در خوابِ خیالم
وصلِ تو بود باعثِ عیش و طرب من — هجرِ تو بود موجبِ اندوه و ملالم
کو طاقتِ پرواز چه امکانِ پریدن — در دام فگندی و شکستی پر و بالم
فریاد که خلق است ز بیداد تو نالان — آه از ستمِ تو چکنم پیش که نالم

زان روز که گردید مخاطب به قلندر
آزاد تراب است ز قیدِ همه عالم

فراقِ تو بلب آورده جانم — نویدِ وصل ده تا زنده مانم
چرا بیوجه از من رخ نهفتی — چه رو داده است جرم از من ندانم
دلِ تو چون ز من برگشت ای دوست — خوش اند از ناخوشیت دشمنانم
به عشق از جورِ تو حاشا که رنجم — اگر باشد برای امتحانم
ندارم طاقتی از ضعفِ پیری — ز بیدادت بجان ای نوجوانم
مکن قهرِ جوانی تا توانی — نمیدانی که پیرِ ناتوانم
رسائی گر نیابم در برش آه — رسد در گوشِ دیار بِ فغانم
کنون شفقت بحالِ غیر دارد — مپرس از قهرِ یار از مهربانم
جزاک الله گویم قصه کوتاه — تراب ار بشنوی یک داستانم

تا دل بدست یار دل افگار داده‌ام | خود را ز دست خویشتن آزار داده‌ام

بر بوی آنکه تا بسر دامانش او رسد | بر باد خاک خود به ره یار داده‌ام

گر دل فدای نرگس بیمار شد چه غم | صدقه برای صحت بیمار داده‌ام

سودائیم ز سود و زیانم تراب چه کار | من مفت خویش را بخریدار داده‌ام

زر نا خریده بندهٔ خوبان شدم تراب
من مفت خویش را بخریدار داده‌ام

پای تو بوسم و سر تو گردم | ای صبا بر درش رسان گردم

تا لب گور هم با دم سرد دم | پای تا سر همه غم و دردم

من همین گریه‌ام او همین خندان | بر لب خشک و چهرهٔ زردم

یار چشمش کسی چگونه شنود | ترک خونریز او کشد در دم

نگهش نیزه است تشنهٔ خون | مژه‌اش خنجریست نشتر دم

وه چه از جان نیازمندش شد | دل که او را بناز پروردم

گو فدا شد بجد منتش دارم | تازه جوریست با منش هردم

گشته‌ام پیر ناتوان هرچند | لیک در عاشقی جوان مردم

قیس و فرهاد هم نکرد تراب
آنچه در عشق یار من کردم

چون ز روی هوش در مستی نقاب انداختم | دست لغزیدم ز کف جام شراب انداختم

کاش این دم گرد داو در خانهٔ زین جلوه گر | کز پی پابوسیش سر در رکاب انداختم

شب چو آن میخوار سوی من قدم رنجه نمود | از دل بریان خود پیشش کباب انداختم

صرف در شعر و سخن کردم نه این فکر رسا | گو بنای نیک در جای خراب انداختم

نظم نمیدانم تراب چه با ز غرق چشم خود با اشک | هرچه باد و آباد من کشتی در آب انداختم

قربان نگار ترک کیشم — گر تیر جفاش میزند نیشم
گر زلف تو زخم شانه دوزند — هو خمش چو بار ز تار ریشم
چون فهمد لبش چشم که خطش — مانند مگس زند به نیشم
اکنون چه ز یار خویش گویم — کز مهر جفاش هست بیشم
در ذکر وفای یار خود دوش — **قطعه** — این بیت تراب خواند پیشم

آن شوخ چه بی وفا بر آمد
شرمنده انتخاب خویشم

شاکی ام از تو بهجران بوصال از تو خوشم — راضی ام از تو بجلوه بخیال از تو خوشم
فکر دیدار توام کرده ز عالم بی فکر — شادم از تو بحضور و بخیال از تو خوشم
جای شکر است که از دام پریدن ندها — صید کرده چو شکستی پر و بال از تو خوشم
ای که در عشق تو نقصان دلم هست تمام — با همه جور و جفای تو کمال از تو خوشم
بدگمان از تو نیم گرچه نه صاف از من — گو ترا هست ز من رنج و ملال از تو خوشم
رتبه ام گو که بیابم بکنار تو مقام — گر مرا جای دهی صف نعال از تو خوشم

خواه مهجور کنی خواه بوصلم مسرور
چون تراب از دل و جان در همه حال از تو خوشم

داری گله از ناله گرم و دم سردم — دردا که ندانی همه دردم همه دردم
عشق تو مرا کرد باین رنگ نمودار — رحمی نکنی بر لب خشک و رخ زردم
نسبت بمجنون کرده شکستی سرم از سنگ — دیوانه شدم آه چه تقصیر تو کردم
پا مردنیم طاقت رفتار ندارم — عشق تو روان کرد بهر خانه چه گردم
خاطر نه مکدر کن و دامن نه برافشان — که دامن پاک تو بیالود ز گردم
در عید دوم گر بکنار تو در آیی — جان بر تو فدا سازم و قربان تو گردم

هرچند تراب است ز یادِ تو فراموش
دارد دلِ آشفتهٔ او یادِ تو هردم

درد خود گفتم ازو گفت دوائے تو منم	چاره سازِ تو منم جز شفائے تو منم
عرض کردم غمِ دل کاهشِ جانست مرا	گفت خوش باش که غمخوار برائے تو منم
گفتم اے شوخ ز عشاق حجابت عبث است	برقع بردار که مشتاق لقائے تو منم
گفت بے پرده رخِ خوب مرا نتوان دید	برقع افگنده برخ هوش ربائے تو منم
گفتمش دور مرو گفت نیم دور ز تو	جلوه پیرا همه تن زیر قبائے تو منم
گفت از درد و غمت پیر شدم گفت چه غم	گر تو از عشق شدی پیر عصائے تو منم

صفت او چه کنم آنکه ز من گفت تراب
همه ذات تو منم نیز ورائے تو منم

وه چه سر تا قدم از خویش فدائے تو منم	سر فرازم که سر افگنده بپائے تو منم
کے ز بیدادِ تو آید بزبانم گله	آشنائے تو منم محو رضائے تو منم
کس بدشمن نکند آنچه تو با من کردی	راضی ام بر ستمت خوش بجفائے تو منم
همه شاهان بگدایان نظرِ لطف کنند	لطف کن اے شه خوبان که گدائے تو منم
تو گلے خنده زنان گفت ز بلبل روزے	در بهاران سبب بانگ و نوائے تو منم
گفتم از هجرِ تو تاریک جهان شد بر من	گفت شک نیست درین شمع برائے تو منم
خون بهائے دلِ خود را چو طلب کردم ازو	گفت زین بیش چه خواهی که بهائے تو منم
گفتم از دستِ تو رسوائے جهانے شده ام	گفت مقبول جهانے ز دعائے تو منم

عاشقِ صورتِ خوبِ تو تراب است اگر
واله و شیفتهٔ ناز و ادائے تو منم

نه یک جلوه هزاران جلوه یارست میدانم	ز بیرنگی چه رنگش نمودارست میدانم

ز استغنا جمالش لن ترانی مے کند ہر چند
چو موسیٰ یک جہاں مشتاقِ دیدارست میدانم

بہر شانے کہ خواہی جلوہ فرمائی سرت گردم
ترا ہر خود نمائی ہا سزاوارست میدانم

نہ من تنہا اسیرِ حلقۂ زلفِ گرہ گیرم
جہانے در خم و پیچش گرفتارست میدانم

بروئے ماہِ مانا خوش نماید ظلمتِ گیسو
کہ ہر تارِ سیاہش چوں شبِ تارست میدانم

مجو از حکمۃ العینش شفائے خویشتن اے دل
کہ خود آں چشمِ نرگس وار بیمارست میدانم

چگونہ پاکدامن مرد دنیا دار را گویم
کہ دنیا جیفہ و ناپاک مردارست میدانم

اگر جنت ہوس داری کنارہ کن ز بدکاری
کہ دوزخ صورتِ اعمالِ کردارست میدانم

تراب آں نوجواں ہرگز نمی شد زیر دستِ تو
ترا پیرے زبردستے مددگارست میدانم

بر و شوخے دلِ مرا چہ کنم
بیدلم کرد دلربا چہ کنم

مرضِ عشق را علاجے نیست
یارب این درد را دوا چہ کنم

ناصحا از ازل دلم بر زلف
مو بمو گشت مبتلا چہ کنم

یار بر قتلِ دل کمر بستہ
کارم افتاد با قضا چہ کنم

بیوفائی شعارِ خوباں ست
شکوۂ یارِ بیوفا چہ کنم

او بدشنام یاد کرد مرا
عوضش من بجز دعا چہ کنم

تا بزلفِ سیاہ او نرسید
ہائے از دستِ نارسا چہ کنم

خود بشکلِ بتاں تو جلوہ گری
بت پرستم نہ اے خدا چہ کنم

ندکے در بزم نشستہ بگو
بیش ازیں خاطرِ شما چہ کنم

رے کہ حالِ کسے نمی پرسی
ہ تو اظہارِ مدعا چہ کنم

رخ بسوئے **تراب** کردہ بگو
پرسشِ حالِ ایں گدا چہ کنم

دلا آرامِ تو در عشق دشوار است [illegible] میدانم
اگر [illegible] حال افگار و دل زار است میدانم

مژه چون خنجر ابرو تیغ [illegible] است میدانم
نگاهش [illegible] چشمش ترک خونخوار است میدانم

دو چارش کی شوم نازو ولی از وی بشوخی
نقابش [illegible] عاشقان هر وقت تیار است میدانم

نگردم تلخکام از وی اگر حرفی ترش گوید
لب [illegible] لعلش ز شیرینی شکربار است میدانم

شد از رنگِ حنا دستِ تو دستاویز خونریزی
ترا از خون [illegible] عاشق ناحق [illegible] میدانم

خودی کفر است ای خودبین خدا را یاد کن [illegible]
و گر [illegible] رشته تسبیح [illegible] میدانم

ملامت [illegible] روشنش [illegible] اینجا
تراب از عشق او [illegible] ناچار است میدانم

ردیف النون

سپی اقامت وا نباشد لا ابهما [illegible]
چرا [illegible] داری بدار فانی همیشه خواهش [illegible] ماندن

دلم ز شوقش بره نشسته ز پا شکسته ز دوش رسته
مبر [illegible] تماشا خراب خسته [illegible] ماندن

رسد چگونه کسی بجانان که هست چون سگ [illegible]
[illegible] باشد بکوی جانان گذاره کس چه جای ماندن

بگو بصیاد دام گستر که صید کم کن [illegible] اکثر
که بلبل [illegible] خزان [illegible] گلشن بجای ماندن

ترا [illegible] حق همیشه خدا [illegible] وطریق احمد
خدای [illegible] خدا [illegible] ذکر و فکر [illegible] ماندن

ای گرفتارِ خودی طعن بدرویش مکن
غیبتِ پاکِ درونانِ صفاکیش مکن

جان سلامت نبری از نفسِ درویشان
لقمهٔ شیر مشو دشمنیِ خویش مکن

هر چه مقسومِ تو حق کرد همان خواهی یافت
طلبِ حبه از قسمتِ خود بیش مکن

شیوهٔ آدمیت گیر که آدم زادی
زندگانی چو خر و گاو و بز و میش مکن

حاضرِ مجلسِ مردانِ خدا باش مدام
صحبتِ مردمِ بدوضع و بداندیش مکن

راحتِ در دلِ مخلوق رسان تا مقدور
هیچکس را ز خود آزرده و دل ریش مکن

مرشدت هرچه نهان گفت عیان گوی تراب
لب باسرار کشا هیچ پس و پیش مکن

پس از مرگم چنان برگشت از اخلاص یار من — که بهر فاتحه گاهی نیاید بر مزار من
گریبان چاک تا دامن گذشت از عقل کار من — کجا گیرد رفو از چند ناصح تار تار من
نه از اشک سفید و سرخ تنها آبرو دارم — ز بیدادت و گهر کردند مردم اعتبار من
دل از شوق کنار تو چه بیتابیست در پهلو — چه سیمابست بیتابی دل را بیا اندر کنار من

پی تیغ آزمائی دوش یاد هم کرد آن ظالم
ترابا این سخت جانی ها بحمد آمد بکار من

زیبا پسندی ای گل غنچه دهن — لب برگشا بگو ز من ای کم سخن سخن
تازه نگر و قصه فرهاد و هیچ کس — تا حال مانده است حدیث لخن لخن
خورشید خیره چشم شود شمع محفل — گر بی حجاب وا کند آن گل بدن بدن
چون لاله داغ دارم چون نرگس انتظار — گشتم بشوق آن گل رشک چمن چمن

دیگر دهد قرار مانشود در غمش تراب
خواهم بکوی یار من بی وطن وطن

در فراقش نیست ضبط اشک تا بوی من — ای فتنه این طفل گستاخانه بزانوی من
چشم تر رخ زرد دل پر درد دارم غیرت — گر نشان عاشقی خواهی نظر کن روی من
باغبان گر گل نمی ریزی بگیر تربت هم — شاخ گل بهر خدا انداز در پهلوی من
جان به تیغ بودن صیاد بود و رفت رفت — نیست در دام از نشانم جز پر و بازوی من

یک نگه کردی بسویش نیم بسمل شد تراب
ای بت ... نگاهی بار دیگر سوی من

پی تعلیم آن طفل دبستان — ز داغ دل برم نقل گلستان

لبم خشک است از عشق او چه داند
هنوزش لب تر است از شیر پستان

مزن در سینه پروانه آتش
مشو در پرده ای شمع شبستان

دمی سردم بیا گرد تو گردم
خوش آید آفتاب اندر زمستان

تو زلف از روی خود برکش وگرنه
حبش غالب شود بر انگلستان

نخواهم از تو جز بنده نوازی
تو کار بندگی از بنده بستان

کلام تو حلاوت بخش دلها
لبت شیرین دهانت شکرستان

خیالت خواب نرگس یکقلم برد
شده وادی حیرت نرگستان

تراب از وصف پیر خود چه گوید
سگ کویش به از شیر نیستان

خدنگ عشق بتان را نشانه شد دل من
نگه نهانی جان را بهانه شد دل من

جمال روی تو دیده نه زلف دیده نه خال
به پیر عشق چه بی دام و دانه شد دل من

ندانم آن مه دلکش کدام طرف روی
از این طرف عقب او روانه شد دل من

دل رقیب نگردد چسان ز رشک کباب
همای قرب ترا آشیانه شد دل من

تو جلوه گاه خودش ساختی بدولت تو
فرید عصر و وحید زمانه شد دل من

کشید زلف مرا خاطرم پریشان کرد
به پیچ و تاب ز شوخی شانه شد دل من

تراب گنج قناعت خوشست بهر فقیر
غنی ز خواهش مال و خزانه شد دل من

منم چون بلبل از عشق تو نالان
تو دایم همچو گل می باش خندان

چو پروانه دلم از هجر تو سوخت
تو چون شمعی مرا سوزان و گریان

دهانت درج و دندانت گهرها
لب لعلت به از لعل بدخشان

دل تو ساده و روی تو ساده
لت و دیده شد آئینه حیران

تو خوش گردی ز پیچ و تاب کاکل
من از زلف چنین خاطر پریشان

تو چون لیلی ز خلوت خانه باشی
چو قیس آواره ام من در بیابان

تو اولاد علی مشکلکشائی
تراب از وی شود هر مشکل آسان

ردیف الواو

بصحرا می طپد دیوانهٔ تو
به محرومی ز خلوتخانهٔ تو

تو شمع حسنی و پروا نداری
که می سوزد چرا پروانهٔ تو

بلای جان من شد زلف و خالت
گرفتارم بدام و دانهٔ تو

تو در گلشن چرا بیگانه داری
که بو در هیچ گل بیگانهٔ تو

بجان و دل بود هر سرو آزاد
غلام قامت جانانهٔ تو

ز خشم گل چرا گشتی نمک ریز
که شور سلق شد افسانهٔ تو

نگاه تو بس است ای ساقی مست
ندارم حاجت پیمانهٔ تو

ز حال خود چگویم بیخودم کرد
خیال نرگس مستانهٔ تو

تراب از شمع ایوان در بیت
خدا روشن کند کاشانهٔ تو

بیا شتاب که بیتاب میزیم بی تو
باضطراب چو سیماب میزیم بی تو

هزار حیف باین زندگی بد از مرگ
که مثل ماهی بی آب میزیم بی تو

شدم ز شوق تو بیگانه از یگانهٔ خود
جدا ز صحبت احباب میزیم بی تو

بانتظار تو وائم چو نرگسم حیران
گشاده دیدهٔ بیخواب میزیم بی تو

بحیرتم که توئی باعث حیات تراب
چسان بعالم اسباب میزیم بی تو

مرہم چو نشد روزیِ داغ جگر از تو — دیگر چہ امیدِ بہی اے بے خبر از تو
بے مہر ز جورِ تو رہائی نتواں یافت — نفع از تو ہمیں بس کہ نیابم ضرر از تو
گر قتل کنی گاہ شوی حافظ و ناصر — تیغ ست بدستے و بدستے سپر از تو
بیخطرہ در آیند بہ بزمت چہ مجال ست — عشاق تو دارند نہایت خطر از تو
کردی چو گرفتار بہ پیشِ نظرش دار — نالد بقفس بلبلِ بے بال و پر از تو
زلفت شب تار ست و رخت مہر درخشاں — تاریکی و نور ست بشام و سحر از تو
قاصد چہ زدی حرف کہ آں شوخ برآشفت — پرسید نہ احوالِ من و نے دگر از تو
خط خواند جوابش قلم انداز چرا کرد — آیا ز من آزردہ کہ اے نامہ بر از تو

یارب ز دلش محو شود جملہ تمنا
باقیست تمنائے تراب ایں قدر از تو

خواجہ از حالم چہ پرسی بندۂ عشقم برو — جاں فدائے روئے او شد دل بہ نقشِ او گرو
سفلۂ بے مایہ چوں خس میکشد سر بر فلک — شاخِ نخلِ میوہ دار ست آنکہ دارد سر فرو
ہر کسے را عہدِ پیری مقتضی مرگ نیست — چوں زراعت پختہ گردد آیدش وقت درو
مہر و مہ گاہے بشوخی روبروئے او نشد — آئینہ از سادگی آمد مقابل روبرو

آنکہ ہر دم عہدِ یاری بشکند با من تراب
کیست ناداں تر ز من اے دل کہ دل بندد درو

صد شمع بزم گشت رخِ آتشینِ تو — بس مردہ زندہ کرد لبِ شکرینِ تو
دلہائے خلق را بکشاکش فگندہ است — زلفِ دراز و پرشکن و عنبرینِ تو
افسوس در فراقِ تو شبہا گریستم — گاہے مژہ نہ خشک شد از آستینِ تو
ہر کس کہ دید روئے تو بے اختیار گفت — صد آفریں بقدرتِ حسن آفرینِ تو
بہر ہلاکِ ما غضب از چشم بس ست — کم نیست از کمانِ تو چینِ جبینِ تو

اے دل درین طریق منه پای بے رفیق — شیطان و نفس و خلق همه در کمین تو

بوئے گرفت هر که به گل صحبتے گزید
کے بے اثر تراب بود همنشین تو

تو نیامد از دل گم گشته ام گیسوئے تو — مو بمو کردم تلاشش گرچه در هر موئے تو

از صفائی دم زد و نزد پیش تو با صد سادگی — آب شد آئینه از خجلت به پیش روئے تو

نے همین نرگس بیاد چشم تو تخمیر شد — گل گریبان چاک کرده مست شد از بوئے تو

ذاتِ ما و ذاتِ او گوید که گر خار دارد چه حظ — پیش عاشق از ارم کمتر نباشد کوئے تو

تیغ در دست پر غضب استاده بر قتلِ عام
بهر دل تراب خوں گرفته رو بیارد سوئے تو

نعشِ ما هر دم که رفت از کوئے تو — قطره زن شد طفلِ اشکش سوئے تو

کے رود از حلقهٔ زلفت کسے — شد کمندِ جانِ دل گیسوئے تو

چشمِ تو از غمزه با غارت گرست — مزرعهٔ دل مے چرد آهوئے تو

نیست حاجت تیغ در کف داشتن — بهر قتلِ دل چه کم ابروئے تو

خشک مے گردد گیاه از آفتاب — سبزه مے آید چسان بر روئے تو

دید حالِ خسته ام گفتا طبیب — مشرفِ موت است رنگِ روئے تو

نیست جز عیسی انفس درمان تراب
قم باذن الله بود داروئے تو

ردیف الهاء

برافگن اے پری از رخ نقاب آهسته آهسته — بیا یک شب بسویم بے حجاب آهسته آهسته

اگر آئی بسوئے من بپاس از ما بے عجب نبود — کند قطعِ منازل ماهتاب آهسته آهسته

دریں مدت بصد منت تو یک مکتوب بخواندی
مثالِ طفل کو خواند کتاب آهسته آهسته

چناں باشد ز دیده آستین و دامنِ عاشق
که نم دیده بود کاغذ ز آب آهسته آهسته

نخواند از شرم معشوقے چو در بزمِ خود وشِ دلبر
ز خود رفت ایں دلِ بے صبر و تاب آهسته آهسته

تو هم بر وصلِ خود گردی گر از خود چشم بر بندی
که گردد خود بخود دریا حباب آهسته آهسته

ز فیضِ شاه کاظم مرشدِ برحق یقیں دارم
شوم واصل بحق من هم تراب آهسته آهسته

چو از دستِ وادی شراب آهسته آهسته
خرابم کردی اے خانه خراب آهسته آهسته

دلم هر لحظه از عشق تو مے سوزد تو مے گوئی
بآتش پخته مے گردد کباب آهسته آهسته

مکن منعم ز همراهی رواں شد هر کجا خواهی
که خواهم رفت با تو در رکاب آهسته آهسته

از یں مائلِ خواب است ایں دو چشم بیدارم
که شب با من سخن گوئی بخواب آهسته آهسته

بدیں تیزی و چالاکی بباید آمد و رفتن
خراماں شو تو از راهِ صواب آهسته آهسته

کسے از تندی و تلخی اگر ش حرفے ترش گوید
دهد لعلِ شکر ریزش جواب آهسته آهسته

مبادا مدعی آگه شود باز شت و هم تو
بیا سوئے من اے عالیجناب آهسته آهسته

بیک نظاره ات غش شد دلِ رنجور و مسکینم
تواں افشاند بر رویش گلاب آهسته آهسته

نباشد جنسِ او مشکل تراب آخر شوی واصل
شود مطلب بطالب دستیاب آهسته آهسته

نباشد خالی از تو هیچ بزم و منزل و خانه
ز لستت بادهٔ عالم جهاں بے قسمت ویرانه

توئی ساقی توئی شارب توئی باده و پیمانه
توئی رندِ خراباتی توئی مخدوم میخانه

مسلماں بندهٔ رویت برهمن بستهٔ مورت
توئی در کعبه و مسجد توئی در دیر و بتخانه

بجز تو کیست معشوق که از عشقت کو عاشق
توئی بر صورتِ شمع توئی بر شکلِ پروانه

تراب از راهِ معنی گر به بینی جمله عالم را
همه با هم یگانه اند یک کس نیست بیگانه

می کشد ما را بسیرِ بوستانی تازهٔ — سرو قدی گلرخی غنچه دهانی تازهٔ

رحم کن ای شانه زلفِ یار را برهم مکن — شد اسیرِ حلقهٔ او ناتوانی تازهٔ

گه بدستارِ سفید و گه بسرخ و گه بسبز — جلوه اش هر روز می بینم نشانی تازهٔ

پا ز رفتارِ تو خواهد کرد خلقی پایمال — سر بپایت می دهد هر لحظه جانی تازهٔ

گاه بد دل باشد از من گاه باشد بد دماغ — بدگمانش کرد از من بدگمانی تازهٔ

گرچه در اظهارِ سوزِ دل زبانم می برید — همچو شمعم می شود هر دم زبانی تازهٔ

گو شنیدم می کشد تیرِ نگاهش یک طرف — زنده می سازد لبش گیسو جهانی تازهٔ

برده دل از دلبری دلستانی تازهٔ — ماهروئی تازهٔ ابرو کمانی تازهٔ

مستعد شد بهرِ قربانِ دو عالم الامان — ترک چشم تازهٔ ابرو کمانی تازهٔ

یار سویم آمد و وصلش نشد روزی مرا — بر دلم از داغِ حسرت زد نشانی تازهٔ

از نظر دورم نشاندی غیر را خواندی ببر — کردهٔ در عشق با من امتحانی تازهٔ

در میانِ غیر گفتم ماجرای خود تراب
شب چو پرسش کرد از من داستانی تازهٔ

ردیف الیای

انچه من می کشم جفای کسی — نکشد هیچ آشنای کسی

از تو آزرده دل چرا نشوم — ناخوش از من شدی برای کسی

هر که احوالِ من شنیده بگفت — کس مبادا چنین فدای کسی

نالهٔ عندلیب کی شنود — گوش گل سخت بر نوای کسی

بی نگاهی دلِ تراب ربود
چشم میگون و سرمه سای کسی

بلا آید بدل بی شکیبائی	گر تو اندر کنار من آئی
در خیال رخ تو دل شاد است	غم نباشد مرا ز تنهائی
قامت تو قیامت برپاست	بارک الله چه سرو رعنائی
در غم هجر یاد بالایت	بر دلم شد بلای بالائی
عشق زلف سیاه و پرخم او	کرده شهره مرا بسودائی
روی زیبای تو دل از من برد	الله الله چه شوخ زیبائی

که **تراب** است وداع صبر کند
گر بسویش نگاه فرمائی

دلا گر شوق وصل یار داری	خیال خام دور از کار داری
ز حرف تلخ و ترشت کی شوم خوش	گر شیرین لب شکر گفتار داری
هنوز از تیغ تو خونم نشد خشک	عبث از قتل من انکار داری
مرا معشوق دیگر نیست جز تو	تو عاشق مثل من بسیار داری
غلامت سرو آزاد و تذرو است	چه خوش قد و چه خوش رفتار داری
بظاهر واریت با من عیان شد	که پنهان خاطر اغیار داری

تراب امشب بیزمش بار عام است
بیا گر خواهش دیدار داری

گرانکه از صفت طبع خود خبیر شوی	در اهل کشف و کرامات بی نظیر شوی
رسی بمرتبهٔ صاحب بقا بالله	بجملگی دگر از خود کناره گیر شوی
امید همچو گدا بر در تو سر بنهد	دمی که بی غرض از زر شوی امیر شوی
نگار خود بخود اندر کنار تو آید	اگر تو از طلب او کناره گیر شوی
همیشه در بر صیقل گران دین نشین	هر آئنه که تو هم آئنه نظیر شوی

شوی بخلق تو در راستی نشانه اگر — جدا از کجروشان الکمان چو تیر شوی
میا به مجلس عشاق هرگز ای واعظ — بدست عشق مبادا تو هم اسیر شوی
نشان سروری و سربلندیست همیں — اگر سر فرو بعتبه بوسی فقیر شوی

تراب در گه تو خود شود زیارتگاه
چو زائر حرم پیر دستگیر شوی

هرکه دارد سوز و سازِ عاشقی — واندرو راز و نیاز عاشقی
همچو پروانه ز سر تا پا بسوخت — شمع هم دارد گدازِ عاشقی
هرکه در کارِ خدا سر نذر کرد — شد چو سرمد سرفرازِ عاشقی
می توان کردن وضو از خونِ او — کی بود شرطِ نمازِ عاشقی
هرکه در معشوق گم گردد تمام — باشد او از یکه تازِ عاشقی

رنگ زرد و آه سردِ من **تراب**
می کند اظهارِ رازِ عاشقی

شود در بیخودی ظاهر خدائی — بکن بهرِ خدا از خود جدائی
انا الحق همچو منصورت سزاوار — ز بندِ خود اگر یابی رهائی
کجا یابی محیطش همچو ماهی — نگردد تا ز بحرت آشنائی
خدا را بی نیازیهاست او را — مشو مغرور در زهد و پارسائی

تراب از عشق بیخود باش دائم
مکن چون خوبرویان خودنمائی

در جنونم از پئ غمخوارگی — کس نیاید پیش جز آوارگی
دلبرِ غارتگرِ تاب و توان — برد صبر و طاقتم یکبارگی
بے تکلف بندۂ مجبور باش — زانکه باشد بندگی بیچارگی

شد جنبش از دل ترا واجب بود — پرورش کرد آنکه در گهوارگی
مغفرت از حق توان تمهید داشت — گر برآید یک نفس از اتارگی
لطف فرما کار سازم شد ازیں — مرجع خلقم بدیں ناکارگی

گر بود بے پردہ معشوقم **تراب**
کس نیاید حسرت ونظارگی

من در سرِ تو بیخودم تو در برِ من خود سری — من بندۂ دلدادہ ام تو پادشاہ دلبری
در محفلِ تو نیست کس از غیر نامی نیست بس — خود ساقی و خود شاربی خود بادۂ و خود ساغری
محراب دیں شد ابروت بتخانہ چینِ کشورت — اسلام و کفر از تو بود خود مومنی خود کافری
ہر جا کہ مے افتد نظر جز تو نے بینم دگر — از بس کہ وارد صورتت در چشمِ من جلوہ گری

ناداں **تراب** از خویش شو دانا باو کم بیش شو
در حضرتِ عرفانِ او بگذر ز ہر دانشوری

اے بے تو ہستیم کو جانِ بدن تو ہستی — من نیستم بجز تو ہستی منِ تو ہستی
گفتی نفخت زاں دم در پیرہن نگنجم — ہم نیستم کہ گنجم در پیرہن تو ہستی
از نحن اقربِ تو پیدا شدست ایں بُو — در جملہ دست و بازو چشم و دہن تو ہستی
اے والۂ تو بلبل ہم لالہ ہست ہم گل — مطلوبِ عندلیب و خوب چمن تو ہستی
سر سبز باغ از تو قمری بداغ از تو — اے قامتِ قیامت سرو و سمن تو ہستی
اے شمع روئے فیروز پروانہ از تو در سوز — وے مہرِ عالم افروز نورِ زمن تو ہستی
اے لیلی از تو مجنوں وے قیس بر تو مفتوں — شیریں ہم از تو موزوں ہم کوہکن تو ہستی
مطلق بصد نشانی پنہاں بصد عیانی — بالیست کن ترانی چوں خویشتن تو ہستی

ہرگز زباں بجنبد گر جنبش از تو نشود
گویا **تراب** نبود در ہر سخن تو ہستی

چو عارض تو ندیدم بلالہ زار یکے — نیافتم بچمن چوں تو اے نگار یکے
بحسن صورت تو نیست در ہزار یکے — بخوبی تو نباشد در روزگار یکے
دو فتنہ آفت ہوش و قرار من گشتند — نگاہ مست یکے چشم پر خمار یکے
دو فرقہ فارق تمکین و عقل پیر اند — جوان شوخ یکے طفل نے سوار یکے
بفتح قلعۂ ہجرت کفایت ست مرا — سپاہ نالہ یکے فوج اشکبار یکے
دو چیز دست ہمیشہ بود خون آلود — کف نگار یکے پنجۂ چنار یکے
خدا ازیں دو یکے ہم کند نصیب کسے — کنار یار یکے یار در کنار یکے
دو شیوۂ تو مرا عاقبت ہلاک کند — ہمیشہ قہر یکے غصہ بار بار یکے
دو حائل اند میان کنار و بوس توام — ز من حجاب یکے ز تو ننگ و عار یکے
دو چیز خاصۂ گلگشت بوستاں باشد — شراب ناب یکے یار غمگسار یکے
دو چیز سلسلہ جنباں بود جنون مرا — نو دمیدہ سبزہ یکے موسم بہار یکے

خلاف عقل روی ترک ننگ و نام کنی
تراب لازم عشق ست زین دو کار یکے

کرد مخمورم چو نرگس چشم مے گون کسے — بر دخواب از دیدہ ام تاثیر افسون کسے
کردہ پامال از دست حنا دلہائے خلق — ایں کف پائے تو رنگیں ہست از خون کسے
خود بخود سوئے من مسکین تو دیدی از غضب — یک نظر راہم نیم در عشق ممنون کسے
پا بزنجیرم چو دید او گفت در کویم میا — رحم مے آید مرا بر حال مجنون کسے
ماجرائے دل چہ مے پرسی ندیم بیش ازیں — یک بیک گردید ایں دیوانہ مفتون کسے
مے نویسم یار خود را نامہ بے نام و نشاں — تا نگردد ہیچ کس واقف ز مضمون کسے

سرمہ دنبالہ دارش نیست بے چیزے تراب
ترک من امروز دارد میل شبخون کسے

دل چو شانه هست سرگردان گیسوئے کسے
دیده چوں آئینه حیرانست بر روئے کسے

بیخودم کردست یارب جلوهٔ روئے کسے
مے برد از خود نگاهِ چشمِ من سوئے کسے

کرد آشفته خیالم عنبرین موئے کسے
فتنهٔ دین و دلم شد زلفِ هندوئے کسے

از کجا مے آئی اے پیک صبا جانم فدا
گر ز کوئے آید هوائے دلکش و بوئے کسے

نیست بر ظاهر نشانے بر تنم از زخمِ تیغ
خورده ام اما بباطن زخمِ ابروئے کسے

چشمِ فتانی دلم را وحشت از خود میدهد
گشت صحنِ سینه ام رمگاهِ آهوئے کسے

کس چه داند از مکان و منزلِ عشقم تراب
باشد افتاده براهے یا سرِ کوئے کسے

ابروئے بتِ جلوه کناں بر لبِ بامے
آمد به نظر همچو هلالے سرِ شامے

طرّه و روش و ناز جهاں آفت جانست
دل برد ز دستم صنمِ کبک خرامے

از پیچ و خمِ زلفِ محالست رهیدن
صیدش نشود باز گرفتار بدامے

در هجر تسلّی که دهد وصل طلب را
از جانبِ جاناں نه سلامے نه پیامے

یارے چه امیدست ازو لطف و مدارات
یارے که دل آزار و رنجه بلامے

دل اندر برم سر بنهم بر قدمِ او
در کوچهٔ من یار چو آید دو سه گامے

صد جام لبالب بحریفاں دهی آخر
داری تو چرا تشنه لبم از لب جامے

چوں غنچه گهے لب نکشائی به تکلم
ماندم ز لبِ لعلِ تو مشتاقِ کلامے

آزاد نمودی و نرفتم ز درِ تو
تا هم بکنی قدر وفادار غلامے

کو لیلی و مجنون و کجا شیرین و فرهاد
ماندست ز فانی شدگاں قصه و نامے

پیوسته تراب ست مقیمِ درِ شاهی
نیکوتر ازیں نیست مقرّے و مقامے

غیر ازیں نیست دوائے دلِ بیمار کسے
سنبلِ زلف کسے یا گلِ رخسار کسے

یار غمخوار ترا هر که بگوید غلط ست
در غم هجر نه مشفق و غمخوار کسے

عاقبت خوب نباشد ستم و جور و جفا
اے دل آزار مشو در پے آزار کسے

دی شنیدم سر راهے که بآوازِ حزیں
ناله کرد کسے در پس دیوار کسے

در طپیدن چه کم از ماهیِ بے آب بود
دلِ مشتاق کسے تشنهٔ دیدار کسے

یا رب از دامِ محبت برهاں زود مرا
بکسے را نکنی باز گرفتار کسے

جائے یابم چماں پهلوے معشوق تراب
در پرسش نیست چو اظهار روادار کسے

نخواهم از تو که بچشم سر نیاز آری
نهم بپائے تو سر تا مرا نیازاری

عبث بود ز تو امید دردمند بیا
تراست شیوهٔ بیرحمی و دل آزاری

بتے که پرده نشین ست قیمت قدرش
زیاده تر بود [illegible]گر خان بازاری

مرو به تیره دلی در حضورِ صاف دلاں
که سیم قلب بصراف برده باز آری

تراب خود همه کارِ تو ساخته گردد
چو رُخ بسوئے خداوند کارساز آری

دید در پرده مگر زلف گره گیر کسے
که نهاں گشت دلم پائے بزنجیر کسے

دوستاں دفع قضا نیست بتدبیر کسے
واگذارید تن خویش بتقدیر کسے

آنچه در شب نظر آید بسحر دیده شود
خواب ما را نبود حاجت تعبیر کسے

لاجوابم لبِ لعلِ تو بیک حرف نمود
پیش رفتست کجا پیش تو تقریر کسے

نقطهٔ خالِ تو در حلقهٔ کاکل ستم ست
دانه در دام نهادی پئے تسخیر کسے

چشم پوشیده هم از جلوهٔ جاناں شادم
دیده ام گشت نهاں خانهٔ تصویر کسے

چشم رخسارِ تو دید و دل من گشت هلاک
کشته گر دید کسے باعث تقصیر کسے

ز دیده ام نشود ضبط اشکِ سیلانے
بگو ز نوح که باز آمدست طوفانے

اگرچہ ہجرِ ما نیست موئے حیالی
من و امید وصال و خیال جانانے

اگر بتاں زغبار رم فشاندہ دامان اند
بروز حشر شود دوست من بدامانے

مگو کہ زلف بر رویش فتادہ و خم گردید
شکست خورد دو تن کافر از مسلمانے

تراب شعرِ تو دیوانہ کرد مجنوں را
کنوں رواست ترا انتظامِ دیوانے

قلق از سوزشِ پروانہ داری
ز سوزِ عاشقاں پروا نداری

نبود آشفتۂ لیلی بجز قیس
تو صدہا عاشقِ دیوانہ داری

بیا در کوئے من روئے گر از لطف
سرِ آبادیِ ویرانہ داری

لبالب جام خواہم ساقی از مے
چرا خالی لبِ پیمانہ داری

طریقِ بیخودی مسدود گردی
اگر بستہ درِ میخانہ داری

دلم قربانِ ایں مژگان و ابرو
عجب تیر و کماں ترکانہ داری

نوائے ما گدایاں کے خوش آید
دماغِ عالی و شاہانہ داری

مرا اے ماہ با تو الفتے ہست
تو با من مہر داری یا نہ داری

تراب آوازۂ عشقت فزوں
کہ ہاؤ ہوئے خوش مستانہ داری

از زلف برُخ نقاب تا کے
وز شب بسحر حجاب تا کے

عمریست کہ سائلِ وصالم
خاموشی تو در جواب تا کے

از ہجرِ تو سوختم سراپا
دیگر ز جفا عذاب تا کے

دامانِ تو در کفش نیاید
از خاکِ من اجتناب تا کے

مطرب بنواز ساز دل را
ایں چنگ و دف و رباب تا کے

ساقی قدحے ز عشق پُر کن
سرگرم شرابِ ناب تا کے

حرفے نکند لبِ تو با من — باغیر چنیں خطاب تا کے

سوزش نگہے ز لطف فرما
آزردگی از تراب تا کے

ز حالِ خود چہ گویم محرمے دارم نہ غمخوارے — مرا افتاد با یارے ستمگارے سروکارے
صنمے کافر ادائے دلفریبے فتنہ پیرائے — برہمن زادۂ شوخے بدوش افگندہ زنارے
جوانے آفتِ جانے بلائے دین و ایمانے — رخِ او ماہِ تابانے سرِ زلفش شبِ تارے
بقامت سروِ رعنائے بطلعت مہر سیمائے — ز سر تا پا خود آرائے قدم تا فرق عیارے
مپرس از وصفِ آں دلبر کہ نبود مثلِ او دیگر — دل آویزے دل افگارے دل آرائے دل آزارے
نیارد رحم بر پیرے دہد رنجش بتدبیرے — فریبد دل بتقریرے نگاہے چرب گفتارے

شود ناخوش کند رنجش اگر وصلش کند خواہش
تراب آشفتۂ دل رفتہ مشتاقِ دیدارے

رخِ او ناصحا گر دیدہ باشی — تو ہم دیوانۂ اَش گردیدہ باشی
نگوئی قیس را دیوانہ ہرگز — اگر خود عاشقِ شوریدہ باشی
محبت کم نگردد از ملامت — کمالِ عاشقی نشنیدہ باشی
مرا از بندگی معذور داری — اگر صاحبدلے فہمیدہ باشی
نگویم یک بیک گلہا شگفتہ — تو اے غنچہ دہن خندیدہ باشی
دعائے خیر تا قاصد گفتہ باشد — اگر حالم ازو پرسیدہ باشی
بیا در بر مشو دور از کنارم — اگر بہرِ دلم گردیدہ باشی
دو چار ہم شوے از شوخ چشمی — چرا با من نگہ دزدیدہ باشی

تراب از تو چگونہ چشم پوشد
بچشمش گرچہ نورِ دیدہ باشی

چرا از عاشقاں رنجیده باشی — خطائے عشق گر بخشیده باشی
شنیده شعرِ موزونم لبِ ما — که تا موزوں سخن سنجیده باشی
تو اے گلچیں مثال از رخِ ما — نشاید بلبلش گل چیده باشی
مرا اے کوه کن جاں کندن آموز — تو کوهِ بے ستوں کندیده باشی
چناں مے ترسم از زلفِ درازت — گر از ما رسیده ترسیده باشی
بروں دل ز پہلویم جدا شو — ز دلبر تا کجا پوشیده باشی

تراب از یار کن قطعِ شکایت
اگر باوے ز دل رنجیده باشی

نه باز آ از طلب تا زنده باشی — اگر جوینده یابنده باشی
چو بلبل ہر سحر زن نالۂ شوق — ہمیشه تا چو گل در خنده باشی
قدم لغزد مبادا در طریقت — نظر بر ہر قدم افگنده باشی
ایاز آسا شوی معشوقِ محمود — اگر مولائے خود را بنده باشی
ز لا آساں نباشد عشقبازی — برائے یار جاں بازنده باشی
الٰہی رحم کن دیگر چه گویم — چه خود داننده و بیننده باشی

تراب از دامِ خوباں کے برآید
اگر بدنامیش خواهنده باشی

نه روئے حسن اگر تا زنده باشی — چو حسن آخر شود شرمنده باشی
بود تا بر فلک خورشیدِ رخشاں — تو اے مه بر زمیں رخشنده باشی
شود عمرت دراز اے زلفِ کافر — که بر روئے بتاں زیبنده باشی
بروزِ حشر گیرم دامنِ تو — گر از من آستیں افشانده باشی
دل از خود میرود در اشتیاقت — بپرسش زود آ اگر آئنده باشی

فدائے تو شوم پائے تو بوسم
تو کے بہانِ من ناخوانده باشی

نباشد چوں تراب اقبالمندی
که دائم در کنارش مانده باشی

دلِ من سوختی پنہاں چہ کردی
چہ کردی با من ازکجاناں چہ کردی

جہانے را بہ تیغِ ناز کشتی
چہ کردی ہاں چہ کردی ہاں چہ کردی

کشیدی دامن از خاکِ گدایاں
چہ کردی اے شہ خوباں چہ کردی

برخ برقع فگندی از شب زلف
چہ کردی اے مہ تاباں چہ کردی

بہارت دید بلبل نعرہ زن شد
چہ کردی اے گلِ خنداں چہ کردی

ادائے تو بلائے جانِ من شد
چہ کردی اے بلائے جاں چہ کردی

تراب از دستِ تو تنگ ست بدنام
چہ کردی اے دلِ ناداں چہ کردی

زہے بیدل کہ دلدارش تو باشی
خوشا غمگیں کہ غمخوارش تو باشی

متاعِ قیمتی جانست در تن
دہم مفت ار خریدارش تو باشی

چساں در بر نگیرم ہیچو دلبر
دلِ خود را اگر یارش تو باشی

نخواہی زاہد از زلفش رہائی
اگر یک مو گرفتارش تو باشی

دلا خود یار گردد طالب تو
اگر اندک طلبگارش تو باشی

بگو ارنی مترس از لن ترانی
اگر خواہانِ دیدارش تو باشی

دلِ رنجور را صحت کہ بخشد
اگر در فکرِ آزارش تو باشی

شہودِ عشقِ تو داریم مقبول
چرا در ردِ انکارش تو باشی

نمی خواہد تراب از خلق امداد
خداوندا مددگارش تو باشی

نیاید در کفِ من زلف گاہے	سیہ بختم ز ہجر زلفِ سیاہے
مرا اے ماہ خوش گذرد ہمہ سال	اگر آئی بگویم بعد ماہے
چرا مفتوح نشود قلعۂ ہجر	ز آہ و نالہا دارم سپاہے
اگرش بر حالِ ما رحمے نیاید	دگر کو مثلِ من حالت تباہے
عزیزم گشت شوخے رہت قدّے	نگارے کج خرامے کج کلاہے
خدا حافظ دلش برگشت از من	مخالف شد گدا را بادشاہے

چو شمشیر از میاں قاتل برآورد
برآمد از **تراب** خستہ آہے

اگر در عشقِ تو کردم گناہے	ز چشمِ عفو کن سویم نگاہے
کفِ دستت حنا گیرد بشوخی	مرا ہم کاش بودے دستگاہے
ز تاریکیِ زلف و نورِ عارض	بود یارِ مرا شام و پگاہے
خدا شاہد دلم بردی تو پنہاں	ندارم جز تو اے شاہد گواہے
ترا گر خود بود با من سرِ جور	مرا جز لطفِ تو نبود پناہے
مصاحب کن مشو بدظن ز عاشق	اگر خواہی رفیقِ خیر خواہے
طریقِ عاشقی محو است در محو	نباشد عشق را سے نہ راہے
نشد ثابت بجز حق در دو عالم	نمودم نفیِ کل از لا الٰہے
اگر حق قدرت و طاقت نہ بخشد	ز دستِ من نجنبد برگ کاہے
الٰہی آرزو دارم رضایت	نہ دولت از تو میخواہم نہ جاہے

تراب ار رہبرے ہمراہ باشد
نیفتد کس چو نابینا بچاہے

اگرت سویم گذر بودے چہ بودے	بحالم یک نظر بودی چہ بودے

زاحوالم خبرداریست هریک	ترا هم گر خبر بودی چه بودے
چرا خنده زدی برگریهٔ من	اگر چشمم بتر بودی چه بودے
مگو از قاصدم ناخوانده مکتوب	اگر خط مختصر بودی چه بودے
بلا کم سے کنی از سخت جانی	دلِ تو نرم گر بودی چه بودے
نصیبم جلوهٔ زلف و رخ او	گہے شام و سحر بودی چه بودے
شبے در خانهٔ من رونق افروز	گر آں رشکِ قمر بودی چه بودے
کناره کرده ام از خلقے برایش	برم آں سیمبر بودی چه بودے

تراب از بادهٔ عشقست مدہوش
نه بیخود اینقدر بودی چه بودی

توئی پروردگارم یا الٰہی	توقع از تو دارم یا الٰہی
مددگارم توئی در دین و دنیا	که باشد جز تو یارم یا الٰہی
بده توفیق خیرم در عبادت	ز عصیاں شرمسارم یا الٰہی
اگر من سربسر غرقِ گناہم	توئی آمرزگارم یا الٰہی
چو غفاری و ستار العیوبی	ز تو امیدوارم یا الٰہی
نجاتم ده بکن از عفو و رحمت	ز دوزخ رستگارم یا الٰہی
بفکر زلف و عارض رفت افسوس	ہمه لیل و نهارم یا الٰہی
خوشا وقتے که گذرد در عبادت	حیاتِ مستعارم یا الٰہی

تمنائے **تراب** از تو ہمین ست
بیادت خوش گذارم یا الٰہی

ز عارضش عبث اے زلف بوسه خواه شدی	که بار بار پریشاں و روسیاه شدی
نظر بغیر ز شوخی کنی و من محجوب	چرا خجیل ز عاشق بیک نگاه شدی

دلا ز تیغ کس شهیدان شوی مبارکباد
ز دست یار اگر قتل بی گناه شدی

ترا بکوی بتان واعظا اگر گذر است
نه گمرهی است بجاهست رو براه شدی

کسی ز عشق نهانم نه عشدی آگاه
عیان تو شاهد من گشته گواه شدی

شدم بمیکده من شیخ جامهای زاهد
تو هوشدار اگر پیر خانقاه شدی

چرا نه ای بت کافر کناره از تو کنم
که آفت دل و دینم خدا پناه شدی

لباس فقر چراست بر قبای درویش
اگر مصاحب سلطان ز بخت و جاه شدی

تراب خادم درویش خود شود سلطان
اگر فقیر شدی به ز پادشاه شدی

دلا خود را بزلف مشکسای مبتلا کردی
خطا کردی خطا کردی خطا کردی

ز احوالم نپرسیدی زخم دیدی و رنجیدی
ز دم فریاد نشنیدی ستم کردی جفا کردی

نشستم بر سر راهی کشیدم از درون آهی
نه بر وقت آمدی گاهی نه بر عهدی وفا کردی

بلای عشق پر آفت همین عدل است انصافت
بخونریزی پیری نوجوانی را روا کردی

بخوبی تو دل بستم ندانستم که بدخلقی
فریبم کرده دل بردی دغا کردی دغا کردی

ز هجران تو بیتابم ز دردت تنگ احوالم
نه خود از من جدا گشتی مرا از خود جدا کردی

قرار و صبر رفت از دل ز دیدارش چه شد حاصل
نظر بر صورت قاتل تو ای بسمل چرا کردی

چه کردی ای دل مفتون چه دیدی آن قد موزون
که از سر تا قدم خود را ببالای فدا کردی

تراب آخر دم شیخی مقدر بود بدنامی
که شوخ کافری زنار داری آشنا کردی

بدو بیدامنم گشتی عجب رنگین ادا کردی
که از هر گردش دامن ادای خونبها کردی

دلم از دور بربودی برم جلوه نفرمودی
نمک بر زخم فرسودی که تا ویل جفا کردی

مرنج از شکوه عاشق که کرد از هجر تو سابق
تو هم یاد آر ای مشفق ستم با وی چها کردی

بمن میگفت گلفامے تو داری چشم انعامے / سزائے تست دشنامے کہ ظالم را دعا کردی
تو از حالم چہ آگاہی کہ داری رتبۂ شاہی / دگر از من چہ میخواہی بشوقِ خود گدا کردی
سر را و تو اے قاتل بجوں غلطید صد ہا دل / چرا صحنِ محبت را زمینِ کربلا کردی

تراب از جستجو باز آ کہ غائب جو شود پیدا / چو کردی ترکِ خواہش ہا حصولِ مدعا کردی

قصیدہ در نعت حضرت سرورِ کائنات صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از زبانِ مولانا و مرشدنا حضرت تراب علی شاہ صاحب قدس سرہ العزیز قلندر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

توئی کہ قبلۂ ایمان و کعبۂ جانی / چگونہ کس ننہد بر درِ تو پیشانی
توئی حبیبِ خدا یا رسول صلی اللہ / تراست شاہیِ کونین و شانِ سلطانی
بگردِ بیتِ تو ہر روز چرخ میگردد / کند مصرعۂ لولاک منقبت خوانی
چو گفتہ کہ انا احمدِ بلا میم / توئی احد و توئی حقِ جلِ سبحانی
خدا ز نورِ ظہورِ تو خلق پیدا کرد / تو آفتابِ جمال تابِ نورِ رحمانی
کسے کہ روئے ترا دید وجہ حق را دید / کہ خود حدیثِ شریفِ تو ہست من رانی
بخواب ہم ز جمالت کسے کہ یافت نصیب / ز چشمِ او شدہ زائل حجابِ ظلمانی
ملاحتِ تو دلِ یوسفِ صبیح ربود / تو اے پیمبرِ من رشکِ ماہِ کنعانی
خدا بوصفِ جمالت بصفحۂ عارض / نوشت سورۂ یوسف بخطِ ریحانی
اگر درودِ تو خوانم بلحنِ داؤدی / برتبہ سبحۂ خاکم شود سلیمانی
چرا نہ حسرتِ اُمی لقب کلیم کند / کہ از زبانِ تو سر زد نکاتِ قرآنی
نبوتِ تو بعالم چو آفتاب جلیست / خدا بقسمتِ بوجہل کرد نادانی

اگر آفرینش آدم تو بودۀ مقصود ٭ ترا ملائکه کردند سجده میدانی
وگرنه مشت گلی بود طینت آدم ٭ ز نسبت عزت آدم تو فخر انسانی
تو بودۀ بجهان ناخدای نوح نبی ٭ وگرنه کشتی او گشته بود طوفانی
کنون سفینهٔ امت نگاهدار ز غرق ٭ که بحر جرم درآمد بحد طغیانی
فلک ز مقدم تو سعد گشت در معراج ٭ وگرنه نحس و بد است آن ستاره پیشانی
چگونه سر بفلک پیش تو کشد دشمن ٭ که تیغ برق دو پاره کند بجولانی
بر امت تو بلا ز اسمان چسان آید ٭ کند مسیح ز چارم فلک نگهبانی
مگر بکوی تو خورشید میدهد جاروب ٭ که هر صباح برآرد خطوط شعشانی
بسجده گشت ز خاک درت غبار آلود ٭ جبین ماه ازین روشن است نورانی
نشسته است بفردوس منتظر رضوان ٭ که در جناب تو جایش بود بدربانی
همه غلام تو باشند عربی و عجمی ٭ همه مطیع تو صحرائی و بیابانی
چهار یار تو در دین چهار ارکانند ٭ ز چار رکن بنا کرده مسلمانی
خلیفه اول ابوبکر یار غار ترا ٭ امیر کشور صدق و صفای نورانی
معین شرع و مددگار دین عمر خطاب ٭ امام کامل و عادل خلیفهٔ ثانی
سوم خلیفه عثمان جامع القرآن ٭ که بود صاحب شرم و حیای ایمانی
خلیفه چارمی آن ابن عم بو الحسنین ٭ علی حیدر کرار شیر یزدانی
بهم عناصر دین اند این چهار امین ٭ معین شرع تو اند این چهار لاثانی
ز اتحاد شد اند این چهار تن یک تن ٭ کسی که فرق کند کافر است نصرانی
زبان ناطقه در فقر و وصف شان عاجز ٭ کنم چه قدر بتعریف شان سخن رانی
چو انتها نشود وصف چار یار انست ٭ محامد تو درآید کجا بپایانی
غرض روا است بشان تو عرض لا احصی ٭ که خود تو خوب کمالات خویش میدانی

چو اہلِ بیتِ ترا بندہ ہستم اے مولا — چرا نہ مشکلِ من حل شود بآسانی

شفا و صحتِ جان و تنم بدستِ تو ہست — مریض را پئے دفعِ مرض تو درمانی

بدوستان و محبانِ من بکن شاہا — نوازش و کرمِ ظاہری و پنہانی

کسے کہ بے سبب و ناحقم دہد ایذا — بکن کفایتِ کارش بقہرِ ربانی

مخالفند ز من کافراں دریں ایام — خصوص کافرِ نفسے فساد و رآبانی

بہر دو کون محمد و معاونم مے باش — بدہ شتاب عدوے مرا پشیمانی

توجہی بنما تا شوم خلاص و رہا — فتادہ ایم بقیدِ ہوائے نفسانی

بسا شدند ز شیطاں بدولتت محفوظ — نگاہدار مرا ہم ز فعلِ شیطانی

رضائے تست مرا باعثِ رضائے خدا — خدا کند کہ تو راضی شوی ز من جانی

ز شرع خویش بیارای ظاہرِ ما را — کہ باشم از سببش خوشنما و حقانی

شوم بغیرِ حساب و کتاب داخلِ خلد — اگر تو دست بگیری مرا و برسانی

مرا ز گرمیِ خورشید ہیچ خطرہ نیست — بحشر اگر تو بپناہِ خود توانی

ترابؔ نعمتِ کونین از تو مے خواہد — ز آفتِ دو جہاں نیز امن و آمانی

مثنوی اصل المعارف

من تصنیف حضرت شاہ تراب علی صاحب قلندر قدس سرہ العزیز

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

حمد گویم حضرتِ احمد را — آنکه پیدا کرد مهر و ماه را
آنکه میگردد بامرِ او فلک — هست زیرِ حکم او جن و ملک
بود بنمود آنکه این نابود را — از عدم انگیخت این موجود را
آنکه حمدش نیست در حد و حصار — آنکه وصف او نیاید در شمار
آنکه بیرون ست از وهم و خیال — لم یزل ذاتش صفاتش لایزال
آنکه در کنهش خرد را بار نیست — کس ز درکش هیچ واقفکار نیست
عارفِ ذاتش خود و معروف خود — واصفش خود هست و هم موصوف خود
هر قدر کو میدهد ما را شعور — مے شناسم از کمال آن غفور
اوست کو روشن همه سیاره کرد — صنعتش را میتوان نظاره کرد
آفرید از فرد جفت و طاق را — ظاهر از باطن نمود آفاق را
وحدتش گر هست بر کثرت مدد — خود چو واحد هست ساری در عدد
خالقیش مقتضی خلق بود — از عدم بخشید اعیان را وجود
عالم سر و خفیات است او — خالق ارض و سموات ست او

هست مر هر نیست را کردست او — مرجع و مبدع همه را هست او

آنکه پیدا کرده است این هر دو کون — هست بیچون و چگون بی شکل و لون

آنکه اشیا را کند در دم فنا — کل شیٔ هالک الا خدا

آنکه باشد قدرت او را صریح — قم باذن الله اعجاز مسیح

آنکه ملک الموت را مخلوق کرد — تا کند گرمی خلق از موت سرد

زندگی و مرگ در فرمان او — آیهٔ یحیی یمیت از شان او

کرد ایجاد زمین و آسمان — هم من و ما و تو هم این و آن

آنکه اسم او قدیر هست و علیم — هم سمیع و هم بصیر و هم کلیم

آنکه ذو العفو است و الفضل العظیم — هم مرید و قادر و حی و قدیم

قل هو الله احد الله الصمد — لم یلد لم یولد و کفواً احد

دیگری هرگز با او همتای نیست — غیر او را در دو عالم جای نیست

دیگری باشد کجا او را شریک — هست وصفش وحده هم لاشریک

قدرت او عالمی بنیاد کرد — حکمت او آدمی ایجاد کرد

قهر او ابلیس را ملعون نمود — مهر او الطاف بر آدم فزود

از دو حرف او کرد پیدا صد جهان — امر بر اعیان نمود از کن فکان

خود چو دریا هست و اشیا موج او — خود چو سلطان هست و عالم فوج او

آنکه ذو المجد هست و عز و کبریا — فاعل مختار یفعل ما یشاء

ساخت شکل آدم از یک مشت گل — داد شرفش بر همه عالم ز دل

طینت آدم نمود از آب و خاک — عزت آدم فزود از روح پاک

بنده بود آدم خدائی یافت مفت — کافر نیندیش نفخت فیه گفت

افصح الفصحا ختم الانبیاء — چون بوصفش گفت لا احصی ثنا

غیر عجز اینجا چه دیگر دم زنم   طاقتم کو تا دگر وصفش کنم

در نعت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم

بعد ازان نعت محمد مصطفیٰ   گویم از جان و دل خود ای فتیٰ
گنج پنهان بود اول ذات حق   کنت کنزاً مخفیاً بُد ما سبق
چون وجود خلق گشتش اقتضا   از سر اَن اُعرَفَ ای خوش لقا
اولاً نور محمد آفرید   فیض هستی زو بهر اشیا رسید
حق چو او را داد تشریف وجود   جمله عالم بهر او پیدا نمود
شد روا زین رو خدای پاک را   بر محمد کلمهٔ لولاک را
اول المخلوق نور مصطفیٰ ست   در حدیث این را بیان بر ملاست
اوست در ایجاد اول از همه   در ره ارشاد افضل از همه
اوست شافع هر کسی را در جزا   خاتم الرسل و رئیس الانبیاء
اوست کز امرش قمر گردید شق   برد مهرش عالمی را سوی حق
اوست کز نورش جهان روشن شده است   گلخن عالم همه گلشن شده است
اوست کاندر دین او عیسیٰ رسید   از خدا چون رتبه اش اعلیٰ شنید
چونکه موسیٰ رفت بر طور کریم   گفت حقش اخلع نعلیک ای کلیم
در شب معراج بر عرش تعالیٰ   می شنید آواز نعلین بلال
بود کو از بندگانش کمترین   رتبه اش بوده بیش [illegible]
وقت پیدا گشتن آن رهنمون   یکسر اصنام جهان شد سرنگون
او چو پیدا شد برای بند و بست   قصر کسریٰ نیز جمله افتاد و شکست
اول و آخر جهان را هست او   دستگیر گمرهان شد دست او

اوست کز حق اینچنین معراج یافت ‌ ‌ رتبهٔ شاهی و تخت و تاج یافت
معجزات از وی هزاران ظاهر است ‌ ‌ هر که در دینش شد از دوزخ برست
بود در فرمان او سنگ و شجر ‌ ‌ بیشدی قربان او شمس و قمر
جبرئیلش از کمینه چاکر است ‌ ‌ زانکه او شاه همه پیغمبر است
رتبه‌اش بوده ست محبوب الهی ‌ ‌ هم هش کو در چنین شاهنشهی
شک کاندر زمرهٔ اتباع او ‌ ‌ گرد حق داخل مرا ای نیک خو
بود موسی را هوس اندر دلش ‌ ‌ تا شود از امتان کاملش
در نبوت اوست چون شمس الضحی ‌ ‌ انبیاء و دیگران بدر الدجی
فیضیاب اند آنهمه زان نیک زاد ‌ ‌ نور بدر از شمس باشد مستفاد
گر ز حق تعریف او را طالبی ‌ ‌ رو بخوان آیات سبحان الذی
خود جناب خالق الارض و سما ‌ ‌ گفت در قران بوصفش هل اتی
از محمد چون احد میمی گزید ‌ ‌ آمد از وی صورت احمد پدید
رتبه‌اش چون بود افضل از همه ‌ ‌ دین او هم گشت اکمل از همه
حق تعالی کرد چون دینش متین ‌ ‌ گفت اکملت لکم الیوم دین
نیز گفتش از سر لطف و قبول ‌ ‌ نعمتی اتممت علیکم ای رسول
چون خدا خود گفت وصفش جابجا ‌ ‌ بنده در شانش زند دم تا کجا
غیر حق داند کدام احوال او ‌ ‌ لی مع الله وقت آمد حال او

۴ در مدح اهلبیت رضوان الله علیهم اجمعین

اهلبیتش جمله جزو آن کل اند ‌ ‌ یعنی هر یک از گلستانش گل اند
هر یکی زان اهل عرفان و علوم ‌ ‌ هست بر چرخ امامت کالنجوم

هر یکی تابان ز نورش همچو شمع — روشنی افزای بزم اهل جمع

هر یکی بد معدن انوار حق — هر یکی بد مخزن اسرار حق

هر یکی تابنده و تابان چو ماه — هر یکی اندر ولایت پادشاه

هر یکی بد مصدر فیض خدا — مشتق از هادی شده بهر هدی

هر یکی شهزادگان شاه دین — مرشد حق و دلیل راه دین

هر یکی از شرع و دین آراسته — از خصالات نکو پیراسته

هر یکی بد وارث ارث ولا — قاضی الحاجات و هم مشکلکشا

هر یکی بد آمر و ناهی بشرع — سوی اصل خویش پی برده بفرع

از طریقت داشتند افعال شان — وز حقیقت بود پر احوال شان

آن همه آل نبی سبطند نیا — مقبلان حق بدند و با قبول

نیست حد وصف اهل بیت او — هم رجالٌ وصفهم لا تحصروا

در مدح اصحاب مستطاب رضوان الله علیهم

صاحبانش جمله شاه دین بدند — با طریق نیک خوش آئین بدند

آنکه گفت اصحابی کالنجوم — اقتدیتم اهتدیتم در علوم

خاص زانجمله چهار اصحاب او — دوستدار بر حق و احباب او

صاحب صدق و صفا عدل و حیا — عیب پوش خلق از بهر خدا

صادق و صدیق و سلطان و امام — کامل و عادل شه عالی مقام

اهل دین و شرمگین و حق گزین — قاتل الکفر و امیر المومنین

نائبان دین و خلفای طریق — یار غار خاتم الرسل و رفیق

بسکه شان بودند بر کفار تند — حق اشداء علی الکفار خواند

هر یکی زان چار یاران فحول　　بود مقبول خدا و هم رسول
هر یکی روشندل و روشن ضمیر　　بود گمراهان دین را دستگیر
هر یکی کفار را بد سر شکن　　هر یکی اعدا دین را تیغ زن
دو از آن بودند مر شیخ الشیوخ　　سرور و سردار هر شیخ الشیوخ
یعنی صدیق اکبر روشن ضمیر　　هم عمر خطاب سلطان کبیر
آن دو دیگر در جوانان شه بدند　　بر سموات العلی چون مه بدند
یعنی ذی النورین عثمان الزکی　　شاه گردان و شه مردان علیؓ
پیش ازین دیگر چه خوانم جز درود　　زانکه نبود وصف شاهان را حدود
بر محمد باد صلواة و سلام　　هم معه اولاد و اصحابش تمام

در مناجات گوید

یارب از عرق گنه غرقم در آب　　از خجالت پای تا فرقم در آب
رفت از یاد دلم روز الست　　عهد و پیمان بلی کردم شکست
آمده بودم درین دنیای دون　　بهر ذکر و شکر تو ای بیچگون
پای بند این جهان گشتم تمام　　در خیال نفس می مانم مدام
یاد تو یکدم نمی آید بدل　　جان ازین غفلت نمیگردد خجل
فکر دنیا هست بر دل روز و شب　　نیست غیر از جرم حاصل روز و شب
شد رفیق راه من نفس ایذا　　می برد از ره مرا این ناسزا
مطلقا ساهی شدم از اصل خود　　بیخبر گشتم ز هجر و وصل خود
غافل از تو زندگانی می کنم　　کار طفلان در جوانی می کنم
تابع نفس ست این جان و تنم　　یافت بر من دست نفس دشمنم

نفس من محکوم شیطان گشته است　　آدمم بدتر ز حیوان گشته است

هست زیر حکم شیطان لئیم　　دور گردیده از صراط المستقیم

میکنم کارے که دور از کار هست　　میروم جائے که جائی عار هست

سخت با احوال پریشانیم ما　　ربنا انا ظلمنا نفسنا

اکنون از کردار خود شرمنده ام　　تو خدائے بر حقے من بنده ام

میکنم توبه ز عصیان قدیم　　مے نهم رخ سویت ای رب رحیم

گشته ام اکنون ز فعل بد ملول　　قابل التوبے بکن توبه قبول

ساتر العیبے ز عیبم درگذر　　غافر الذنبی بعفوم کن نظر

بعد ازین توفیق خیرم کن عطا　　توبه کردم از گناه ما مضی

خواهم از تو هر زمان عفو گناه　　استجب دعوات داعی یا اله

عفو فرما انچه شد از من قصور　　کن عطا در جنتم حور و قصور

در دو عالم دار ما را کامیاب　　با طریق نیک و آئین صواب

هم احبائے مرا خوش وقت دار　　دشمن ما را بکش بر روے دار

از همه رنج و ملالم ده امان　　هم در اینجا هم در آنجا جاودان

یکدم از یاد خودم غافل مکن　　تا نگویم جز کلامت یک سخن

قصد دارم بر شروع مثنوی　　از کلام اولیایت محتوی

جز تو قصدم نیست در روی ذکر غیر　　رب یسر و تمم بخیر

در سبب تصنیف کتاب

دوستے دارم شفاعت نام او　　نیک بخت و نیک وضع و نیکخو

آشنا و مهربان و غمگسار　　مونس و همراز و همدم یار غار

هم زاخوان و قریبان من است
خاص از یار و حبیبان من است

دوست میدارد ز جهت مرشدم
زانکه هست او از مرید والدم

در حضور مرشد و نزدیک من
اکثرش گذرد چو باشد در وطن

بسکه پیر خویش را مقبول شد
ظاهر و باطن بحق مشغول شد

گفت روزی با من ای یار عزیز
پائے تا سر عقل و سرتا پا تمیز

میل دارد طبع تو بر شاعری
نظم و نسقِ نظم ها را قادری

مثنوی گو گر تو بهر خاطرم
در مقامات تصوف از کرم

گفتمش علم تصوف کو مرا
قدرتِ شعری هم اینقدرم کجا

نیست آسان مثنوی ها گفتنے
روئے باید بهر حلوا خوردنے

مثنوی را فکر مے باید دراز
نظم گفتن کے شود بی برگ و ساز

برگ سازش چیست علم شاعری
زور طبع و قوت دانشوری

کے کند عاقل به تصنیفش خیال
تا نباشد از فنش واقف کمال

هیچ واقف از فن شعری نیم
از صنایع اش تهی مثل نےام

نے عروضش خوانده‌ام نے قافیه
نے ز اوزانش نمودم قطع ره

نے فصاحت هست ما را در سخن
نے بلاغت دانم ای همراز من

نے ز تجنیسش خبر داریم ما
نے ز زشتی هاش بیزاریم ما

الغرض بس ناقصم در فن نظم
میکنی ناحق تو بر من ظن نظم

عذر من بپذیر و تکلیفم مده
[illegible] از بهر تصنیفم مده

آشنا چون داشت با من حسن ظن
تا تنبهش آمد از من این سخن

قصه کوته خواه نخواه آن دوستدار
[illegible] مجوز مثنوی را چند بار

آخر الامر امر او کردم قبول
تا [illegible] خاطر یارم ملول

چون طبیعی میل نظم بوده است ... وز مئے شعر و سخن مل بوده است
شد مهوج شوق را تکرار او ... طبع بر جوشید از گفتار او
بود چندے لب ازین گفتن خموش ... باز شد از گفتنش طبعم بجوش
گفتن آن یار صادق خوی من ... شوق افزائید بر شعر و سخن
شوق ما و شوق او باہم شده ... مثنوی را قصد مستحکم شده
میکنم الحال آغاز مراد ... شد بہم با سوز دل ساز مراد
غلبۂ شوقم محرک شد کنون ... نیک باشد گفتۂ من یا زبون
لیکن از شوق دلم مجبوری است ... شعرم ار ناقص بود معذوری است
چشم دارم از تو ای اہل سخن ... عیبے گر بینی درو رسوا مکن
زانکه جمله عذر خود کردم بیان ... تا نقص خود ہمه کردم عیان
حرف گیری بر کلام عاجزان ... نیست جائز ای سخنور شعردان
نیست ما را دعوه با خود سری ... کان بود مر بندگان را کافری
دعوے کار جاہل و نادان بود ... عجز خوئے عاقل و انسان بود
عجز خاکی را بسوا علی کشد ... دعوه ناری را با سفل افگند
دعوه شیطان را ز حق افگند دور ... عجز با حق داد آدم را حضور
مطلبم اینست زین طول کلام ... تا بداند عجز من ہر خاص و عام
ہر که بیند عیبے از تقریر من ... ہیچ یک نقصان ازین تحریر من
گر بود قادر به تصحیحش کند ... ورنه دم از عیب گیری کم زند
پرده پوشی بهتر از پرده دری ... عاجزی خوشتر ز کبر و مدبری

بعد ازین بشنو دگر از من بیان
ختم کردم گفتگوئے عذر ہان

بیان مقامات عشرهٔ طریقت

گویم اکنون در مقامات سلوک
موجزی از هر مقامات سلوک

در سلوک اول مقام توبه است
توبه بی توفیق حق ناید بدست

توبه دارد نزد حق مقبولیت
تائبان را امید هر حق منزلت

دوست میدارد خدا توّاب را
بندهٔ تائب کس اوّاب را

شاب تائب هست پس محبوب حق
از حدیث مصطفی برخوان سبق

در بیان توبه آن فخر عرب
در حدیث آورد من شیٔ احب

نیز التائب من الذنب کمن
لا له ذنب بگفت آن شاه من

از خدا در شان ایوب ای جوان
انه اوّاب نعم العبد خوان

سنت در قران خدا ذکرش عیان
فهم کن توبوا الی الله را بیان

با تو اکنون معنی توبه نصوح
گویم از قول بزرگان با وضوح

توبه الندم آمد در حدیث
معنی اش بشنو دل ده بر حدیث

سایلی گفت از جنید شاه دین
توبه چه بود ای رئیس العارفین

گفت توبه هست نسیان گناه
بشنو شرح معنی اش ای نیکخواه

یعنی نسیان گنه کن آنچنان
تا نماند در دلت اثری ازان

لکن فرامش معصیت را آن قدر
هرگزت گویا نبود از وی خبر

مطلقا کیفیت آن فعل بد
از خیال و وهم تو بیرون شود

آمد این تشریح گر در فهم تو
دیگری هم معنی قولش شنو

چونکه تائب از محبان خداست
در شهود و قرب او را جایگاست

دیگر جرم هم در قرب و شهود
جز جفا دیگر نه دارد وجود

درشهود و قرب حق توآب را   زین بود یاد گناهان سزا

در وفا ذکر جفا نالایق ست   داند این را هر کہ او ازشائق ست

چیست عصیان از خدا بودن جدا   توبہ چہ بود قرب جستن با خدا

چند مدت کرد فعل ہجر و فصل   باز یادش میکند اکنون ز وصل

ماند چندے اول ز محبوب دور   باز چندے یاد دوری در حضو [illegible]

حالیا قرب خدایش وہمی ست   یاد بعد اینجا بسے بے ا [illegible]

چونکہ تایب با خدا گردد قریب   کے بیادش آید از ہجر [illegible]

قرب فارغ مے کند از یاد ہجر   وصل از [illegible]

تا بیاد بعد باشی در حضور   از کمال قرب ہستی [illegible]

جلوہ گر چون جلوۂ جانان شود   تایب و توبہ ہمہ از ج [illegible]

قول عبداللہ تستری رحمۃ اللہ علیہ

معنی آن انچہ بو القاسم بگفت   سہل [illegible] گفت

توبہ یاد معصیت آمد از و   زانکہ آن ناسی [illegible]

یعنی یاد جرم داری با ادب   باش [illegible]

تا نیاید عجب بر طاعت ترا   ہر ز [illegible]

فرق قولین تحقیق [illegible]

درمیان این دو قول مختلف   فرق [illegible]

گفت بو القاسم جنید از انتہا   سہل [illegible]

اول آن درشہود و قرب سفتا   [illegible]

تا مجاہد ہست تایب ای جوان — غفلت از عصیان بود ور از یان
بایدش ہر لحظہ یاد معصیت — زانکہ ہست آن توبہ کن باقی الصفت
ہیچکس را ہر زمان باید خطر — از گناہان پسین و پیشتر
چون مشاہد گشت از فضل آلہ — بایدش نسیان عصیان خواہ نخواہ
زان کہ آن فانی الصفت از خویش ہست — از صفاتش یاد کردن شرک ہست
یاد عصیان ہیچکس را ہستی ست — در عروج نیستی آن پستی ست
الغرض در قرب حق یاد گناہ — ہم گناہ دیگر ست ای رشک ماہ
زانکہ تایب را سزاوار ست کو — از خودیِ خود رود ای نیک خو
پس چو او از خویشتن غافل بود — یادِ عصیانش کنون باطل بود
بلکہ چون شد ذات و اوصافش فنا — یاد و سہو جرم ہر دو ناروا
زانکہ یاد و سہو جرم این ہر دو چیز — از خودی دارد تعلق ای عزیز
او ز خود در رفتہ ست و جملہ گشتہ ہو — این و آن را مرجع باشد سوئ تو
بندہ تایب بگو او را ندیم — کو ہمہ گشت ست تواب رحیم
میرسد اینجا سخن دور و دراز — باز گردم سوے کار خویش باز

قول محمد رویم رحمۃ اللہ تعالی علیہ

گر ترا بیش ست از وے جستجو — از رویمش معنے دیگر شنو
گفت از توبہ بباید توبہ کرد — تا شوی از تایبان اے نیکمرد
یعنی از توبہ زبانی نے دلی — توبہ باید کرد مخفی و جلی
توبہ بے صدق از روئے ریا — از گناہ کم نباشد اے فتا
پس ترا زین توبہ نامقبلت — توبۂ دیگر بباید کاملت

معنی قول رویم اے نیک خو / دیگرے بہتر ازین عاجز شنو
یعنی توبہ کن ز توبہ اولت / کز وے پندار آمدہ بدولت
توبہ کز وے ترا آید غرور / توبہ باید کرد از وے بالضرور
انچہ توبہ از رویم آمد بیان / رابعہ ہم گفت وصفش ہمچنان

قول ابوالحسن نوری رحمۃ اللہ علیہ

گفت نوری توبہ کن ای نیکخو / ہرچہ ذکر غیر حق باشد ازو
توبہ باید کرد ہر شام و پگاہ / از خیال غیر ذکر ما سوا
گفت ابراہیم دقاق ولی / معنی توبہ این شرح جلی
رو می شو سوئے خدا بہر خدا / روئے کہ او را پشت نبود ای گدا
یعنی سوئے حق چنان متوجہ شو / تا نہ گردد سوئے غیرش روئ تو
آنچنان کہ غافل از وے پیشتر / بودۂ از جہل خود اے نامور
ہمچنان اکنون از و آگاہ شو / درگذر از ما سوا اللہ گو

قول ابوحفص حداد رحمۃ اللہ علیہ

بوحفص حداد در تعریف آن / اینچنین فرمودہ است ای دوستان
نیست ہرگز بندہ را در توبہ دست / زانکہ توبہ از خدائے بندہ است
بندہ در توبہ بود از خویش دور / حق تواب اندر و دارد ظہور
بندۂ بیچارہ کے تایب شدی / گر نہ توفیق خدا رہبر بدی

بندہ را مر شرف توبہ وہبی است
داد حق است این نہ او را کسبی است

قول بوحسن بوشنجه رحمة الله علیه

بوحسن بوشنجه در کیفیتش — از چنین [illegible] ای باهوش
گفته است از وقت یاد معصیت — هیچ نا ید [illegible] تو کیفیت
زانکه یاد جرم با انحسرتست — یا ز جوش میل [illegible] و شهوتست
[illegible] — [illegible] داری از ولا
[illegible] ذکر آن — از ارادت [illegible] ای لستان
[illegible] — [illegible] نیستی
[illegible] — تا نیفتی در وبال [illegible]
خواهش [illegible] — بد بود از [illegible] ای حق پرست
تا [illegible] — [illegible] باشد از کار بدن
[illegible] دل [illegible] — شاهد [illegible] بالنیات هست
[illegible] — هر زمان باید ترا تمییز دل

قول ذوالنون مصری رحمة الله علیه

توبه ذوالنون مصری بر دو گون — بشنو ای خواهان معنیش کنون
از گناه و جرم کردن اجتناب — یا بود از خطرهٔ نار و عذاب
یا حذر کردن ز تقصیر و خطا — از حیا و شرم حق باشد ترا
یعنی از شرم خدا وند کریم — با ندامت از گنه گردی ندیم
[illegible] آید [illegible] جرم و خطا — حاضر و ناظر اگر بینی خدا
گر خدا را تا [illegible] — هیچ [illegible] کشتی

توبه اول را انابت نام دان / دویم استحیا بود ای مهربان

توبه خوفی است از کشف جلال / توبه استحیای از دید جمال

صاحب خوفست از ارباب صحو / اهل استحیاست اندر سکر محو

نیز گفت آن اهل حق ذوالنون شاه / توبهٔ عام ست از جرم و گناه

توبه خاصان درگاه خدا / باشد از غفلت شدن [illegible]

توبهٔ خاص الخواص از من تمام / هم اخص الخاص بشنو والسلام

توبهٔ خاص الخواص ای هم نفس / فعل خود از خود ندیدن هست و بس

ذات خود را هم ندیدن درمیان / توبه منسوب اخص الخاص [illegible]

نیست دیگر توبه زین عالیمقام / کز خودیِ خود جدا گردی تمام

تا توانی توبه کن از خویشتن / غیر از جانان مبین در جان و تن

من و ما و این و آن و او و تو / جمله را غوطه ده اندر بحر هو

درباب تقوی که منجمله مقامات عشرهٔ طریقت است

ای شفاعت بحث تقوی بعد ازین / گویم و شرح وی هم متقین

چون شدی تایب ز جرم ای پاکباز / اکنون از تقوی شعار خویش ساز

در سلوکش هست ای عالیمقام / واقف اندر وصف آن هر خاص و عام

حجت الاسلام وصفش ده و دو / در کتاب خود ز قرآن گفت او

گر رسند خواهی برو آنجا ببین / گرچه راقم شد ز قرآن مبین

وصف تقوی حق مکرر گفته هست / در تعریفش بقرآن سفته است

قصه کوته وصف آن تا کی کنم / مختصر گویم ز طولش تن زنم

[illegible] ذات صفت / هشت و [illegible] باشد [illegible]

در سلوک از وی مراد است ای همام | پاک گشتن از همه فعل حرام
تقوی آمد بر همه اندام هفت | شرح هر یک بشنو از من گرم و تفت
چشم را تقوی است این ای مهربان | کو شود کور از رخ نامحرمان
از تفاوت گوش گردد نام زو | گر شود کر از شنیدن هاے بد
متقی باشد زبان همچون دگر | گنگ از ناگفتنے گردد اگر
دست از فعل بدار کوته شود | با تفاوت پیشگان همره شود
لنگ باشد پا اگر از نارفتنی | بایدش از متقیان گفتنی
متقی افتد شکم را نیز نام | باشد از محفوظ از اکل حرام
گر فرج از فعل بد باشند پاک | صاحب تقوی شوند آن مشت خاک
شرح هفت اندام د تقوی ای اخی | جمله یک یک با تو گفتم بے کمی
تقوی قلب ست از اخلاق بد | پاک گشتن از همه کبر و حسد
تقوی عقل ست کان از فکر بد | هیچ اندیشه نه اندر دل زند
شرح تقوی اینقدر گفتیم عام | بشنو اعلی تر از این ای نیکنام

قول سهل عبدالله تستری رحمة الله علیه

سهل عبدالله در معنی آن | خوب رمزے گفته است ای مهربان
اینکه از غیر خدا پرهیز کن | غیر حرف حق مگو دیگر سخن
هان تو آن لے مکن با غیر حق | روز و شب میباش محو سیر حق
جز خدا دیگر نباید دیدنت | از خودت هرگز نشاید دیدنت
بایدت پرهیز از غیر خدا | میتوان ماندن ز اغیارش جدا
غیر حق چیزے ببین ای آشنا | کین کبیره است نزد اتقیا

ذکر غیرش را نہ اندر گوش کن	لب ز ذکر غیر او خاموش کن
از خیال غیر دل را صاف دار	تا نیاید در دل تو غیر یار
جملہ از خلق بشنو واز حق نگر	زانکہ غیر حق نیست دیگر جلوہ گر
یار فہم و یار بین و یار شو	متقی از جملگی اغیار شو

قول محمد اسحق رحمۃ اللہ علیہ

از محمد ابن اسحق اینچنین	معنی تقوی بگوش آرای ذہین
گفت تقوی ترک ما دون خداست	نیک فرمودست قول او بجاست
ہر چہ باشد غیر از ذات خدا	بایدت پرہیز از وی ای گدا
ہر چہ جز حق است از و بیزار شو	ناخوش از این وہم و زین پندار شو
نیست جز پندار تو غیرش دگر	ورنہ جز حق کیست دیگر جلوہ گر
علم غیریت کہ در تو ساری است	بر ہمین تکلیف تقوی جاری است
غیر از وہم تو آید در نظر	الحذر زین وہم و فہمت الحذر
بیش ازین شایان نباشد دم زدن	از بزرگی دیگری گویم سخن

قول بزرگی دیگر رحمۃ اللہ علیہ

نیکمردی معنیش گفت اینچنین	ای برادر کن ہم این را دلنشین
اصل تقوی نفس خود را کشتن است	وز مناہی بودنت کوتاہ دست
چون ہوای نفس را بر ہم زنی	از کمال ورع و تقوی دم زنی
معنی تقوی چو در گوشت رسید	از ورع ہم حرفی می باید شنید
ہست تقوی اجتناب از حرام	ورع پرہیز است از شبہہ تمام

بیان اقسام تقوے

تقوۂ عام ست پرہیز از گناہ — ہم ز کار زشت و افعال تباہ
تقوۂ خاص ست از غفلت حذر — از فراموشیِ حق کردن خطر
تقوۂ خاص الخواص از ذکر غیر — پاک گردیدن ز علم و فکرِ غیر
از خودیِ خود شدن یکسر جدا — ہست تقوای اخص الخاص را

در مقامات زہد کہ منجملہ مقامات عشرہ طریقت

از مقامات طریقت بعد ازین — شرح و بسط زہد بشنوای ذہین
زہد چہ بود ترک دنیائے حلال — بہر عقبے کردن ای نیکو خصال

قول جنید رحمۃ اللہ علیہ

معنے آن از ابو القاسم جنید — بشنوید و بر کلامش دل دہید
گفت زہد طالبانِ آخرت — دست خالی کردن ست از ملکیت
و از تمتع قلب را کردن تہی — یاد دار این قول پاکش ای رہی
شرح آن اینست ای معنی تلاش — دست خود را برکش از ملک و معاش
زانکہ چون در ملک دستِ خود زنی — معتمد گردی کہ ہان گشتی غنی
بس غنی بودن بملک و مال و جاہ — افتقارت باشد از حق خواہ مخواہ
یا بود تشریح و تفسیرش چنین — دستِ خالی کن ز ملک ای ہمنشین
خود تو مملوکِ خدائے مالکی — مالکیۃ کردن آید ہالکی
در حقیقت نیست دنیا ملک کس — مال بندہ مال مولا ہست و بس

بس تو دست خویش از دنیا بکش	مستمر از دینار چار و پنج و شش
لذت دنیا چو یکسر فانی ست	طالبش بودن عجب نادانی ست
گر کنی دستی تو از دنیای دون	کن خلوص قلب از میلش کنون
زانکه اصل زاهدی ای هم نفس	نفرت قلب ست از دنیا و بس
حرف ظاهر گر کسی ترکش نمود	دل گرفتارست در روی زر چه سود
ترک یابد فی الحقیقت از ذلت	نفرت قلب ست زهد کاملت
با وجود نفرت قلبی اگر	ظاهر انزد تو باشد مال و زر
بس تو بیشک چون سلیمان زاهدی	زهد قلبت میدهد زین شاهدی
سر سقطی همچنین فرموده است	دل تهی کن زانچه گردی خالی دست
شرح او چون شرح مذکورست و بس	نیست دیگر حاجتش ای همنفس

قول حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه

شاه مردان مرتضے در باب زهد	همچنین فرمود با اصحاب زهد
مطلق از دنیا تو بے پروای شو	پاکباز و با ملک همتاے شو
هان مدنیا اینقدر بیباک باش	آنقدر در ترک او چالاک باش
گر حظوظش مومنے یا کافری	گر برو بهره ترا نبود سرے
اینقدر زهدت اگر حاصل شود	جملگی بخل و حسد از تو رود

قول حضرت شبلی رحمة الله علیه

گفت شبلی زهد کن از ما سوا	نام زاهد تا ترا گردد روا
یعنی ترک غیر حق کن جملگی	تا شوی کامل بوصف زاهدی

قول حضرت یحیی رحمة الله علیه

گفت یحیی زہد ترک بدّ را — از ضرورت بگذر از بہر خدا
زانکہ برلا بدسے ہم اعتماد — زاہد آنرا میشود اے نیکزاد
زانیقدر ہم زہد مے باید بود — صرف برحق معتمد شوای ودود
گر زبدت زہد باشد اے احد — در تو گردد جلوہ گر شان صمد
زند مے بے بدند این جملہ فلک — حاجت بدی نمیدارد فلک
گر شوی فارغ ز بد ای آدمی — با ملک آید ترا ہم ہمدمی

قول ابن مسروق رحمة الله علیه

وصف زاہد ای ندیم حق پرست — ابن مسروق اینچنین فرمودہ است
زاہد آنست ای رفیق باادب — ہیچ بروے شر نگردد از سبب
زاہد آنرا لیعنی ای معنی طراز — جز مسبب باسبب نبود نیاز
چونکہ مخلوق ست موصوف نیاز — وصف خالق بی نیازی ہست و ناز
پس نیازم باسبب بیجا بود — گو بہ حاجتمندی قبل ما بود
تا سبب را بندہ شد محکوم ناز — کرد محتاجے بہ محتاجے نیاز
بل مسبب را بباید کرد یار — تا ہمہ از وے برآید کار و بار
از سبب واجب بود بیزاریت — غرق حق آمد با مسبب یاریت

قول منصور حلاج رحمة الله علیه

گفت منصور انا الحق گو نکو — ترک دنیا ہست زہد نفس تو

ترک عقبیٰ ہست از زہد لیت
از خودیت زہد جان کاملت

قول حضرت شبلی رحمۃ اللہ علیہ

گفت از شبلی کسے ای نیکنام
زہد در دنیا چہ باشد ای امام

گفت این دنیا چہ قدر ستای فتیٰ
کز وی آید زہد کردن مر ترا

از پر پشہ چو قدرش کم بود
زہد کردن در وی کیفیت کم بود

این چہ چیز است و چہ مقدار ست این
تا کسے ترکش کند ای ہمنشین

ہر چہ کمتر از پر پشہ بود
دم زا خذ و ترک آن نادان زند

طالب و زاہد ازین ناداکیست
اخذ و ترک ہیچ این مقدار چیست

قول حضرت ابوبکر واسطی رحمۃ اللہ علیہ

گفت ابوبکر امام واسطی
در بیان شان زاہد ای اخی

بہر آدم گشت این دنیا کثیف
نیست در عالم چو او دیگر کثیف

دعوے زہدش ترا ہیچا بود
چیست ترک انکہ پر رسوا بود

تا یکے از ترک ناپاکی تو خوش
تا کجا از زہد آن گوئی خمش

از پر پشہ کم ست او نزد حق
تا کے از اعراض آن گوئی سبق

جز کثیف او ہیچ ای درویش نیست
زہد آن از ترک بخشی بیش نیست

تا کی از ترک نجاست مدعی
نیست جائے فخر زہدش ای ذکی

قول حضرت شبلی رحمۃ اللہ علیہ

سائلے از شبلی فرخندہ حال
گفت زاہد چون شوم ای خوشخصال

گفت زہد تو نباشد ہیچ شے
حرف ناممکن نگویم تا بکے

زاہد از چیزی کہ نبود قسمتت
ہست بے معنی و سہو و غفلت

انچہ تقدیرت شد از حق القدیر
اخذ او باشد ترا مرنا گزیر

پس ازان زہدت ندارد فائدہ
رو کشیدن کی شود از مائدہ

انچہ از حق ست در قسمت ترا
پس تو زاہد میشوی از وی چرا

اکنون از زہد تو غیر از نام نیست
ہیچ از زہدت حصول کام نیست

قول حضرت شبلی رحمۃ اللہ علیہ

باز گفت آن شبلی پیر ہدیٰ
از کسے در شان زہد پارسا

زہد از دنیا سراسر غفلت ست
بندگان را نام زاہد تہمت ست

زانکہ دنیا نزد آنشہ لاشی است
زاہد از لاشی بجز غفلت کی است

در بیان اقسام زہد

اکنون یک جا میکنم اقسام زہد
نامور شو ای اخی از نام زہد

ترک دنیا از برائے آخرت
زہد عامان ہست ای نیکو صفت

ترک عقبیٰ بہر مولی ای امین
زہد خاصان ست بیشک بالیقین

ترک کردن خویشتن را ای فلان
زہد از خاص الخاص آمد بیان

از اخص الخاص آمد زہد این
کو کند زین زہد ہم زہد ای امین

درباب فقر کہ منجملہ مقامات عشرہ طریقت است

بعد ازین گویم سخن درباب فقر
تا خبر یابند از و اصحاب فقر

فقر محمود ست نزد حق پاک | درجهٔ عالی ست فقر ای مشتِ خاک
از حدیث مصطفی تعریف آن | رو نگر در گوش کن ای مهربان
فقر زین المومن آمد در حدیث | هست دیگر هم ازین بهتر حدیث
بشنو قول پاک آن صادق نژاد | حرف تابان لی هو الفقر و جهاد
فقر فخرے را اگر کردی قبول | فقر اسرع نیز بشنو زان رسول
بسکه مقبول پیمبر فقر بود | خواستی آنرا ز حق آن اہلِ جود
بشنو استدعاے او از بیتِ من | رب اجعل رزق اہل بیت من
فقر باشد خاص از اوصاف عبید | نیست لایق جز فقیری لافِ عبید
از غنا گر بندهٔ لاسے زند | کاذب ست و مدعی بی سند
زانکه آمد انتم الفقرا ز حق | حفظ باید کرد ازین آیت سبق
نیست اصل بنده جز فقر و فنا | بنده حاجت مند و مولا پر غنا
چونکه اصل تو نیاز ست ای امیر | ظاہر و باطن بباید شد فقیر
فقر ظاہر چیست اے لختِ جگر | بودنت بے مال و ملک و سیم و زر
نے ترا مالے بود نے مملکت | نے ترا قدرے بود نے منزلت
عاجز و محتاج باشی چون گدا | کس مددگارت نباشد جز خدا
فقر باطن چیست اے سعی طلب | نے حسب آن تو باشد نے نسب
نے ز آنت قول باشد نے صفت | نے ز تو جورے رود نے معدلت
نے ز آنت حسن باشد نے جمال | نے بزرگی و نہ خوبی نے کمال
نے ترا وضعے بود نے ہیچ خو | نے بتو منسوب گردد ذاتِ تو
نے ز اہل فقر باشی نے غنا | جمله وصف و ذات تو گردد فنا
نے بود دنیا ز آن تو نه دین | ہان سواد الوجه باشی بعد ازین

این فنا گر طے کنی آید بقا ۔ فقر چون آخر شود گردد خدا
سالکان را پیش ازین شود معلوم ۔ کو ز خود گم شد خدا را والسلام
گویم اکنون قول ہائے اہل دین ۔ از فلک باز آمدم سوئے زمین

قول حریری رحمۃ اللہ علیہ

از حریری معنیش در گوش کن ۔ التفاتے سوی آن از ہوش کن
گفت از معدوم تو چیزے مگو ۔ تا نگردد گم شئے موجود تو
یعنی گر باشد ترا قوت شئے ۔ قوت دیگر شب نخواہی از کسی
چون شود معدوم از تو قوت شب ۔ بایدت ہم دیگرے کردن طلب
زانکہ بے این زیستن مشکل شود ۔ در عبادت نفس تو کاہل شود
مقصد از قوت ضروری قوت ست ۔ وز قوی گشتن عبادت نیت ست
پس مخواہ از رزق دنیا ای اخی ۔ تا نہ عاجز از ادائے واجبی
گر شدی عاجز ادائے فرض را ۔ پس طلب کن قدر آن از فقہا
در چنین حالت قناعت پیشہ ۔ سخت بے فکری و بے اندیشہ
معنے قولش دگر ہم یک فقیہ ۔ بہ ز اول گفت اے نیکو شبیہ
یعنی موجود حقیقی ہست حق ۔ غیر او معدوم باشد مستحق
گر چنین موجود مفقود ست شود ۔ تا حبیب معدوم محبود ست شود
پس چو این موجود آمد لازوال ۔ کے روا آید ز معدوم ست سوال

قول حضرت ابن الجلا رحمۃ اللہ علیہ

بشنو شرح فقر دیگر ہم دلا ۔ آنچہ مقبول ست از ابن الجلا

گفت فقر ہست ہیچ گر نبود ترا — چون شود انہم نباشد اے گدا

در تعرف شرح آن دیدم چنان — کہ نباشد ہیچ ملکش در جہان

گر پدید آید ز ملکت ہیچ کام — نذر محتاج دگر کن آن تمام

گرچہ او محتاج تر نبود ز تو — لیک باید دادنش ای نیک خو

یعنی گر نانے ترا آید بدست — بعد از ایام چندے فاقہ ہست

دیگرے کز تو بود محتاج کم — نذر او کن آن ہمہ بے رنج و غم

پس بملکت ہیچ از سابق نہ بد — باز چون آمد ہم از ملکت نشد

جایز آمد وصف فقرت این زمان — انچہ از این اجلا آمد بیان

جملہ حاصل زین سخن اے آشنا — اینچنین باشد بعقل و فہم ما

ہر کہ باشد از فقیری زینتش — بر نصیب خود نباشد حرکتش

از نصیب خود شد او کوتاہ دست — حرکتش بہر نصیب دیگر است

قول ابو محمد رویم رحمۃ اللہ علیہ

انچہ آمد از محمد بو رویم — اکنون بر تشریح و توضیحش شویم

فقر چہ بود نیستی جملہ ہست — ترک مفقودات ہم ای حق پرست

یعنی از خود جملہ مفقودات را — فانی و نابود کردن اے فتے

ہر چہ دارد غیر حق ہیئت وجود — نیست باید کرد آن را جلد و زود

ہر چہ موجود است از وی شو جدا — تا نہ شغلش باز دارد از خدا

بر وجود غیر نتوان دل نہاد — جان ز وجدانش نباید کرد شاد

انچہ مفقود است از چشم شما — ترک شوق و رغبتش باید ترا

زانکہ از آنِ تو گر آن خیر نیست — از طلبگاریش حاصل نیز نیست

هرچه از آن توست آن را طلب — نزد تو خواهد رسید اے خوش لقب
پس ترا از حق طلب باید نه غیر — شغل گر شاید بحق شاید نه غیر

قول کتانی رحمۃ اللہ علیہ

گر بسے خواہی تو قیل و قال فقر — از کتانی گوش کن این حال فقر
چون انتم الفقراء شد درست — پس غنی باید شوی الہم چیست
زانکہ حالا این غنا و فقر نام — یک بجز دیگر نے گردد تمام
گر بحق محتاج باشی اے گدا — از ہمہ عالم ترا آید غنا
ہر قدر کہ بے نیازی از جہان — آن قدر با حق نیازت ہست ہان

قول ثوری رحمۃ اللہ علیہ

گفت ثوری ایچنین نعت الفقیر — گر تو ہستی از فقیر اے دلپذیر
السکون عند العدم باید نمود — بذل و ایثار و عطا عند الوجود
وصف فقر این است اے ہم رنگ منا — دل بیارامی تو در نایافتن
گر نہ باشد نزد تو موجود ہیچ — خواہشت نبود از ان مفقود ہیچ
در بدست آید ترا چیزے زمال — بذل و ایثاری دگر کن بے سوال
بے نیاز از شے ترا جانب شود — یافت و نایافت یکسانت شود
نے غمے آید ز فقدانش ترا — نے خوشی باشد ز وجدانش ترا

قول بعض کبرا رحمۃ اللہ علیہ

بعض کبرا گفت از فقر ایچنان — صاحب فقر است آنکس در جہان

گو بود محروم از رفق و سوال	شرح او این ست ای نیکو خصال
یعنی با وصف نیاز و حاجتش	با وجود مفلسی از دولتش
نے کسے با او کند رفق و کرم	نے کسے نذرش برو هیچ از درم
نے خود او از هیچ کس سائل بود	نے دلش بر هیچ شئے مائل بود
از سوال و رفق و ملک این هر سه چیز	باشد او محروم اے اهل تمیز

در باب توکل که منجمله مقامات عشره طریقت است

از توکل بعد ازین گویم بیان	که از مقامات طریقت هست آن
هر که در ایمان حق باشد درست	باشد او اندر توکل گرم و چست
بشنو از حق آیت فتو کلو	مومنین ان کنتم اے فرخنده خو
هر کجا آمد بقرآن ذکر آن	جمله مامور اند آنجا مومنان
زانکه معنی توکل اعتماد	بر خدا کردن بود ای نیک زاد
و اسپردن جمله کار خود بحق	در توکل اصل هست این متفق
غیر ایمان دار حق اے آشنا	معتمد بر حق کسے باشد کجا
هر قدر که باجنت ایمان بود	از توکل آن قدر سامان بود
هست متوکل ز محبوب خدا	دوست میدارد خدا این شخص را
فهو حسبه چون خدا فرموده است	باید آوردن توکل را بدست

قول سری سقطی رحمة الله علیه

گویم اکنون شرح آن ای یار جان	آنچه سری سقطی فرموده است آن
التوکل نزد آن اهل خرد	انخلاع عن حول و القوة بود

یعنی گر داری توکل بر خدا
بر چه ممنوع و نباشد نزد تو
وانچه آید پیش تو از هیچ چیز
فارغ از کسب و تلاش خویش شو
گر ز حول و قوهٔ خود فارغی
نیست تا در طفل حول و قوتے
حول و قوه گشت چون پیدا در و
از تلاش رزق دست خود مکش
در کنی سعی و تلاش و هم کسب
معتمد بر آن باشی بر خدا

پس ز حول و قوهٔ خود شو جدا
منع او از خود ندانی بل از و
هم از و دانی تو اے اہل تمیز
معتمد نے بر معاش خویش شو
پس تو ہم چون طفل بیفکر و غمی
پرورنده ہست او را عورتے
شد گرفتار تلاش و جستجو
در کنار رب خود مان طفل وش
پس در آن ہم معتمد باشی برب
خواه از کاسب تو باشی خواه لا

قول ابن مسروق رحمة الله علیه

در توکل ابن مسروق این چنین
انچه از احکام جریان القضا
یعنی گر ہستی تو از متوکلان
که قضائے گر خدا بر تو کند
پس ترا بر وے نباید اعتراض
زانکه چون خود را سپردی با خدا
پس از ملکت رفتی مالک گشت او
مالک ہست او ہر چه خواہد آن کند
نے تو شادان باشی و نے مضطرب

حرف زن گردیده ہست اے ہم نشین
باشد تسلیم کن اے با رضا
اینچنین باشد ز تو ظاہر نشان
از کسے گوید ترا حربے زند
جمله در تفویض کوشی چون عیاض
جان و تن کردی بامر او فدا
ہیچ از چون و چرا نه سزد بتو
بر تو صد گونه قضائے خود زند
نے بمحبوبے نه مکروہے سرے

گر انیسی او فرستد بر درت
در نماید روی مکروهی ترا

ناید از امی ازو در خاطرت
رنجشت ناید چه جای گله ها

قول سهل تستری رحمة الله علیه

در توکل سهل گفت ای پارسا
یعنی هر جانب برو آنجا بجو
ز اختیار خود سراپا شو جدا

باش مستر سل تو در دستِ خدا
خواه بد آید ترا آن یا نکو
محو کن خود را بمرضی خدا

قول عبد الله قرشی رحمة الله علیه

گفت عبد الله قرشی ای عمو
یعنی چندانت حضورِ حق بود
زانکه غایب باشی تا از پادشاه
چونکه حاضر باشی پیش او مدام
در حضور و قرب کی آید بلا

هان پناهِ خود بسوی حق بجو
تا نه حاجت بر منه جستن شود
در مهالک سوی او جوی پناه
پس پنه بردن باو چه بود مقام
تا پنه جویی ازان سوی خدا

قول ابو القاسم جنید رحمة الله علیه

گفت بو القاسم جنید شاهِ دین
در ازل بودی چنانکه تو بحق
تا ابد هم چون ازل باشد تو
یعنی آنچه قسمتت بد در ازل
آنچه موجود است شد اکنون همچنان

در توکل شرح بسط اینچنین
اکنون هم با وی شوی چون ما سبق
شرح قولش این بود ای نیکخو
بود تدبیر تو آنجا بی دخل
دستِ خود را بکش از تدبیر آن

تا که بی تدبیر های اهل خرد ‏ ‏ ‏ اکنون هم او مثل سابق پرورد
تا که باشد معنی او آن چنان ‏ ‏ ‏ در ازل بودی تو فانی ای جوان
از تدابیر خود و هم اختیار ‏ ‏ ‏ حق مدبر بد ترا در جمله کار
اکنون چون موجود گشتی در جهان ‏ ‏ ‏ همچو سابق باش اینجا هم تو هان
یعنی اینجا مطلق از خود شو فنا ‏ ‏ ‏ تا نماند هیچ تدبیرت بجا
هر چه خواهد او کند با تو کنون ‏ ‏ ‏ تو شوی از اختیار خود برون

در باب صبر که منجمله مقامات عشره طریقت است

بعد ازین از صبر گردم حرف زن ‏ ‏ ‏ که چه آید معنی آن در سخن
صبر نزد حق بود عالی مقام ‏ ‏ ‏ وصف او حق گفته است اندر کلام
بشنو ان الله را نیکو بیان ‏ ‏ ‏ هست حق با صابران ای دوستان
صبر را صد ها جزا یابی ز حق ‏ ‏ ‏ میتوان آموختن این خوش سبق
قصه کوته ای بری از ابتلا ‏ ‏ ‏ هست معنیش تحمل بر بلا
یعنی در رنج و بلا ای رشک مه ‏ ‏ ‏ جازع و فارغ نگردی هیچگه

قول سهل عبد الله تستری رحمة الله علیه

سهل عبد الله چنین شرحش نمود ‏ ‏ ‏ صبر چه بود انتظاری بر گشود
یعنی از حق بودنت امیدوار ‏ ‏ ‏ بر گشود کار خود در حال زار
زانکه صابر گشتنت اندر بلا ‏ ‏ ‏ هست بر جمیع مقامات علا
زین مکن نالی تو در رنج و محن ‏ ‏ ‏ هست با عسر تو یسرای ممتحن
کی کنی با حق بلا چون و چرا ‏ ‏ ‏ چشم یسر است در عسرت ترا

در بیانش اے بخوبی گشته جفت　　دیگران یصبر فی الصبر گفت

یعنی صبر و خود ز خود نکنی نظر　　ست صبور اند دل تو جلوه گر

تو نهٔ صابر بزور خود به رنج　　بل خدا داد از تحملهات گنج

شاهد این معنی ای در صبر است　　آیهٔ ما صبرک الا بالله ست

صبر خود از خود ندیدن در میان　　صبر فی الصبر ست ای دلدار جان

گر زنے ایوب وار از صبر دم　　معنی الضر عاقبت گوئی تو هم

صبر اندر صبر را اے همنشین　　در تعرف شرح آمد این چنین

در بلا امید نبود بر کشود　　صبر فی الصبر ست این ای اهل جود

در باب شکر که منجمله مقامات عشره طریقت است

اکنون اندر شکر توضیحے دهم　　بند تا شکری شکسته داریم

بشنو اندر معنیش ای اهل دید　　انچه فرموده ست شاه بوسعید

اعتراف منعم آمد شکر ازو　　نیز اقرار ربوبیت بدو

یعنی دانستن بحق الله را　　هم بوصف منعمے آن شاه را

معنی دیگر ندیدن غیر حق　　هیچگونه شکر باشد متفق

قول بعض کبرا رحمة الله علیه

بعض کبرا معنی آن بالیقین　　اینچنین فرموده است ای همنشین

شکر غیبت هست از شکر ای دود　　گر بود منعم مرا ورا در شهود

غیبتش از شکر اے سخت جگر　　گر دوا از بس رویت منعم مگر

در شهود منعم از خود در رود　　تا بکلی غیبت از شکرش شود

روست منعم چنان غلبه کند　　شاکر و شکرش همه ازجا رود
کے در آید شکر اکنون در بیان　　غیبت اندر غیب افتاد این زمان

قول یحیی معاذ رحمۃ اللہ علیہ

گفت یحیی بن معاذ شاهِ دین　　اینچنین در شکر شرح دلنشین
تا بشکرے نیستی از شاکران　　تست شاکر نه شکر با دست خوان
غایته الشکر الحیز گفت او　　شرح آن باشد چنین ای نیک خو
شکر هم از نعمت الله هست　　داند این را هر که بس آگاه هست
ہان برین نعمت ہم ای نعمت شناس　　شکر باید کرد بے حد و قیاس
پس نباشد شکر را حد و حصر　　غیر حیرت چیست اینجا در نظر
از جنید آمد بیان در بابِ شکر　　بشنوید این نکته ای اربابِ شکر
گفت شکر ست اینکه با نعمت بجا　　صرف باید کرد اے اہلِ وفا
یعنی حقت انچه نعمت داده است　　از جوارح چشم و گوش و پا و دست
مال و ملک و دولت و دنیا تمام　　صرف باید کرد و بر جا والسلام
از جوارح کرده باید کار نیک　　نے گناه و فعل بد ای یار نیک
ہمچنین بر جائے نیک اموال را　　خرچ باید کرد اے اہلِ سخا

در باب رضا که منجمله مقامات عشره طریقت است

بعد ازین گویم سخن اندر رضا　　بشنو از ہوش و بده تن در رضا
گویم اول وصف زان ای یارِ جان　　از جنید شاه دین شیخ زمان
در رضا او گفت رفع الاختیار　　اختیارِ خویش جمله در گذار

انچه حق خواهد تو هم خواه ای اخی　　هرچه حق گوید تو هم گو ای صبی

اختیار خود بکن از خود جدا　　باش راضی تو برضی خدا

مالک ست او خواهدت راحت دهد　　خواهدت رنج و غم و محنت دهد

تو بهر صورت رضای حق طلب　　بگذر از چون و چرا در کار رب

نیز گفت او این بود معنی الرضا　　نعمت گردد همه رنج و بلا

یعنی چندان با رضایت خو بود　　هرچه از یارت رسد نیکو بود

گفت حارث اینچنین معنی الرضا　　دل بکونی زیر فرمان خدا

یعنی در جریان حکم کردگار　　باش از دل باسکون و باقرار

قول ذوالنون مصری رحمة الله علیه

گفت هم ذوالنون مصری در رضا　　شاد باشد دل بجریان القضا

بر قضا باشد رضای حاصلت　　در بلاها لذتی باید دلت

کے بود عشاق را دشنام یار　　کم ز لطف و شفقت و انعام یار

قول ابو محمد رویم رحمة الله علیه

انچه آمد در رضا از بو رویم　　اکنون بر تشریح و توضیحش روم

گفت استقبال احکام خدا　　بالفرح باشد رضای باصفا

یعنی انچه رونماید از قضا　　از خوشی پیش آید آن احکام را

مثل محبوبی که می آید ز دور　　عاشقش از پیش گیرد در سرور

همچنین احکام حق را سربسر
از خوشی پیش آ تو هم ای نامور

در باب خوف که منجمله مقامات عشره طریقت است

بعد ازین راقم شوم در باب خوف — بشنو از گوش دل ای صاحب خوف
گفت ابو عمرو دمشقی ای جوان — اینچنین تعریف خوف خایفان
هر کرا باشد ز نفسش خوف و بیم — زیاده ترا ز دشمن دیو رجیم
خائف است و خوف او باشد صحیح — نام او از خایفان گردد صحیح
زانکه نفست دشمن دایم بود — هر زمان هر کار خود قایم بود
دشمنی نفس تو هر لحظه پیش — میزند هر دم ترا از زهر نیش
نیست شیطان حامل جان و تنت — هست حاصل در تو نفس دشمنت
میکند شیطان ز دورت دشمنی — نفس دارد در حضورت دشمنی
نفس را نبود ز تو بیگانگی — هست نفست مدعی خانگی
گر اعوذ ای خوانی شیطان رم شود — دشمنیش از تو آخر کم شود
هست دفع نفس تو دشوار تر — از اعوذش هیچ نبود کارگر
هست نفست دشمن جان در بغل — دارد او صد همچو شیطان در بغل
چونکه شیطان از تو دورست ای گدا — خوف از وی کم کن از بهر خدا
خوف دار از نفس خود ای پارسا — کو ز تو یک لحظه هم نبود جدا
دشمنی کو با تو هم آغوش گشت — بد بود از مدعی دور دست
در برت هست او برای دشمنی — هرگز از وی نیست جای ایمنی
جنگ با شیطان ترا آسان بود — دفع او از سعی تو امکان بود
مکر شیطان را بود هیچ انتها — حصر نبود حیله هائ نفس را
چون کشد شیطان بجرم از عقوبت — توبه زایل هست بهر معصیت

نفس تو بدکیش تو لے اہلِ صفا
از عبادت میکشد سوئے ریا

از گنہ توبہ توان کردن ولے
از ریا توبہ بود بس مشکلے

نفس اعدا در حدیث آمد بیان
دشمنیش ہست بر دانا عیان

مَا اُبَرِّیُٔ نَفْسِیْ یوسف خواندہ ست
بر زبان حرفے زہیچش راندہ ست

جز طبیعت نیست شیطان را نصیب
ور شریعت ہست محروم آن غریب

تا نگردی تو ز خود فانی تمام
باقی ماند خطا نفسِ بد لگام

پس ترا از نفسِ خود خوف خطر
ہر زمان باید ز شیطان بیشتر

تا نمیری تو ہمہ از خویشتن
ایمن از نفست نمے باید شدن

قول احمد حمدویہ رحمۃ اللہ علیہ

احمد حمدویہ پیر نیک مرد
در بیان خوف این تقریر کرد

در حقیقت ہست اہلِ خوف آن
کز وے خود ترسد مخوفاتِ جہان

یعنی اثرِ خوف کامل ہست این
کز تو خود ترسد مخوفات زمین

ہان تو خائف چون عمر خطاب شو
تا بترسد از تو خود شیطان تو

خوفِ شیطان بود جملہ خلق را
بُد مخوفاتِ جہان آن ناسزا

لیکن از ظل عمر آن نابکار
پا و سر گم کردہ میگردی فرار

چون نہ شیطان را از و بودی خطر
بود محرق آتش خوفِ عمرؓ

ہر کہ خائف تر بود اندر درون
اثر او پیدا نماید از برون

چیست اثر خوف انیست ہست بس
غلبہ بر اعدا و صولت ہست و بس

غلبہ خوف ست از دید جلال
ہست محرق ہمچو خوف آتش مثال

قول عبد الله رحمة الله علیه

گفت عبد الله ای اهل وقوف
خائف آن باشد نترسد ز مخوف

یعنی شاغل با خدا باشد چنان
که نیارد رخ بسوئے غیر آن

در محیط قرب حق سر تا قدم
غرق سازد خویشتن را دمبدم

تا نیاید سوئے غیرش التفات
یا بجنگ و یا بصلح ای نیک ذات

چون نه فکر جنگ و دفع او کنی
آید از تو دشمنت را ایمنی

همچو پیغمبر کنون دیو عدو
ایمن و بیخطره گردد هم ز تو

فرق قولین مختلفین

فرق قولین انچنین بشنو ز من
تا شوی واقف ازین هر دو سخن

باشد اول از سلوک و ابتدا
دویم از عالیمقام انتها

اول از دشمن نه فارغ شد هنوز
جنگ با وے میکند شب تا بروز

مستعد باشد بجنگ او مدام
هر دم و هر لحظه و هر صبح و شام

نیست فارغ یکدم از فکر عدو
هست بهر دفع او مشغول او

نیست فارغ چون ز فکر دشمن او
پس چنان گردد ز جنگش ایمن او

مستعد بر دفع شیطان بُد عمرؓ
داشتی شیطان از و زین ره خطر

زین نه گشتی سوئے او قصد لعین
دفع او میکرد آن شیخ امین

دوم از اعدا فراغت یافته
مرکب دل را ز فکرش تافته

گشت فارغ او ز جنگ دشمنان
باز نافتد او بجنگ دشمنان

او بکلی فارغ از فکر عدوست
نیست فرصت یکدمش از شغل یاد دوست

غرق ہست او در خیال یار خود — ہیچکارش نیست از اغیار خود
فارغش دانست چون دشمن ز خویش — گشت حاصل امنیش کم و بیش
گشت زین رہ امن او از جنگ او — این نمیداند کہ بروی دست کو
از جہالت قصد سویش میکند — دشنہ بر پای خود از خود میزند
چون محمد کو ز شیطان عدو — بود فارغ جملگی از دفع او
زانکہ بروے گشتہ بدان فحجاب — بعد ازین کو فکر دیو ذو العذاب
با التفاتش سوئ شیطان بود کے — بود سوئے حق ز بس مشغول وے
قصد دیوے سوئ او از جہل بود — بود امین دیو زان صافی وجود

قول ابن الجنیق رحمۃ اللہ علیہ

بشنو دیگر وصفش اے یار صدیق — انچہ منقول ست از ابن الجنیق
گفت خایف آنست ای ناجی ز مقت — خوف او باشد بحکم کل وقت
گاہ ترسد ز و مخوف ای پیر وقوف — گاہ امین تر بود از وے مخوف
یعنی گاہے خوف حق بروی چنان — غالب آید بر دل و بر جسم و جان
کہ سراپا صورت ہیبت شود — ہیبت او سینۂ اعدا درد
جملہ عالم ز و بترسد این زمان — ہیبتش افتد بہر خورد و کلان
گاہے غالب گردیش خوف خدا — پس نیاید ہیچ خوف از ماسوا
یعنی چندان خوف حق غالب بود — کہ از مخوفات دگر فکرش رود
چون شد او فارغ ز فکر دفع غیر — پس مخوف امین از و گشت و دلیر
کالعدم نزد مخوف او اینک ست — زانکہ در خوف خدا مستہلک ست
بسکہ از خود گم شد آن اہل وقوف — امین از وے گشت سر تا پا مخوف

چون ز خود خالی شد آن مرد شریف
پس کجا شیطان شود با وی حریف
زانکه گشت او مردهٔ بجسم و جان
کس نمی باشد حریف مردگان

قول ابو محمد رُوَیم رحمة الله علیه

اکنون وصفش انچه آمد از رویم
در پی تشریح او قاصد شویم
گفت خایف آنست ای اهل هدی
کو ندارد خوف جز ذاتِ خدا
یعنی خایف باشد از بهر آنکه
نی برای نفس خود ای خیرخواه
خوف بهر نفس چه بود ای امین
از عقوبت ترس خوردن بالیقین
چیست خوف از بهر حق ای پارسا
بودنت ترسان ز اجلالِ خدا

در باب رجا که منجمله مقامات عشرهٔ طریقت است

ای تو از خوفِ الهی سرفرو
در رجا اکنون ز من حرفی شنو
داشتن امید فضل و رحم حق
این بود معنی رجا را متفق
حضرتِ حق ست رحمان و رحیم
لطف و فضل اوست بر عالم عمیم
میتوان بودن ز فضلش در سرور
کو کریم است و رحیم است و غفور
بایدت هر حال امید از آنکه
چشم نتوان داشتن از ما سواه
در بیانش انچه عبد الله خفیف
کرد ایما بشنو ای مرد ظریف
گفت معنی رجا آن حق پرست
شاد بودن از وجود وصل هست
چون وجود وصل حق دست دهد
میتوان گر دیدنت خوشوقت و شاد

در بیان بعض اخلاق اولیاء الله تعالی

از تو اضع او لا گویم سخن
تا تو متواضع شوی و خودشکن

سائلی پرسید وصفش از جنید	در جوابش آنچه گفت او بشنوید
کسر جانب هست و هم خفض الجناح	این مثل فرمود آن اهل صلاح
یعنی با هر کس شکسته باش و نرم	کن تحمل در جهان بر سرد و گرم
همچو مرغ پر بریده در جهان	عاجز و لاچار و مسکین باش دان
در تکبر دل مده فرعون وش	در جهان گردن فرو نه سرمکش
با نیاز و عجز ای شهباز شو	نی ز کبر و غره در پرواز شو
بار خود را بر کسی دیگر منه	در جهان از خود سر بها سر منه
بلکه بار غیر را بر خود بنه	غیر را هم دان ز خویش اعلی و به
گر ز مردم بر تو آید ظلم و جور	تو بپاداشش مکن از ظلم طور
وانما از خویشتن عجز و قصور	پر و بال خویش بشکن از غرور

قول ابو محمد رویم رحمة الله علیه

در تواضع شرح دیگر می کنیم	آنچه فرموده است در شانش رویم
ذلت دل بهر علام الغیوب	در تواضع گفت آن پاک از عیوب
یعنی بودن قلب را خوار و ذلیل	در حضور حضرت نعم الوکیل
زانکه پنهان هست در دل صد عیوب	وز همه آگاه علام الغیوب
حق خبردار است از کردار دل	چون نباشد پیش او خوار و خجل
بندهٔ عاصی به پیش پادشاه	کی ندارد خوار خود را از گناه
او گنهگار است و مولایش خبیر	باشد اینجا جای صد خوف و خطر

قول سهل عبد الله تستری رحمة الله علیه

سهل عبد الله شیخ رهنما	گفت تقبل التواضع الرضا

یعنی آید آنچه بر تو از خدا ‌ خواه از الطاف باشد یا جفا
کن بدل اقبال و راضی شو بدان ‌ جانفشانی کن با مرا و بجان
در تواضع دیگری گفت این سبق ‌ کن قبول حق ز حق از بهر حق
یعنی تو از بهر حق شو حق پسند ‌ نے برائے نفس خود ای مستمند
راضی از حق بهر نفس خود مشو ‌ بلکه راضی شو ز حق بعد تو
گر کسے حقے نماید پیش تو ‌ از حق او را دانی ای درویش خو
حق نماینده مبین غیر از خدا ‌ جز فرستنده مبین در حق نما
یعنی با تو گر کسے خوبی کند ‌ دلبری و طور محبوبی کند
خوبیش را تو ز حق بین نے ازو ‌ کو ز حق آمد برائے تو نکو
در تواضع دیگرے از پاک مرد ‌ از زبان خود چنین تشریح کرد
فخر قلت اعتناق ذلت ست ‌ حمل کردن ثقل اہل ملت ست
فخر کن بر قلت خود اے عزیز ‌ چیست قلت یعنی شود هیچ چیز
هیچ قلت نیست پس از نیستی ‌ پس تو فخر کن بخویش از نیستی
چون پیغمبر گفت اکون عبد النبی ‌ جز عبودیت نشاید اے صبی
زانکه بنده را نباشد هیچ شے ‌ نیست غیر از نیستی اسباب وے
فخر بالقلت بقول آن ولی ‌ از عبودیت مراد ست اے اخی
پس تو فخر بندگی خویش کن ‌ از عبودیت قدم در پیش کن
اعتناق ذل هم از مصطفے ‌ اخذ کن اے صاحب صدق و صفا
گو بهر آن و بهر طور از خدا ‌ مسکنت میخواست دائم در دعا
غیر ذلت چیست مسکینی بگو ‌ غیر مسکینی تو هم الکون هجو
هر که مسکین و شکسته دل تر ست ‌ لطف حق بر حال او چلوه گر ست

گفت موسے روزی از حق زار زار … من کجا جویم ترا اے کردگار
گفت آنجا جو مرا اے معتبر … ہر کجا آید شکستہ دل نظر
گر چنین وصف شکستہ دل بود … خصلت مسکینی از کامل بود
پس تو قلب منکسر باش غریب … تا نماید در تو مولای حبیب
بار اہل ملہ را برداشتن … اینچنین تشریح آمد در سخن
یعنی گر بر تو کسے ظلمے نمود … از جہودی یا نصاری یا یہود
پس تحمل کن بران ناخوش مشو … زانکہ بد ہم از حق ست و ہم نکو
حق گمارندہ در و مید او … زین نمے گشتی ملول آن نیک خو
گر ہمے بینی ز حق لطف و عطا … چون نہ بینی ہیچ از جور و جفا
ہست لطفش بر تو در شان جمال … قہر او از مظہر آن جلال

در باب فتوت کہ یکے از اخلاق اولیاست

در فتوت از جنید آمد بیان … کہ فتوت راز خود ہرگز مدان
انچہ تو کردی مگو من کردہ ام … شخص دیگر مے کند در پردہ ام
بو حفص در معنیش گفت این قدر … کہ تو منصف باش در حق دگر
لیکن انصاف خود از دیگر مخواہ … ہیچ وقت و ہیچ ساعت ہیچگاہ
چیست در دنیا مروت را خصال … بہر اخوان بذل کردن جاہ و مال
بالدعا تخصیص شان در آخرت … اینچنین گفت او مروت را صفت
در فتوت انچہ شارح شد رویم … شرح و بسط آن بتو ظاہر کنیم
گفت ہان معذور داری سر بسر … گر ز اخوان زلتے آید نظر
فعل ناشایان تو از اوشان مبین … کار ناشائستہ از اخوان مبین

انچنان با کس نباشد حرکتت	تا رسد بر عذر خواہی نوبتت
گفت عبداللہ در معنی آن	اینچنین تشریح ای آرام جان
خلق را معذور دار از کار بد	غیر را مجبور دار از کار بد
لیک خود را مے نگر اے نیکخواہ	پائے تا سر غرق در جرم و گناہ
نیز شفقت دار بر عالم تمام	ہم بہ نیک و ہم بہ بد ہم خاص و عام
دیگرے گفت از فتوت این بیان	نیکخواہی باشدت با دشمنان
یعنی با شخصے کہ داری دشمنش	نیکخواہش باشی ای مہتاب وش
بذل مال و جاہ سازی بہر آن	کہ ترا باشد کراہت زو بجان
داری با وے نیک طور و صحبتی	آنکہ دارد طبع تو زو نفرتے
عمر بن عثمان مکی ازان	انچہ فرمودہ ست بشنو ای جوان
میتوان کردن تغافل ہر زمان	از جفائے مردم و ایذای شان
از برادر گر ترا رنجے رسد	میتوان کردن تغافل ای ولد

قول حضرت شبلی رحمۃ اللہ علیہ

در فتوت گفت شبلی اینچنان	حسن خلق و بذل معروفست آن
یعنی با اخوان بہ نیکو خلق باش	بذل شان کن در جہان ملک و معاش
ہم دعا کن بر امور عافیت	از برائے شان تو ای عالی صفت
در فتوت ترمذی گفت ای پسر	باشدت یکسان مقیم و رہگذر
یعنی با اغیار و یارا ے آشنا	در فتوت باشی یکسان دائما

در فتوت با ہمہ باشی عمیم
باشدت مرد مسافر چون مقیم

در بیان بعض حالات اہل طریقت گوید

از تمیز جیسر با غایب شدن	نی ز اشیا شکر با شد در سخن
یعنی خیر و شر کند بر تو گذر	لیک با شد غیبتت زان خیر و شر
بر دل مشتاق تو اے با صفا	حالتے آید ز حالات خدا
کز تمیز خیر و شر و نیک و بد	غیبت اندر غیبتت حاصل شود
بسکہ مغلوب وجود حق شوی	از تمیز خلق یکسر در روی
بسکہ گردی از خدا سرشار و مست	بگذری از اختیارات ہر چہ ہست
نے ترا باشد تلذذ از نعیم	نے تکدر باشدت از رنج و غم
نے تو از دشنام کس باشی حزین	نے تو از انعام باشی شادگین
از مضرت نے ترا پروا بود	نے ترا از منفعت دل وا شود
گر کند بر تو ز نیک و بد نزول	ہر گز از وے خوش نباشی نی ملول
زانکہ غلبات وجود حق ترا	از تمیز شے کند یکسر جدا
زندگی یابی چو اندر سیر حق	مردہ گردی از تمیز غیر حق

قول عبد اللہ نباحی رحمۃ اللہ علیہ

گفت عبد اللہ در شکر این قدر	بر دل تو حالتے آرد گذر
کاندران نتوان نہفتہ اسرار را	بر ملا گوئے تو سر یار را
یار گوئے خویش را ہم بی حجاب	از رخ جانان بر اندازی نقاب
گہ انا الحق سر کنی منصور وار	گاہ سبحانی بگوئے آشکار
گاہ حد شرع را برہم زنے	لیس فی جبتی سوی اللہ زنے

الغرض بے خویش و ستانه شوی	نزد عاقل مرد دیوانه شوی
لایق استار سابق آنچه بود	اکنون ظاهر از تو گردد ای ودود

در باب صحو که یکے از حالات اولیاست

بعد از سکرت نماید روی صحو	بشنو اکنون وصف آن ای اهل محو
صحو هوشیاریست بعد از سکر تو	با تمیز اکنون ز هر یک چیز شو
صحو باشد امتیاز تو ز شئے	با خبر بودن ز خیر و شر وے
باشدت اینجا تمیز از نیک و بد	لیک کارت با رضای حق فتد
با خدایت موافقت باشد برنج	رنج صد چند به دانی ز گنج
هر چه در روے خلق را شدت بود	هر ترا حاصل در و لذت بود
زانکه فعل حق تو مے بینی در آن	چون نه متلذذ شوی از وی بجان
گر ترا معشوق دشنامے دهد	به از آن دانی که انعامے دهد
بل نیاید در نظر دشنام یار	یابے تا سر ببینی لطف عام یار

در باب انس که یکے از حالات اولیاست

معنی انس از ابو القاسم جنید	آنچه آمد در بیان ذکرش کنید
انس رفع الحشمت آمد قول او	مع وجود الهیبت ای فرخنده خو
یعنی بر بنده رجا غالب بود	خوف کمتر باشدش چون وے جهد
چون ایاز او شاه را گردد غلام	معتمد بر لطف حق باشد تمام
آنقدر مقبول گردد شاه را	بندهٔ خاص الخواص الله را
گز وے تقصیرے اگر صادر شود	عفو فرماید خدا زان در رود

با وجودِ این همه لیکن مدام	با ادب باشد خدا را والسلام
با چنین مقبولیت او هیچگاه	جز بفرمانش قدم ننهد براه

قول ذوالنون مصری رحمة الله علیه

انس را ذوالنون مصری خوب گفت	انبساطِ دوست با محبوب گفت
یعنی گستاخی عاشق با نگار	انس باشد نزد آن عالی وقار
مثل ابراهیم گفتن خواه نخواه	کیف تحی الموتی ارنی یا اله
همچو موسی نالهٔ ارنی به طور	لن ترانی ها شنیدن از حضور

قول ابراهیم مارستان رحمة الله علیه

گفت ابراهیم مارستان که هان	انس فرح القلب بالمحبوب دان
یعنی با معشوق بودن شاد دل	انس باشد ای بجانان متصل
زانکه با هر شی که شادان جز او	انس آنجا بیشتر حاصل بود

قول حضرت شبلی رحمة الله علیه

گفت شبلی معنی الانس الحیران	وحشت تو از تو باشد هر زمان
یعنی با الله چون انست اخذ	هر ترا از خویشتن وحشت بود
با خدا چون الفت پیدا کنی	از خود و از غیر خود وحشی شوی
می نماید رو خدا در بیخودی	انس او باشد بوحشت مقتضی
از خدا گردت خودی تو جدا	چون ز خود رفتی بهر گشتی خدا
تا تو باشی او جدا باشد ز تو	چون فنا گشتی تو بسا نار جمله او

چون بجانان راست آید انس تو / وحشت از خود اید گر معنی شنو
از برائے خویشتن اے نیکخو / هیچ با جانان نداری آرزو
نے برائے خویش خواهی هیچ نفع / نے مضرت را کنی از خویش دفع
آنچه او خواهد تو خواهی خواه نخواه / حسب نفس خود نخواهی هیچگاه
گر کند یارت ز تو منع عطا / از تو ناید در میان چون چرا
تا ترا باشد تو لا با نگار / از خودت باید ترا صد هزار

قول ذو النون مصری رحمة الله علیه

گفت ذوالنون انس او زیست این / گر ترا در آتش اندازند هین
انس با شخصے که میداری بجان / غایب از یادش نگردی این زمان
تا بمانوسی دلت شیدا بود / کے ازین آتش ترا پروا بود
آتشت گلزار باشد چون خلیل / کے بجز حق رخ کنی با جبرئیل
چون زنان مصری از دیدار مست / بیخبر بودند شان از قطع دست
چشم بر دیدار یوسف داشتند / بیخبر از قطع انگشتان شدند

قول بزرگ دیگر رحمة الله علیه

بعض دیگر در بیانش گفته است / نیک فرموده است و در سفته است
انس با ذکر خدا چندان کنی / کز شهود غیر او غایب شوی
غلبهٔ ذکرش چنان بر دل شود / یاد دیگر از دلش زایل شود
غیر پوشیده شود از چشم او / چشم نابینا شود از غیر هو
جمله زو بیند ازو شنود سخن / جمله او ساری شود در جان و تن

حالت بی تسمع و بصر تمام ‏ وانماید چهرهٔ تقی شد انتقام

قول حضرت جنید رحمة الله علیه در باب محبت که یکی از حالات است

در محبت از جنید آمد بیان ‏ کان ست میل قلب سوی یار جان
هم بسوی آنکه باشد یار یار ‏ چاکران و بندگان و اهلکار
میل کامل گر ترا باشد به حق ‏ جان فدا سازی بحکمش منفق
بندگی و طاعتش آسان شود ‏ جان و جسمت تابع فرمان شود
بی تکلف دل دهی بر طاعتش ‏ از خوشی گردن نهی در خدمتش
راغب و مائل شوی بر امر او ‏ کی قصور آید ز تو در امر او
نهی او را باشی بیزار و نفور ‏ از مناهیش شوی صد ملک دور

قول دیگر بزرگ رحمة الله علیه

دیگری گفت المحبت موافقت ‏ در تعرف شرح آن ست این صفت
طاعت از بهر خدا در امر او ‏ باز ماند از نهی او ای نیک خو
هم رضا در حکم و قدرش الحال ‏ بشنو یک یک از من شرح و بیان
انچه گفت ست او بکن او را بجان ‏ هر چه منعت کرد برکش سر از ان
بر قضا راضی شو و تقدیر او ‏ کر بجا باشد همه تدبیر او
حق چو مسلم گفت ابراهیم را ‏ میتوان آموختن تسلیم را

قول کتانی رحمة الله علیه

از کتانی معنیش ای هم نفس ‏ از برای دوست ایثار ست و بس

یار را بر خود گزیدی اینقدر	کو هلاک تو روا دارد اگر
از خوشی و مرضی او راتن دهی	زیر شمشیرش بجان گردن نهی
مولوی رومی که قربانم برو	هست حسب الحال اینجا شعر او
گر طمع خواهد ز من سلطان دین	خاک بر فرق قناعت بعد ازین

قول عبد الله بناجی قدس سره

گفت عبد الله بناجی این چنین	در محبت شرح و بسطای همنشین
المحبت لذة فی الخلق خوان	لیک استهلاک فی الخالق بدان
یعنی در مخلوق الفت لذتست	لیک در خالق هلاک الفت است
زانکه در مخلوق جنسیت بود	جنس را با جنس خود لذت بود
چشم را از خوبصورت لذتست	گوش را از آواز خوش کیفیت است
همچنین مخلوق دیگر با دگر	در محبت کامیاب اندای پسر
خالق از مخلوق بیگانه بود	سوختن اینجا چه پروانه بود
کی بود پروانه را تاب چراغ	لذت او را نیست غیر از سوز داغ
در تعریف گفت استهلاک را	شرح و معنی دگر زین ماورا
آنکه نبود عاشقش را هیچ حظ	دارد او بالکل ز قید هیچ و حظ
هم محبت را نباشد علتی	قایم العلت نباشد عاشقی
شرح سیحطی بیان شد راحق	رفع علت گوش کن ای اهل حق
در محبت مرترا نبود سبب	بی سبب باشی تو از عشاق رب
باشدت بالذات الفت با خدا	بی سبب باید محبت با خدا
الفتش ذاتی ترا دست ای بیکا	از صفاتی نیست اینجا اعتبار

همچو عشق گلرخان از روی حسن
روز و شب گردیدن اندر کوی حسن

دلپسندت بودن آواز حزین
طالب مطرب شدن از راهِ دین

نیست تا گلرو و مطرب مر ترا
عشق ذاتی غیر از حسن و غنا

گر خلل افتد بحسن و طرب شان
عشق تو هرگز نماند بعد از آن

این محبت را صفاتی نام دان
کز رهِ وصفی شده عارض بر آن

بود قایم این محبت بر صفت
چون صفت شد عشق هم رفت از دلت

پس کجا شاید خدا را عشقِ تو
از رهِ شانی و یا وصفی از او

بل محبت با خدا داری بذات
تا بود قایم بذاتش بی صفات

شرح و بسطِ قول او این ست و بس
گفتهٔ عبدالصمد بشنو ز بس

گفت معنی محبت هست این
کور و کر سازد ترا ای هم نشین

یعنی کور و کر کند از غیر یار
غیر مفقودش شود در جمله کار

چشم روی غیر نارد در نظر
از کلام غیر گردد گوش کر

جمله او بیند و زو شنود تمام
جمله او گردد هنا ختم الکلام

قول بزرگی دیگر رحمة الله علیه

دیگری گفت از پی محبوبِ خود
هست ایثار شئ مطلوبِ خود

یعنی هر چیزت که باشد دلپسند
یار را ایثار کن ای ارجمند

از جنید اندر محبت گوش کن
بشنو و بگزین که خوش گفت او سخن

گفت تبدیل صفاتِ عاشقان
با صفاتِ یار جانی باشد آن

یعنی عاشق بگذرد از کارِ خود
متصف گردد بوصفِ یارِ خود

رنگِ جانان گیرد از رنگش رود
هست باوی گردد از خود گم شود

همچو مجنون گردد او سیلی تمام	محو در معشوق خود باشد مدام
زد به لیلی نشتری فصاد چون	از رگ مجنون روان گردید خون

در باب فنا که از حالات اولیا کامل است

در فنا گویم سخن من بعد این	بشنو از گوش دلش ای همنشین
نیست گشتن از همه حظ و نصیب	هم سقوط امتیاز است ای غریب
در فنا نی حظ ماند نی مراد	نی طلب نی مطلب نی ذکر یاد
جمله وصف بشریت زایل شود	آن زمان نام فنا حاصل شود
ذات هم در ذات حق گردد فنا	نیست گردد از خود و از ماسوا

تقسیم فنای سالکان

پس فنای سالک آمد بر سه قسم	دارد افعالی صفاتی ذاتی اسم
نیست گردیدن ز فعل است اینچنین	کز خودت فعلی نه بینی این ذهین
در جهان کس را نه بینی اختیار	جمله را مجبور دانی ای نگار
فاعل مختار الله است و بس	نسبت فعلی مکن با هیچ کس
نیست فاعل در جهان هرگز کسی	نی زننده نی دهنده غیر وی
معطی و مانع نه زید است و بکر	حضرت حق است جمله ای پسر
حرکت تو پیش حرکات خدا	چون کلید و دست هست ای باصفا
قدرت حرکت کجا اندر کلید	حرکت دست است قادر بر کلید
نیست گشتن از صفات ای باصفا	اینچنین باشد بشرح و بسط ما
قدرت و علم و ارادت در جهان	جمله از حق بینی ای توحیددان

حق مرید است و قدیرست و علیم
حق سمیع است و بصیرست و کلیم

غیر حق دیگر ندارد این صفت
در نظر کے آید او صاف خودت

اوست متکلم بصد حرف و کلام
سامع او باشد در اصغای پیام

او همین گوید همین بشنود بخود
هم نماید او هم او بیند بخود

قسم سوم اے فنا فی الذات را
بشنو و محفوظ دار اوقات را

غیر ذات حق نه بینی اے پسر
ذات خود هم ذات موجود دگر

در جهان یکذات واحد بین فقط
نقطهٔ ساری نگردد سطح خط

غیر حق دیگر نیاری در نظر
حق مصور گشت در چندین صور

در جهان بنگر تو از چشم شهود
کیست دیگر در صور جز یک وجود

این و آن هرگز نه بینی غیر دوست
ما و تو و هم ست جمله ذات اوست

اول و آخر همه یارست و بس
ظاهر و باطن تمام او آشکار

ناظر و منظور خود او هست او
شاهد و مشهود خود هو هست هو

در بیان بقا که یکی از کمال مظهر اولیاء الله است و پیش ازین مرتبه نیست

در بقا بعد از فنا گویم سخن
یار دیگر گوش کن بر قول من

کان بود باقی شدن با یار جان
از صفات و ذات و افعال ای جوان

هست گردیدن به هستی خدا
متصف بودن بوصفش ای گدا

چون رسد فانی بدین عالی مقام
در جهان یابد همه خود را تمام

در فنا یابی فعل خود بیند همه
خود شود مختار نیک و بد همه

هر چه خواهد در جهان پیدا کند
هر کرا خواهد ببخشد یا زند

خود شود رحمان و خود گردد کریم
خود سمیع و خود بصیر و خود کلیم

خود شود زید و بکر خود این و آن / عرش و کرسی و زمین و آسمان
خود مقید گردد اندر جان و جسم / خود مسمی باشد و خود جمله اسم
خود شود می و میت انس و جان / خود مضل و هادی آید در جهان
چون خدا گشت او همه گردید او / نیست اینجا زیاده جای گفتگو

در باب توحید که کمال حقیقت و معرفت است

اکنون در توحید میگویم سخن / نیست اینجا گفتگوی ما و من
ما و من اینجا مگوی ای بے ادب / زانکه توحید است اسقاط النسب
نسبت ما و تو اینجا در گذار / غیر را دخلی مده میباش یار
گویم از توحید فعلی اولا / کان چه معنی دارد ای اهل ولا
در جهان فاعل نه بینی جز خدا / فعل الله هست جمله فعل ها
دادن و بخشیدن و گردن زدن / جمله باشد فعل حق ذوالمنن
کو مرا قدرت که با چیزے کنیم / ما همه مجبور و مقهور حکیم
در همه عالم خدائے فاعل ست / غیر او نسبت بدیگر باطل ست
همچنین باشد صفاتی ای گدا / نیست موصوفی دگر جز یک خدا
قادر و حی و توانا هست او / عالم و بنیاد و دانا هست او
قدرت و علم و ارادت در جهان / جمله از حق ست و دیگر کیست هان
انچه آید وصف ها اندر نظر / جمله وصف حضرت حق می نگر
هم جلال و هم جمال و هم کمال / نیست غیر از وصف حق ذوالجلال
بعد ازین توحید ذاتی گوش کن / اے موحد بیش ازین بنود سخن
این ذوات خلق یک ذات ست و بس / نیست جز الله دیگر هیچ کس

اوست ما و تو هم او هم ست و جان   عرش و کرسی و زمین و آسمان
اوست آب و خاک و هم سنگ و شجر   آتش و باد ست و هم زید و بکر
اوست طفل او هست پیر و نوجوان   اوست بیشک این همه خورد و کلان
اوست هادی و مضل و رهنما   اوست پیر و مرشد و الصفا
شارع و پیغمبر و دین ست او   کافر و هم کفر آئین است او
هر چه گویم هر چه بنویسم حق ست   هر چه دانم هر چه خوانم مطلق ست
اهل توحید اند اینجا بر دو قسم   میکنم از تو بیان هر دو قسم
یک وجودی و شهودی دیگر ست   مذهب هر یک قبول و بهتر ست
مذهب اول همه اوست و از و   مذهب ثانی همه از وست و زو

مذهب و معتقد وجودیه

اهل توحید وجودی قایل اند   که همه عالم بمعنی شامل اند
نیست در زید و بکر جز یک وجود   مختلف باشند گو اندر نمود
فرق در صورت ز زید ست و بکر   در حقیقت نیست فرقی معتبر
زید و خالد جمله وهم ست و خیال   حضرت حق ست ظاهر ذو الجلال

تمثیل

میکنم الحال تمثیلی بیان   تا شود تقریر شان بر تو عیان
فرض کردم خاک را اصل وجود   کز وی آمد چند صورت در نمود
فرق صوری هست با جام و سبو   فرق معنی نیست با هم هیچ رو
آن وجود خاک کاندر جام هست   در سبو هم است گر نام هست

گر سبو و جام گویم عین خاک	صادق هست در حقیقت نیست پاک
چون نظر بردارم از جام و سبو	جمله خاک افتد نظر ای نیک خو
خفا شرع ست اینکه میگوئیم جام	پاس ظاهر هست کش گیریم نام
در حقیقت نے سبو باشد نه جام	خاک باشد در نظر مارا تمام
اصل خاک آمد چو در جام و سبو	میتوان گفتن در اینجا جمله او
این تعین وهمی ست ای ناموس	وهم بردار و باصل افگن نظر
تا یکے جام و سبو بینی بسر	تا یکے از خاک مے پوشی نظر
همچنین زید و بکر سنگ و شجر	جمله الله هست ای اهل نظر
غیریت وهم است بر ما و شما	وهم بیرون کن خدا باش و خدا
تا یکے زید و بکر بینی عیان	تا کجا داری حقیقت را نهان
مذهب اهل وجود ست این چنین	یاد باید داشت این رای ذهین

مذهبِ شهودی

مذهب اهل شهود هست این چنین	که خدا پاک ست و آن هست و نه این
جمله مخلوق اند از وی انس و جان	اوست قیوم زمین و آسمان
او محیط خلق از علم ست و بس	بیرون از علمش نباشد هیچکس
همچو حکم پادشه هر جاست او	خلق را از قدرتے آراست او
دارد او سر تا قدم تنزیه صرف	پاک ذاتش هست از تشبیه صرف
همچو نور مهر هر جا مے فتد	گفت از امکان نه بر وی میرسد
علم او با جمله عالم بالیقین	هُوَ مَعَکُم اَینَمَا کُنتُم همین
در حقیقت جمله او نبود روا	حق منزه هست از ما و شما

گر همه او در نظر آید ترا — نیست هرگز فی الحقیقت هکذا
بسکه غالب گشت بر تو عشق او — در نظر می آید او هر جا بسو
همچو مجنون کو زبس مشتاق بود — هر کجایش روی لیلی می نمود
در حقیقت نیست لیلی هر کجا — بل خیالش هست هر جا رونما
کو جمال لیلی و کو جمله چیز — غلبهٔ عشق ست بر وی ای عزیز
همچنین نزد شهودی ای گدا — بنده غیر محض باشد با خدا

مذهب محققین و عارفین

اهل تحقیق ست هر کو اندرین — مذهبش اینست ای مرد ذهین
حق عزوجل با ما و شما — غیر هست و عین هست ای آشنا
غیر از روی تعین هست او — در حقیقت عین هست ای نیک خو
حضرت ذاتش وجود مطلق ست — این مقید صورت و شان حق است
نسبت اطلاق تقیید ای جوان — همچو دریای بسیط و موج دان
بحر در صورت ز موج خود جدا ست — در حقیقت لیک عین موج ها ست
غیر محض ار موج را گویی خطا ست — عین صرف ار گویی این هم نا روا ست
چونکه با دریاست قایم موج ها — گر جدا از وی شود گردد فنا
از ره صورت همی گویم ازو — در حقیقت ثابتم شد جمله او
همچنین جمله جهان را با خدا — نسبت عین دوئی است ای گدا
پس بظاهر غیر می گو خلق را — در حقیقت دان ولی عین خدا
نیست تحقیق دگر بشنو ازین — ای موحد این چنین مذهب گزین
مذهب حق ست این بی شک همه — نیست الحاد اندرین نی زندقه

ملت ناجیه از هفتاد و دو	این بود بے شبهه ای مرد نکو
کے خلاف شرع آید در نظر	در شریعت شد حقیقت جلوه گر

در خاتمه کتاب گوید

شکر حق کآغاز من انجام یافت	مثنویم صورت اتمام یافت
ختم شد از فضل حق این مثنوی	سالها بود ست ارچه ملتوی
گاه گاہے وقت فرصت تو چند	نظم مے کردیم اے نیکو پسند
از تصانیف شیوخ صوفیان	که همه بوده ست در تازی زبان
بے کم و بیش به لفظ فارسی	ترجمه کردم بطور مثنوی
نثرها را کرده ام در نظم پر	سفته ام در رشته ابیات دُر
جمع کردم قول کُل سر بسر	کرده ام از شاعری قطع نظر
قابلے گر بیندش از چشم صاف	از قصور شاعری دارد معاف
زانکه عذر خود سراپا کرده ام	هیچ جای عیب خود ننهفته ام
چون کسے از لطف اصلاحش دهد	صد جزاک الله زمن بروی رسد
ور کسے بهره برد از دیدنش	پردهٔ جهلش دَرَد از خواندنش
در حق من هم ز حق خواهد دعا	تا شود حاصل مرا هم مدعا
در حدیث آمد که در حق کسے	گر دعا گوید به غیبت دوستے
بالیقین مقبول گردد آن دعا	هیچ کاهش رو نباشد از خدا
حق تعالے بهره ور سازد نصیب	از دعاهائے که گردش آن حبیب
بر همین امید گفتم این همه	بهر بوئے گل شگفتم این همه
هر که یابد زین صحیفه بوے خوش	گویدم صل علے از خوی خوش
از جناب والدم شیخ هدے	نام این اصل المعارف شد عطا
دائما نامش بماند یادگار	زانکه باشد بخشش شه پایدار
صوری و هم معنوی تاریخ آن	احد عشره مائتین الف است ای جوان (۱۲۱۱ ہجری)
فهم کن اعدادش از یک تا هزار	بے کم و بیش اے خجسته روزگار
بر محمد باد صلوات و سلام	هم مع اولاد و اصحابش تمام

تمت

ترجیع بند

من تصنیف حضرت الحضرات مولانا و مرشدنا شاہ تراب علی قلندر قدس سرہٗ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

اے عشق تو کرد دل فگارم
بنما رخ خود کہ بیقرارم

تا چند تو شمع بزم غیرے
اے بے تو سیاہ روزگارم

جور و ستمت برائے غیر است
من لطف ترا امیدوارم

از سوزِ درون من چہ پرسی
چون لالہ بسینہ داغدارم

ہمچشمیٔ من نمے کند ابر
از بسکہ ز دیدہ اشکبارم

ہرگز بفریب چشم مستش
دل را ندہم کہ ہوشیارم

فریاد کہ دوست دشمنم شد
بیگانہ ز من شد است یارم

غمخوار رقیب گشت اینَدم
بود آنکہ ہمیشہ غمگسارم

از حالتِ من خبر نداری
برخیز طبیب از کنارم

جز جلوۂ یار چارہ ام نیست
من زخمیِ تیغ انتظارم

از درد فراق جان بلب شد
افتادہ کنون بہ مرگ کارم

گر آن بتِ سنگدل ازین پس
رحمے بہ کند بحالِ زارم

بہ نشینم و گوشۂ گزینم
دیگر رخِ دلبران نہ بینم

گر بوسه دهی و دلستانی باشد چه عجب و مهربانی
من از تو گمان نیک دارم هر چند ز من تو بدگمانی
در هجر تو شد حرام بر من خواب و خور عیش و شادمانی
بی تو شده ام چو جسم بیجان کس بی تو کند چه زندگانی
دور است ز بنده پروری ات با من چه بگوئی لن ترانی
گو قاصد محرمی که از یار گوید ز من این قدر زبانی
پیش تو رسیدنم محال است از شدت ضعف و ناتوانی
خود سوی من آ و لطف فرما ای مست غرور نوجوانی
با غیر چنین ست گرم جوشی دانم که ز رشک من ندانی
از باطن من تو غافلی آه من سوختم از غمت نهانی
گر بی سبب از من غریبی آزرده دلیست یار جانی

به نشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

دل بندهٔ حسن مه جبین ست جان بستهٔ زلف عنبرین است
رسوا شدم و هلاک گشتم این است سزای عشق این است
شیرین دهنی که گفت تلخم شایان هزار آفرین است
کس دل نه برد سلامت از وی چشمی که سیاه و شرمگین است
موجی ست ز بحر حسن بیداد چینی که ترا در آستین است
چون سنگ سیاه بوسم اورا خالی که بر وی یاسمین است
بی خطره وصل یار معلوم هجران چو رقیب در کمین است
روی تو هزار جلوه دارد یا دیدهٔ من هزار بین است

یارب چه کنم چسان نمیرم	یارم به رقیب همنشین است
ما را ز رقیب شکوه نیست	خود هر صفتی یار همچنین است
دور است رضا و صبر از من	گر شیوهٔ یار جور و کین است

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

چون گل رخ او بهار دارد	دیوانه چو من هزار دارد
مستانه نگاهِ او کج افتد	چشم تو مگر خمار دارد
بیچاره دلے که بود گمنام	در کوئے تو اشتهار دارد
دل تشنهٔ مرگ رفت پیشش	کو خنجرِ آبدار دارد
ما را سر و کار با غمش است	آواز غم من چه کار دارد
در عشق نه من قرار دارم	نے وعدهٔ او قرار دارد
از من بدلش کدورتے نیست	آئینهٔ من غبار دارد
تیر تو که از نشان غلط رفت	در سینهٔ من گزار دارد
گر با دگران است یار همدم	وز عاشقِ خویش عار دارد

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

گم گشت دلم چو شب بکویش	جان رفت سحر بجستجویش
زیبد به تنش قبائے شبنم	مانند گل است رنگ و بویش
نسبت بمهش زسادگی است	مه رشک برد زساده رویش
زلفش که شب دراز هجر است	دام دلِ ماست مو بمویش
هر کس که شنید محو گردید	سحر است مگر به گفتگویش

بر سیمتنش چه خوب زیبد — تعویذ طلائی گلویش
دارد اگر او حجاب با من — پوشیده کنم نظر بسویش
در شوق تو جان ز تن برآمد — لیکن نه برآمد آرزویش
جز جور و عتاب شیوه‌اش نیست — واقف شده‌ام کنون ز خویش

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

ای رشک پری و غیرت حور — حسن تو بلاست چشم بد دور
سیب ذقنت مقوی دل — عناب لبت دوای رنجور
در حسن رخا نکه شهرت تست — من هم شده ام بعشق مشهور
با دل کند هر آنچه خواهد — مولا مختار و بندہ مجبور
جسمش ز قبا چنان نموده ست — در پرده عیان چو شمع کافور
کے با من یار ربط باشد — من عاجز و او بخویش مغرور
قربان تو یک نگاه دیگر — ای نرگس مست و چشم مخمور
من بی تو چنین حزین و غمگین — بیگانه چنان ست با تو مسرور
داری برقیب مهر ورنه — پیش تو نشستنش چه مقدور
دانم که ز دلبری اغیار — بیدل شدن من است منظور
مظلومی خود من از که گویم — هر جا ز جفای تست مذکور

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

آمد بسرم چو دلبر من — دل برد و رسید از بر من
ترسم نکند ز اشک طوفان — فریاد ز دیدهٔ تر من

مرگ ست کنون رسیدن از دام / صیاد شکست چون پر من
یک وصف ز گیسوش نوشتم / گردید سیاه دفتر من
هرگز نه کشیم سر از محبت / گر اره کشند بر سر من
اکنون به رقیب مهربان است / آن مشفق دوست پرور من
مهر نه کند بحالم ای ماه / این است اگر در اختر من

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

زلف تو شب دراز هست آه / رخسار تو ماه قصه کوتاه
از شمع رخ تو راه پیدا / وز زلف سیاه تست گمراه
گویا که هلال عید دیدم / ابروی ترا چو دیدم ای ماه
در کوی تو خاکساریم به / از مسند ناز و منصب و جاه
آمد به سرش اجل یکایک / رفت از بر دل چو یار ناگاه
گفتی که من از تو ناخوشم سخت / بی جرم و قصور خواه ناخواه
گر رنجش تو چنین ست با من / والله بالله ثم بالله

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

ای گل تو چرا بخود بنازی / در دست که میشوی ببازی
بیچاره دلا اگر به عشقی / از هیچ مخواه چاره سازی
پروانه سوختن دهد علم / از شمع مگیر جان گدازی
پایان نشود شب درازش / کو روز حشر با این درازی
بر دست رقیب منه دست / با این همه ناز و بی نیازی

پابوسی او مجال من نیست
با غیر چنین ست سرفرازی
در شهر پری رخان نه باشد
این رسم وفا و دلنوازی

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

ای زلف تو دال بر تسلسل
سوهانش به پیچ‌تاب و سنبل
گلشن ز رخ تو باغ باغ ست
غنچه ز تبسم تو گل گل
شیرین دهنی تو از شکرخند
یا شنید نمک بزخم بلبل
بی دانهٔ خال ساده رویت
افگند ترا بدام کاکل
فرصت نبود ز ناکسانت
تا چند کسی کند تحمل
عمرم به تغافل تو بگذشت
باز هم بگذشتی از تغافل
ما را نبود جز این علاجی
خواهم اکنون که بی تامل

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

یار از من و من ز خود جدایم
در دام چه هجر مبتلایم
زنده نروم من از در تو
آورد بکوی تو قضایم
شرمنده نکرد یک نگاه را
محجوبی چشم سرمه سایم
از قصهٔ ما و او چه پرسی
او شاه من ست و من گدایم
نه نوشت و فسانه کرد در خلق
هر کس که شنید ماجرایم
کی رحم کند بحال من زار
مسکین و غریب و بینوایم
در کوی تو ما ز خویش رفتم
هوشم نه که کیستم کجایم
دشنام دهد لب تو ما را
در گوش خورد اگر دعایم

شوخی که بقتل من مقراست
دارد انکار خونبهایم
بارم نه بدست آمد آن شوخ
فرسوده بجستجوش پایم
در عشق ز آه و زاریم آه
صورت نه گرفت مدعایم

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

مجروح سرم ز سنگ و خشت است
این زخم مرا بسر نوشت است
قاصد به غلامیش و هم خط
کز دست خود او خطم نوشت است
لطفت برقیب خوب نبود
نیکی بدان بدست و زشت است
گمراه مگو مرا تو زاہد
آمد شدنم سوی بهشت است
گر حور و قصور ہست در خلد
در کوئے بتان مرا بهشت است
در گلشن گلرخانِ بے مہر
تخمے ز وفا خدا نکشت است
با من نه کنی اگر وفائے
وز جور و جفا ترا سرشت است

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

اے قامتِ یار و رشکِ شمشاد
از بندهٔ تست سروِ آزاد
بلبل تو نگاہدار خود را
کرده است نگاه بر تو صیاد
خون ریخت کفِ حنائی او
فریاد ز دستِ یار فریاد
حیرت زده گشت ہمچو تصویر
شکلِ بتِ من چو دید بهزاد
یارب چه حال ہست اورا
کس همچو ندید آدمی زاد
بر کشتنِ من بس است ابرو
حاجت نبود به تیغِ فولاد
دیوانه نیم مریضِ عشقم
نشتر برگم مزن تو فصاد

کردی تو زخانمان جدایم ای وحشتِ عشق خانه آباد
بیخود شده ام ولی چه حاصل خود رفتم و نرفت از یاد
شیرین دهنان بلای جانند سوگند به عاشقی فرهاد
تنگ آمده ام کنون زخوبان بسیار کشیده ام بیداد

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخِ دلبران نه بینم

چون ماه اگر برآئی بربام نظاره کنم ترا سرِ شام
کردی نگهی که رفتم از هوش مدهوش شدیم بی می و جام
تعریف مکن تو مدعی را کو کرد ترا به عشق بدنام
ای شانه ز زلف او بیامیز ترسم نشوی اسیرِ این دام
پیراهن شبنمت گران است نازکتری از گل ای گل اندام
ای دل تو هزار جهد کردی رامِ تو نگشت آن دلارام
انصاف بکن که در جهان کیست چون من ز لبِ تو مانده ناکام
محبوب یارِ من توان دید رنجیده شود ز خط و پیغام
برمن نگذشت ز تلخ کامی شیرین دهنی چو داد دشنام
افسوس که عشق برد از من هوش و خرد و قرار و آرام

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخِ دلبران نه بینم

بودی تو که سینه صاف با من دیدی چه ز من که کرد بدظن
در هجرِ تو خار می خلد گل بی یار کنم چو سیرِ گلشن
ای شوخ بیا مکن ز من شرم جز یاد تو کو درین نشیمن

چشمش بر فوے چاک دل کرد مژگان و نگاہ ناز و سوزن
رسوائے دل نمی پسندد در کوچۂ یار عقل رہزن
گر مدعی حاجب در اوست رویش نگرم ز چشم روزن
مردیم ہنوزش احترازست کز تربت من کشید دامن
خلقے بملامتم کمربست ہمسایہ بعشق گشت دشمن
کردیم ز عاشقی بترا زنہار ز دست عشق پرفن

بہ نشینم و گوشۂ گزینم
دیگر رخ دلبران نہ بینم

اے جان کہ تو از دلم جدائی در خانۂ من چرا نیائی
دیگر چہ من آشنائی تو کیست داری بکدام آشنائی
دل بردن و دل گرفتہ کشتن دور است ز رسم دلربائی
تا دام کہ صید زندہ باشد از دام کجا شود رہائی
چون نقش قدم بکوچۂ یار کردیم قبول جبہ سائی
شاہم گفت و پیش خود خواند رفتم چو بکسوت گدائی
زان زلف کہ رشتہ حیاتست اے شانہ گرہ چہ مے کشائی
خوبان بہ کسے وفا نکردند با من چہ عجب کہ بے وفائی
کز عشق مجاز فی الحقیقت باشد بخلاف پارسائی

بہ نشینم و گوشۂ گزینم
دیگر رخ دلبران نہ بینم

اے زلف مسلسل گرہ گیر بے دانہ و دام پا بزنجیر
چون موئے تو جان و دلم پریشان کز بہر دلے تو دام تسخیر

گو روئے که روئے یار بوسم — گر پا بوسیم بود گلو گیر
در خواب بخواب دیدمش آه — جز طالع خفته چیست تعبیر
گر بهر هلاک جان زارم — داری چو بدست خویش شمشیر
اندیشه مکن بکس که بنده — راضی برضاست تن بتقدیر
بر هر که نگاه کرد چشمش — شد خسته چنانکه زخمی تیر
شرم تو دلیل عشق من شد — خود شهره شدی مرا چه تقصیر
شب تا بسحر گذشت بی یار — در گریه و نالهائے شبگیر
میلش بطپیدنِ شکارست — بسمل نه شود چگونه نخچیر
شوخے که بحرف آشنا نیست — او را چه کنم بنامه تحریر
قاصد تو برو دلنشین کن — احوال مرا از و بتقریر
یکدم نرود خیالش از من — پیش نظرم شدا و چو تصویر
یا رب چه بلا شد این محبت — واین عشق بدل چه کرد تاثیر

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

ای سرمهٔ چشم خاکسایت — بر من نظرے کن از عنایت
دریوزه گرست یک نگه را — افتاده بکوئے تو گدایت
عشق لب لعل کرد چون تن — اندر رگ و پوستم سرایت
غیر از تو کسند شکایت من — با تست مرا همین شکایت
از عشق من و ز حسن یارست — در خلق بهر طرف حکایت
از قصهٔ من تو با رقیبان — گفتی باشارهٔ و کنایت
آزرده شوی و گر نه من هم — اظهار کنیم ما جرا یت

از وجه بلا بمن تو ان دید — این ناز و کرشمه دادایت
پوشیده بکن تو هم تماشا — رسوا شده ام چه از برایت
غیر از ستم جفاے خوبان — باشد همه چیز را نهایت
آن دل که ز من ببرد آن شوخ — گر باد دهی زهے عنایت

به نشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

بے وجه نه او نقاب دارد — دانم که ز من حجاب دارد
بر حسن صبیح او فدایم — کو روئے چو ماهتاب دارد
مکتوب مرا جواب ننوشت — رنجیده همین جواب دارد
مشتاق تو بهر پائے بوسی — سر بر قدم رکاب دارد
چینے بجبین یار افتاد — شاید به کسے عتاب دارد
از بهر شناوری مه من — تا روئے بسوئے آب دارد
دریا بنظارهٔ جمالش — صد ها چشم از حباب دارد
گر عشق تو محو گردد از دل — بیداد ترا که تاب دارد

به نشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

بر حسن صبیح او گواهی — دادنده ز ما بماهی
بر حال گدا نوازشے کن — اے آنکه بملک حسن شاهی
دل بے تو چو ماهی ست بی آب — گویم ز حالتش کماهی
بے امر تو گے کند بدیت — از آمدنم کسے مناهی
برخاست چو یار بهر قتلم — فریاد زدم زهے گناهی

زلفش که رسا و دلبر ماست	افتاد به پا بعذر خواهی
از گفتگوی رقیب پرهیز	در گوش مکن کلام واهی
آن شوخ ز مجلسم چو برخاست	بنشاند مرا بصد تباهی
از حلقهٔ بندگی خوبان	آزاد شوم اگر الهی

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

گل بی تو چه پیرهن بریدست	وصف ز صبا مگر شنیدست
زان روز که دید صورت یار	یک لحظه دلم نیارمیدست
قربان سرت که ترک چشمت	از ابروی خم کمان کشیدست
پیراهن یوسفش یقین شد	بو هر که ز جامه اش شمیدست
ساقی قدحی لبالبم ده	یارم بکنار و روز عیدست
تا شد ستاره گشت روشن	اشکی که ز چشم من چکیدست
حق بهر پاک کردن خلق	رحمی بدلت نیافریدست
یک وعده به من وفا نکردی	زنهار که وعدهات وعیدست
تشهیر جفای تست بی سود	خود هر چه تو بیوفا ندیدست
بگذار که حسب حالم آمد	این بیت که گفتهٔ شهیدست

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

مخمس کریما

من تصنیف حضرت الحضرات مولانا و مرشدنا شاہ تراب علی قلندر قدس سرہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

خدایا نکردیم عہدت وفا | فراموش گردید قول بلا | بدنیائے دون گشتہ ام مبتلا

کریما بہ بخشای بر حال ما | کہ ہستم اسیر کمند ہوا

چو کردم نظر جانب پیش و پس | نیامد نظر غیر تو ہیچکس | زشومی جرمیم اندر قفس

نداریم غیر از تو فریاد رس | توئی عاصیان را خطا بخش و بس

کنون از تو دارم ہمین التجا | کہ کردم بدنیا بسے جرمہا | عیان کن بمن شاہ راہ ہدے

نگہدار ما را ز راہ خطا | خطا در گذار و صوابم نما

در ثنای پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم

چو باشد محمد مرا دستگیر | چہ دہشت ز جرم صغیر و کبیر | بوصفش چہ گوید سخن این فقیر

زبان تا بود در دہان جاگیر | ثنائے محمد بود دلپذیر

محمد شہ دین خیر الورے | امیر عرب شاہ ہر دو سرا | امام امم والئے اولیا

حبیب خدا اشرف انبیا | کہ عرش مجیدش بود متکا

بمعراج راکب شدہ بر براق | شدش تا بعرش برین اتفاق | چہا شد بشوق خدا اشتیاق

سواری جهانگیر یکران براق ... که بگذشت از قصر نیلی رواق

ندانم دلا حال تو این چه گشت ... که طفلانه گردی بصحرا و دشت
بعمر شدی زیاده از سی و هشت ... مزاج تو از حال طفلی نگشت

چهل سال عمر عزیزت گذشت

در پند گوید

زر و سیم هر جانه در باختی ... بجنگ کفر کوس ننواختی
پی اینجهان اسپ جان تاختی ... همه با هوا و هوس ساختی
دمی با مصالح نپرداختی

چو عمر جهان نیست فی اعتبار ... یکی هم ندارد ازینها قرار
دلا این نصیحت زمن گوش دار ... مکن تکیه بر عمر ناپایدار
مباش ایمن از بازی روزگار

درباب کرم گوید

چو تعریف خوانم بشان کرم ... نیاید زمن داستان کرم
ازین بس چگویم بیان کرم ... دلا هر که بنهاد خوان کرم
بشد نامدار جهان کرم

کرم کن که حق زیب شانت کند ... به پیش کریمان مکانت کند
کرم برتر از آسمانت کند ... کرم نامدار جهانت کند
کرم کامگار امانت کند

دلا جود افزون زانداز دار ... در گنج زآواز چون تازه دار
پی صید خلق از کرم تازه دار ... دل عالم از کرم تازه دار
جهان را ز بخشش پر آوازه دار

کرم کن کزین به دگر کار نیست ... ازین خوبتر هیچ کردار نیست
جهان جز کرم را خریدار نیست ... ورای کرم در جهان کار نیست
وزین گرم تر هیچ بازار نیست

کرم شهرت جاودانی بود ... کرم ثمرهٔ نوجوانی بود
کرم عشرت دو جهانی بود ... کرم مایهٔ شادمانی بود
کرم حاصل زندگانی بود

دلا در کرم گر تو باشی مقیم   مثالت شود در خلیقان علیم
اگر حق ترا داد قلب سلیم

همه وقت شو در کرم مستقیم   که هست آفرینندهٔ جان کریم

در بابِ سخاوت گوید

حبیب الله آمد سخاوت شعار   اگرچه بود فاسقِ روزگار
سخاوت کند مرد را نامدار

سخاوت کند نیکبخت اختیار   که مرا از سخاوت شود بختیار

ز لطفِ سخا همچو شبیر باش   جهان را چو او مرشد و پیر باش
بکامِ جهان شکر و شیر باش

بلطفِ سخاوت جهانگیر باش   در اقلیم لطفِ سخا میر باش

سخی هست حق دوست از وصلان   که باشند خوشدل از و کاملان
سخاوت بود شیوهٔ کاملان

سخاوت بود پیشهٔ مقبلان   سخاوت بود کار صاحبدلان

سخا دافعِ جمله درد و بلاست   سخاوت بنا کن که دارالشفاست
بوصفِ سخا هرچه گویم بجاست

سخاوت مسِ علیها کیمیاست   سخاوت همه درد را داروست

ترا هست گر خواهش بهتری   ز من گوش کن این نصیحت گری
اگر صاحبِ گنج سیم و زری

مشو نا توان از سخاوت بری   که گوئے بهی از سخاوت بری

در بابِ بخل گوید

مکن در جماعت امامِ بخیل   برون کن ز دل احترامِ بخیل
میا جانب بارهٔ عامِ بخیل

اگر چرخ گردد بکامِ بخیل   ور اقبال باشد غلامِ بخیل

بخیل آدمی زشت و مطعون بود   هجا لیش ز تقریر بیرون بود
ز احسان او کس نه ممنون بود

اگر در کفش گنج قارون بود   و گر تابعش ربع مسکون بود

بخیلان نمایند اگر سروری   نشاید که تو سوی شان بنگری
چو در بخل باشد چنین بدتری

نیرزد بخیل آنکه نامش بری   اگر روزگارش کند چاکری

مکن گوش بر قیل و قال بخیل   بگاهی مکن بر کمال بخیل   به بین از کراهت بحال بخیل

مکن التفاتی بمال بخیل   مبر نام مال و منال بخیل

بخیل ست سر تا بپا شور و شر   چو او نیست عاصی و مجرم دگر   مکانش نباشد بجز در سقر

بخیل ار بود زاهد بحر و بر   بهشتی نباشد بحکم خبر

حذر باید از بخل در جمله حال   که آخر فتد بر بخیلان وبال   همه مال و ملکش بگیرد زوال

بخیل ارچه باشد توانگر بحال   بخواری چو مفلس خورد گوشمال

بخیلان دو وای اگر میخورند   با صراف قیمت جگر میخورند   سخیان ز شهد و شکر میخورند

سخیان ز اموال بر میخورند   بخیلان غم سیم و زر میخورند

در باب تواضع

تواضع نکو هست از جمله کار   بود در تواضع بسی افتخار   شود در خلایق ترا اعتبار

دلا گر تواضع کنی اختیار   شود خلق دنیا ترا دوستدار

تواضع شود ظاهر از اهل دین   بود مرد دیندار را خوی این   تواضع شود عاقلان را قرین

تواضع کند هوشمند گزین   نهد شاخ پر میوه سر بر زمین

چه خواهی که یابی ز حق خرمی   مکن از تواضع بعالم کمی   تواضع دهد با ملک همدمی

تواضع کند هر که هست آدمی   نزیبد ز مردم بجز مردمی

تواضع بود دانهٔ دوستی   ببر طفل سرمایهٔ دوستی   شود طول از و سایهٔ دوستی

تواضع بود مایهٔ دوستی   که عالی بود پایهٔ دوستی

تواضع همه باعث عزت است   با هلش ز دست عدو راحت است   تواضع بکن گرچنان رغبت است

تواضع کلید در جنت است   سرافرازی و جاه را زینت است

اگر بر تواضع شود رای تو | سر خود نهد خلق بر پای تو | تواضع بود عزت افزای تو

تواضع بود حرمت افزای تو | کند دہ بهشت برین جای تو

تواضع پسندیست الله را | تواضع سزد مرد آگاه را | تواضع دهد فائده شاه را

تواضع زیادت کند جاه را | که از مهر پر تو بود ماه را

تواضع پسندیدهٔ داور است | تواضع دلا وضع پیغمبر است | گدا را نه این لایق و درخور است

کسی را که گردن کشی در سر است | تواضع ازو یافتن مختصر است

بنا کن دلا کشتی از نیاز | مساز از تکبر خدا را جاز | تواضع بکن خصلت اهل ناز

تواضع کند مرد را سرفراز | تواضع بود سرفرازان طراز

خدا از تواضع بود شادمان | تواضع بود وضع پیغمبران | تواضع دهد عزت جاودان

تواضع عزت کند در جهان | گرامی شوی پیش دلها چو جان

گرت با خلایق تواضع بود | بخالق نیاز و تضرع بود | ز حق سربلندی توقع بود

کسی را که عادت تواضع بود | ز جاه و جلالش تمتع بود

تواضع بکن در جهان بیدریغ | به پیش همه باش چون چشم تیغ | بکش سر بر افلاک چون برق میغ

تواضع مدار از خلایق دریغ | که گردن ازان بر کشی همچو تیغ

غنی را تواضع سزا و نکوست | گر از کبر درویش بسی زشت خوست | بهار است بینا اگر سرفروست

تواضع ز گردن فرازان نکوست | گدا گر تواضع کند خوی اوست

در باب تکبر گوید

تکبر نباید گهی از بشر | که او کار شیطان ست ای باخبر | بسی هست اندر تکبر خطر

تکبر مکن زینهار ای پسر | که روزی ز دستش در آئی بسر

اگر از تکبر کنی سربلند | فتد از بلا در سرت صد کمند | بجان دان رسد زان هزاران گزند

تکبر ز جاهل نباید ناپسند | غریب آید این معنی از هوشمند

تکبر نباشد سزای کاملان | تکبر بود دور از عاقلان | تکبر بود خصلت غافلان

تکبر بود عادت جاهلان | تکبر نباید ز صاحبدلان

تکبر شهان را نگونسار کرد | تکبر سران را سر دار کرد | چه گویم تکبر چه ادبار کرد

تکبر عزازیل را خوار کرد | بزندان لعنت گرفتار کرد

شنو این نصیحت که در خود بود | مشو تلخ با حق که چون قمر بود | بگوش آر این را که چون دُر بود

کسی را که خصلت تکبر بود | سرش پُر غرور و راز تصور بود

دلا گر تو از کبر گردی بری | شهانرا شوی سروران را سری | بود در تکبر بسی بدتری

تکبر بود مایهٔ مدبری | تکبر بود اصل بدگوهری

نظر گر بشان خدا میکنی | بتوصیف او کبریا مے کنی | چرا کبر از خود روا میکنی

چو دانی تکبر چرا میکنی | خطا میکنی و خطا میکنی

در باب طلب علم گوید

چو از هستی آمد به آدم جلال | بگفت علم الآدم ذو الجلال | بتعلیمش خدا داد نیکو خصال

بنی آدم از علم باید کمال | نه از حشمت و جاه و مال و منال

پی علم اسپ طلب بر که تاخت | به تحصیل او کس بس شهرت نواخت | توان جان و دل در ره علم باخت

چو شمع انجمن علم باید گداخت | که بی علم نتوان خدا را شناخت

ز علم آدمی را شود اعتبار | بود قائم از عالمان روزگار | میا باز از شوق او زینهار

کسی را که شد عقل اختیار | طلب کردن علم کرد اختیار

چه گویم ز توصیف اسرار علم | بسی نفع باشد ز تکرار علم | اگر عاقلی شو خریدار علم

خردمند باشد طلبگار علم | که گرم است پیوسته بازار علم

در باب حذر از ملاقات جاهل میگوید

زجاهل ایدل بجان کن فرار　　بکن صحبت عالمان اختیار　　چو خواهی که یابی قرار ای نگار
برو دامن علم گیر استوار　　که علمت رساند بدار القرار

زجاهل ناید جز اعمال بد　　که مشغول شان هست اشغال بد　　از بس زاید از جهل احوال بد
زجاهل نیاید جز افعال بد　　وز و نشنود کس جز اقوال بد

شود پخته از علم هر کار خام　　بآن میشود فرق و خاص و عام　　نگر در جهان لازم ای نیکنام
ترا علم در دین و دنیا تمام　　که کار تو از علم گیرد نظام .

تو از علم گر پیش کس سائلی　　یقین هست یابی ز حق کاملی　　چرا آگاهی از آفت جاهلی
میاموز جز علم گر عاقلی　　که بے علم بودن بود غافلی

بجاهل مصاحب مشو زینهار　　که گردی تو هم مثل او بیوقار　　چه گویم ترا تو این سخن بار بار
دلا گر خردمندی و هوشیار　　مکن صحبت جاهلان اختیار

دلا پیش جاهل به ترغیب باش　　زجهلش بدل سخت دلگیر باش　　گریزان نه از زخم شمشیر باش
زجاهل گریزنده چون تیر باش　　میامیخته چون شکر شیر باش

بود جاهلے گر ترا دوستدار　　نشاید گزین ره کنی افتخار　　به یاری جاهل مکن اعتبار
ترا اژدها گر بود یار غار　　از آن به که جاهل بود غمگسار

اگر جاهلت شمع محفل بود　　بجز از جهالت چه حاصل بود　　کس جاهلت زهر قاتل بود
اگر خصم جان تو عاقل بود　　به از دوستدار که جاهل بود

هر آنکس که ذی هوش و دانا بود　　زجاهل او را تبرا بود　　چو از جهل بس فتنه برپا بود
زجاهل حذر کردن اولی بود　　کز و ننگ دنیا و عقبی بود

هر آنکس که از جهل بیزار نیست　　درا پیش اهل خرد بار نیست　　نشستن بجاهل سزاوار نیست

چو جاهل گسترد در جهان خوار نیست ... که نادان ترا زجاهلی کار نیست
بر آنکس که با جهل باهم بود ... ابوجهل نامش بعالم بود
همین مکتفی وعظ و پندم بود
سرانجام جاهل جهنم بود ... که جاهل نکو عاقبت کم بود
زجاهل جدا ماندن ای دلربا ... سر او بریدن سزاوار به
اگر مرد جاهل شود خوار به
سر جاهلان به بسر دار به ... که جاهل بخواری گرفتار به

درباب طلب علم گوید

دلا دار بر علم دین اصل غرض ... که آنست چون جوهر غیر عرض
بجز این چه باشد مرا از تو عرض
طلب کردن علم شد بر تو فرض ... دگر واجبست از پیش قطع ارض
چو از بندگان حق ترا نام داد ... چه گویم بقدر یکه انعام داد
بسی عشرت و عیش آرام داد
چو ایزد ترا اینهمه کام داد ... چرا بر نیاری سرانجام داد

درباب انصاف و عدل میگوید

چو خواهی که محمود عالم شوی ... بعدل عمر کن تو هم پیروی
چسان از ره عدل بیرون روی
چو عدل است پیرایهٔ خسروی ... چرا عدل را دل نداری قوی
اگر عدل تو پیشکاری کند ... جهان ترا دوستداری کند
دولت گر با انصاف یاری کند
ترا مملکت پایداری کند ... اگر معدلت دستیاری کند
شوی گر ز فضل خدا شهریار ... بکن عدل و انصاف در جمله کار
چه گویم بوصفش سخن یادگار
چو نوشیروان عدل کرد اختیار ... کنون نام نیکو از و یادگار
تو از عدل در خلق بنیاد دار ... بنای ستم جمله بر باد دار
دلا این نصیحت ز من یاد دار
جهان را با انصاف آباد دار ... دل اهل انصاف را شاد دار

ز انصاف باید خوش انجام ملک — از آن میشود پخته هر خام ملک — شود از عدالت سرانجام ملک
ز تاثیر عدل است آرام ملک — بگیر از عدل حاصل شود کام ملک

گر از عدل تو خلق خوشدل بود — چه جا شهره ات در محافل بود — ز حق بهر تو الطاف نازل بود
ترا زین به آخر چه حاصل بود — که نامت شهنشاه عادل بود

هر آنکس که عادل بود در جهان — از و میشود خلق حق شادمان — عدالت بدست آر ای جان جان
اگر خواهی از نیکبختی نشان — در ظلم بندی بر اهل جهان

در باب رعایت با رعیت گوید

بدنیا شود گر ترا اقتدار — بهمسایگان نفع ده بیشمار — چو خواهی کند حق ترا کامگار
رعایت دریغ از رعیت مدار — مراد دل دادخواهان برآر

در باب ظلم ساختن میگوید

مکن هیچگه ظلم ای خوشخصال — که آخر ترا آید از دست وبال — چو ظلم و ستم هست بس بد شمال
مده رخصت ظلم در هیچ حال — که خورشید ملکت نیابد زوال

کند ظلم سلطان عادل چنان — که ویران شود ملک آباد از آن — نیاید ز بیداد غیر از زیان
خرابی ز بیداد بیند جهان — چو بستان خرم ز باد خزان

ز سلطان اگر ظلم گردد عیان — رسد یارب خلق تا لامکان — چه گویم ازین بیش شرح و بیان
کسے که آتش ظلم زد در جهان — برآورد از اهل عالم فغان

مینداز بر خلق از جور ظل — که آخر شوی در قیامت خجل — خدایا مشو با ستم متصل
ستم کش گر آهی برآرد ز دل — زند سوز او شعله در آب و گل

ز حق خواهی گر رحمتی من لدن — درخت ستم برکن از بیخ و بن — چو جنات میخواهی و مسکن

متم بر ضعیفان مسکین مکن | که ظالم بدوزخ رود بی‌سخن

بیفگن ز الطاف در خلق شور | مکن دیده ظلم و بیداد کور | تنفقد تنا چون سلیمان بود

مکن بر ضعیفان بیچاره زور | بیندیش آخر ز تنگی گور

دلا سالک راه باطل مباش | بعل نکو بیده عامل مباش | خدا را ز بیداد خوشدل مباش

بازار مظلوم مایل مباش | ز درد دل خلق غافل مباش

ستمگار را نیست در خلد جای | که دوزخ مهیا شدش از خدای | چرا میزنی از ستم دست و پای

مکن مردم آزاری تند رای | که ناگه رسد بر تو قهر خدای

در باب قناعت از خلق گوید

کسی را که حق داد و انگشوری | دلش با قناعت کند یاوری | ز اشجار رحمت چه خوش برخوری

دلا گر قناعت بدست آوری | در اقلیم راحت کنی سروری

مبر پیش مخلوق هرگز سوال | مکن چشم بر سیم و زر هیچ حال | برو آزما صبر اے خوشخصال

اگر تنگدستی ز سختی منال | که پیش خردمند هیچست مال

ز الفقر فخرے میفگن نقاب | اگر زین ره و بجنت روی بحساب | ز محتاج بے خود مخور پیچ و تاب

غنی گر نباشی مکن اضطراب | که سلطان نخواهد خراج از خراب

غنی را بدنیا چو افزایش است | ز سیم و زرش جمله پیرایش است | گدا را همین فقر زیبایش است

غنی را زر و سیم آرایش است | ولیکن فقیر اندر آسایش است

چو گردی تو محتاج در روزگار | نباید کزین ره کنی اضطرار | کند فقر اهل خرد اختیار

ندارد خردمند از فقر عار | که باشد نبی را ز فقر افتخار

طریق قناعت بسی بهتر است | خوش آنکس که این راه را رهبر است | چه پرسی قناعت کجا در خور است

قناعت بهر حال اولی‌تر است | قناعت کند هر که نیک اختر است

چو روشندلی خواهی ای دوستان　　چراغ قناعت بر افروز جان　　مشو تیره دل از طمع ای جوان

ز نور قناعت بر افروز جان　　اگر داری از نیکبختی نشان

در باب حرص میگوید

ایا در جهان گشته بدنام حرص　　سیه رنگ گردیده از شعلهٔ حرص　　ایا مرد نادان ز انجام حرص

ایا مبتلا گشته در دام حرص　　شده مست لایعقل از جام حرص

طلبگار دنیا مشو هیچ حال　　که فانی بود جمله مال و منال　　مکن سیم و زر جمع از مردم سوال

مکن عمر ضائع به تحصیل مال　　که هم نرخ گوهر نباشد سفال

در خدمت حرص و طمعت مباد　　که زین خو شوی خوار اندر معاد　　تو بشنو ز من این سخن گیر یاد

هر آنکس که در بند حرص اوفتاد　　دمید خرمن زندگانی بباد

اگر مال و اسباب مخزون تراست　　زر و سیم از حصر بیرون تراست　　ز قدر کفافت چه افزون تراست

اگر فهم که اموال قارون تراست　　همه نعمت ربع مسکون تراست

شوی روز آخر بدنیا هلاک　　خدارا مکن از غم آن سینه چاک　　چو از موت قارون نیاورد باک

بخواری شد آخر گرفتار خاک　　چو بیچارگان با دل دردناک

عجب اشتباهی در ره ای صنم　　که یادش بدل میکنی دمبدم　　ز دل کی در ره عشق دنیا قدم

چنان داده نقش دل تو درم　　که هستی ز ذوق ازل نیم و نه دم

مشو بهر دنیا تو سرگشته حال　　به تحصیل عقبی بکن اشتغال　　چه زر و مال دار آخرش گوشمال

چرا میکنی محنت از بهر مال　　اگر خواهی شدن ناگهان پایمال

تو در حرص اندوه بدر گشته‌ای　　بدنیای دون بیخود و فر گشته‌ای　　چرا از قناعت تو برگشته‌ای

چرا عاشق روی زر گشته‌ای　　که شوریده احوال و سرگشته‌ای

ز حکام دنیا شدی دوستدار　　نگشتی بحکام دین جان سپار　　ز فردا خبر نیست ای خاکسار

چنان گشته صید هر شکار که یادت نیاید ز روز شمار

بجائیکه حق حب دنیا نهاد هزاران بدی زادران بد نژاد خدا یا غمی اش مبارک کناد

مبادا ابولی آن فرومایه شاد که از بهر دنیا دهد دین بباد

در باب طاعت عبادت

عبادت بکن تا شوی نیکنام شب و روز هر وقت هر صبح و شام نه هر کس کند بر عبادت دوام

کسی را اگر اقبال باشد غلام بود میل خاطر بطاعت مدام

اگر مومنی در سر تافتن بکن یاد حق نیز در یافتن گدائی اگر یا امیر فتن

نشاید سر از بندگی تافتن که دولت بطاعت توان یافتن

مطیع الاوامر مظفر شود عجیب الهی مظفر شود شقاوت بعصیان مصور شود

سعادت بطاعت میسر شود دل از نور طاعت منور شود

بطاعت بکوشید ای دوستان اگر باشد مقبول هر دو جهان جزای ابد یابی ای نوجوان

اگر نیکی از بهر طاعت میان گشاید در دولت جاودان

بکن پنج سوی طاعت ای مهربان که روشن شود جان پاکت ازان بکوشد بطاعات عاقل چنان

ز طاعت بود در روشنائی جان که روشن ز خورشید باشد جهان

گل باغ طاعات چیننده باش بحال عبادات بیننده باش دلا طاعت حق گزیننده باش

پرستنده آفریننده باش بدیوان طاعت نشیننده باش

بباطل پرستی مشو زینهار همین یاد چند مست یادگار دلا در دو عالم شوی کامگار

اگر حق پرستی کنی اختیار در اقلیم راحت شوی شهریار

دلا زهد و تقوی بکن اختیار خلاف شقاوت مکن هیچکار اگر خلد میخواهی ای دوستدار

سر از جیب پرهیزگاری برآر که جنت بود جای پرهیزگار

ولا بر عبادات حق رای دار | به مسجد بر آ کی همین جای دار | ز روی ریا سر نه بالای دار
نماز از سر صدق بر پای دار | که حاصل کنی دولت پایدار
ز تقوی تو پیراهن دین بدوز | اگر فسق باشد شعارت بسوز | همین گویمت زاهدا تا هنوز
ز تقوی چراغ روان بر فروز | که چون نیکبختان شوی نیک روز
ولا باش بر شرع و دین استوار | مخالف مشو شرع را زینهار | بشو در قیامت ز غم رستگار
کسی را که از شرع باشد شعار | نترسد ز آسیب روز شمار
شب و روز خود را بطاعت گذار | مشو غافل از حق به لیل و نهار | همین با تو میگویم ای دوستدار
ولا عزم عصیان مکن زینهار | که فردا نباشی ز حق شرمسار
چو معیوب گردی بروز حساب | بقدر جرائم بیابی عذاب | رو و پاک رو بر طریق صواب
کند نیکبخت از گنه اجتناب | که پنهان شود نور مهر از سحاب
مشو در گناهان تو گردن فراز | که از جرم یابد تباهی جهان | ندارد بعصیان خردمند ساز
ز عصیان کند هوشمند احتراز | که از آب باشد شکر را گداز
ولا ور گدائی و یا خسروی | نباید که در حکم نفست روی | چو خواهی که با نیکبخت روی
مکن نفس اماره را پیروی | که ناگه گرفتار دوزخ شوی
چو شیطان نباید شدن ای نگار | میا سوی شیطانیت زینهار | نباشد ز شیطان چنان جز عار
کسی را که شیطان بود یار غار | نباشد مقامش بدار القرار
ولا باش از آن شیطان جدا | نباشد که او باشدت رهنما | بود در طریقت شریعت کجا
کسی را که شیطان بود پیشوا | کجا باز گردد براه خدا
ز شیطانی آنرا که سامان بود | مسلمان مگو گر مسلمان بود | از و معصیت ها فراوان بود
ولا هر که محکوم شیطان بود | شب و روز در بند عصیان بود
ز عصیان بود گرم اگر مهلت | ز مهریر دوزخ شود محصلت | خوری در قیامت بسی ضربت

در صفت شیطان

در بیان ساقی نامه

اگر بر نتابد ز عصیان لیت / بود اسفل السافلین منزلت

دلا چون نترسی خطر از عذاب / چرا میکنی جرم های بی حساب / چو بد را جزا نیست غیر از عذاب

مکن خانهٔ زندگانی خراب / ز سیلاب فعل بد و ناصواب

در اینجا شوی گر ز عصیان نفور / در آنجا بیابی بحور و قصور / شوی در جنان داخل ای بی شعور

اگر دور باشی ز فسق و فجور / نباشی ز گلزار فردوس دور

بسی گشت غالب بدل خوف و یاس / اگر دیدی ساعتی از هراس / مکن لطف و احسان من بیقیاس

بده ساقیا آب آتش لباس / که مستی کند اهل دل التماس

بلطفت کنم تا بکی انتظار / رسیده است الحال فصل بهار / ز دست چو تو ساقی گلعذار

می لعل در ساغر زر نگار / بود روح پرور چو لعل نگار

نباشد چنین روز خوش از ثبات / کنون از کرم کن من التفات / ازین بیش ساقی چه گویم بات

بیار آن شراب چو آب حیات / که یابد ز بویش دل از غم نجات

برو لقدهی ز صاحبدلان / رود تنگدستی ز صاحبدلان / خوشا غم شکستی ز صاحبدلان

خوشا مے پرستی ز صاحبدلان / خوشا ذوق مستی ز صاحبدلان

خوش آن باعث شوق اسباب عشق / خوش آن فتنه انگیز ارباب عشق / خوش آن بادهٔ آن می ناب عشق

خوشا آن آتش شوق ارباب عشق / خوش آن لذت دور اصحاب عشق

شرابیکه باشم از و در خمار / شرابیکه بینم از و صد بهار / شراب لطیف و بس خوشگوار

شراب چو لعل روان بخش یار / شراب مصفا چو روی نگار

خوش آنکس که گردید سودای دوست / خوش آنکس که سر او بر پای دوست / خوش آن دل که خواهد تماشای دوست

خوش آن دل که دارد تمنای دوست / خوش آنکس که در بند سودای اوست

اگر تو وفادار باشی صنم / ز تو آسمان هم نگردند رم / چو خواهی که مشهور گردی تو هم

دلا در وفا باش ثابت قدم / که بی سکه رائج نباشد درم

وفادار باشی گرای دلستان　شوی جمله مخلوق را جان جان　عدو تو گردید چون دوستان
ز راه وفا گر نه پیچی عنان　شوی دوست اندر دل دشمنان
چو یابی وزارت مثال جمهر　نقاب وفا را بیفگن ز چهر　نخواهی نمودت چو حق در شک مهر
مکن بیوفائی چو دور سپهر　متاب از رخ دوستان روی مهر
مکن هیچکس را بدی در قفا　چو آئینه میدار در دل صفا　سر بیوفائی مکن در جفا
منه پای بیرون ز کوی وفا　که از دوستان می نیرزد جفا
وفا را بهادے بود مشتغل　اگر با وفائی نگی ور نه خجل　چو خواهی نگردی ز کس منفعل
مگردان ز کوی وفا روی دل　که در روی جانان نباشی خجل
وفا خصلت احسن خوشنماست　خلاف وفا کردن ایدل خطاست　مشو دور ای مه زمین کین جفاست
جدائی ز احباب کردن خطاست　بریدن ز یاران خلاف وفاست
نشد از وفا سیر کشت زنان　خلاف وفادان بهشت زنان　وفا نیست در سر نوشت زنان
۳　بود بیوفائی سرشت زنان　میاموز کردار زشت زنان
خداداد این نعمت بیقیاس　ز دست و سر و پا و هوش و حواس　همین باید از شکر منعم لباس
کسی را که باشد دل حق شناس　نشاید که بندد زبان سپاس
دلا خصلت شکر را خوی دار　بهر حال کن شکر حق را شعار　بدل عزه از شکر کردن میار
اگر شکر حق تا بروز شمار　گذاری نباشد یکے از هزار
بکن شکر اے دوستدار　ز فعل و زبان و دل هوشیار　چه گویم زیاده ازین ای نگار
نفس جز بشکر خدا بر میار　که واجب بود شکر پروردگار
دلا شکر مے کن که شاید ز شکر　خدا روی دولت نماید ز شکر　شود مال و ملک تو زاید ز شکر
ترا مال و نعمت فزاید ز شکر　ترا فتح از در در آید ز شکر
بود شاکر چندان خجسته خصال　که زان نفع یابی تو در جمله حال　چه پرسی چو شاکر دارد کمال

در بیان صبر

زیادت کند شکر جاه و جلال — زیادت کند شکر مال و منال

اگر شکر حق گوئی یابی ثواب — وگرنه ترا حق کند در عذاب — چو خواهی که دین تازه گردد ترا

نه تنها جهان شد بسر حساب — که در باغ دین شکر او هست آب

مسلمان شاکر بسی بهتر است — چه او مرد نیکو کجا دیگر است — باسلام چون شکر بس درخور است

نه بی گفتن شکر او بی اثر است — که اسلام را شکر او زیور است

عوض شکر او بی است در بی بها — شود حاصلت مقصد دو جهان — بوصفش چه گویم ازین بس بیان

اگر از شکر ایزد نه بندی زبان — بدست آوری دولت جاودان

دلا خویش را ساز با صبر یار — بدل جز صبوری خیالے میار — باقلیم دولت شوی شهریار

ترا گر صبوری بود دستیار — بدست آوری دولت پایدار

صبوری چه خوب است ای دلبران — بدارید بهر خدا دل بر آن — صبوری بود خوی دین سروران

صبوری بود کار پیغمبران — نه بی ... زدروی دین پروران

صبوری دلا یاور از دوست — بکن خوی او گر سر آرزوست — صبوری ترا رهبر آرزوست

صبوری کلید در آرزوست — کشاینده کشور آرزوست

صبوری اگر خو کنی اے جوان — رسی زودتر بر مراد جهان — چه گویم بوصف صبوری بیان

صبوری کشاید در کام جان — که جز صابری نیست مفتاح آن

نه تنها از و سود دنیا بود — بسے نفع هایش بعقبیٰ بود — دلا صبر مرضی مولا بود

صبوری بهر حال اولیٰ بود — که در ضمن آن چند معنی بود

دلا گر نه بے صبری یاری دهد — نه بدنامیت نامداری دهد — صبوری ترا اختیاری دهد

صبوری ترا کامگاری دهد — ز رنج و بلا رستگاری دهد

دلا گر بلاے شود نازلت — بکن صبر تا حق دهد منزلت — چه گویم چه گردد ازین حاصلت

صبوری برآرد مراد دلت — که از صابران حل شود مشکلت

اگر صابری بر تو تحسین بود | دلا صبر خوش موضع و آئین بود | که بی صبر شایان نفرین بود
صبوری گنی گر ترا دین بود | که تعجیل کار شیاطین بود

در صفت راستی

اگر تو کنی راستی را شعار | خدا در دو عالم کند کامگار | ز نادان بسی بلی در خلق عز و وقار
دلا گر کنی راستی اختیار | شود دولتت همدم و بختیار
میان را ببند راستیها ببند | که یابی بدو فرخ ازان صد گزند | کند صاحب هوش این ده پسند
نه پیچد سر از راستی هوشمند | که از راستی نام گردد بلند
ز نا راستی دور باش ای نگار | مکن خوی نا راستی زینهار | دلا راستی را بکن اختیار
دم از راستی گر زنی صبح دار | ز نا راستی جهل گیری کنار
ز نا راستی هر که را عار نیست | بر راست بازان در آن بار نیست | چو نا راستی بد تر اطوار نیست
به از راستی در جهان کار نیست | که در گلبن راستی خار نیست
بود مرد نا راست لیس بی وقار | ندارد سخنهای او اعتبار | دلا راست بازی بکن اختیار
مزن دم بجز راستی زینهار | که دارد فضیلت یکی بر بسیار

در مذمت دروغ

اگر مومنی راست خوی دروغ | چو شمع ست سوزان ولی بی فروغ | اگر او شیر گوید بدانند دوغ
کسی را که گردد زبان دروغ | چراغ دلش را نباشد فروغ
هر آنکس که کاذب بود ای نگار | سخنهای او را ندان اعتبار | ز عاقل نیاید بجز صدق کار
ز کذاب گیرد خردمند عار | که او را نیارد کسی در شمار
کنی گر تو نا راستی اختیار | نباشد ترا هیچ عز و وقار | بود در قیامت بسی شرمسار
کسی را که نا راستی گشت کار | کجا روز محشر شود رستگار
بنا راستی هر کرا هست سر | بود جای او در جحیم و سقر | مکن خوی نا راستی ای پسر
ز نا راستی نیست کار بتر | که زو نام نیکو شود بی وقر
دروغ ار نمائی دلا اختیار | رود اعتبار تو از روزگار | دروغ ست بسیار بد ای نگار

دروغ آدمی را کند شرمسار | دروغ آدمی را کند بی‌وقار

[illegible] دروغ | که صدق سخن بر باید دروغ | دلا هیچ گاه هست نباید دروغ

[illegible] نباید دروغ | بکاذب در عالم نشاید دروغ

مگو کذب تا [illegible] | بجز صدق دیگر مکن هیچ کار | چو گردی تو در خلق از کذب خو[ار]

دروغ ای پسر در مگو زینهار | که کاذب بود خوار و بی‌اعتبار

بغفلت مکن در جهان هیچ کار | اندیشه بر سر خویش از جرم بار | بیندیش از گردش روزگار

نگه کن بر این گنبد زرنگار | که سقفش بود بی‌ستون استوار

دلا قدرت آفریننده بین | یکی مرده بین و دگر زنده بین | بسوی مه و مهر تابنده بین

اخضر پرده چرخ گردنده بین | در او شمعهای فروزنده بین

یکی سر برهنه ندارد کلاه | بپوشد یکی خلعتی هر پگاه | یکی اهل فقر و یکی اهل جاه

یکی پاسبان و یکی پادشاه | یکی دادخواه و یکی تاج‌خواه

یکی سرنگون و یکی سربلند | یکی بی‌نصیب و یکی ارجمند | یکی را دهند و یکی را زنند

یکی شادمان و یکی دردمند | یکی کامران و یکی مستمند

یکی غرق در شوق ملک و دیار | یکی هست مشغول در کشتکار | یکی شادوقت و یکی حال زار

یکی تاجدار و یکی باجدار | یکی سرفراز و یکی خاکسار

ببین حال عالم تو ای عقل پیر | یکی شد امیر و یکی شد فقیر | به نیرنگ دور چرخ اثیر

یکی در پلاس و یکی در حریر | یکی بر حصیر و یکی بر سریر

یکی هست گلچین بلبل و نهار | یکی شادکام است از روزگار | یکی شد گدا و یکی شهریار

یکی بینوا و یکی مالدار | یکی نامراد و یکی کامگار

یکی را عمل هست بر لب ثنا | یکی در عبادت از رزق لنا | نه این را کنم بد نه آن را ثنا

یکی در عنا و یکی در غنا | یکی در بقا و یکی در فنا

یکی هست از بهر روزی دوان	یکی هست از مال و زر شادمان	یکی جان بلب شد پی نیم نان
یکی تندرست و یکی ناتوان	یکی سالخورده و یکی نوجوان	
یکی گشته گمراه دنیا	یکی گشته هادی راه خدا	یکی مقتدی و یکی مقتدا
یکی در صواب و یکی در خطا	یکی در ره عاقبت کرده دغا	
یکی راست گنج زر و نقره سیم	یکی را دل از رنج زر شد دو نیم	یکی ایمن است دیگری در هراس بیم
یکی در گلستان راحت مقیم	یکی با غم و رنج و محنت ندیم	
یکی را انیس است بنت العنب	یکی هست با نازنین لب بلب	یکی را نصیبه بود رنج و تعب
یکی را فروزنده شمع طرب	یکی را بود روز روشن چو شب	
یکی را بغم میرود ماه و سال	یکی را بعیش و خوشی اشتغال	یکی بهر نان است سرگشته حال
یکی را برون رفته زاندازه مال	یکی در غم نان و خرج عیال	
یکی را بود از معاصی حذر	یکی میکند جرمها بی‌خطر	یکی جز بدیها ندارد دگر
یکی بسته از بهر طاعت کمر	یکی در گنه برده عمر بسر	
یکی راست دولت برون از حساب	یکی هست محتاج یک نان و آب	یکی هست بختاور و یک خراب
یکی در تنعم یکی در عذاب	یکی در مشقت یکی کامیاب	
یکی چون گدا امیدوار کو بکو	یکی چون صبا میرود چارسو	یکی تیره رو و یکی زشتخو
یکی نیک خلق و یکی تندخو	یکی بذله‌گو یار و یکی جنگجو	
یکی هست با بلبلان هم صفیر	یکی هست از زر و زن دستگیر	یکی گشته از فلاکت فقیر
یکی در جهان جلالت امیر	یکی در کمند حوادث اسیر	
یکی حسرت لاله و نسترن	یکی نصرت خار و ننگ چمن	چو بلبل یکی از خوشی در سخن
یکی چون گل از خرمی خنده زن	یکی را دل آزرده خاطر حزن	
یکی در فراق صنم بیقرار	یکی با بتی مهوشی همکنار	یکی با قلق قابل درد کار

یکے عالم و مقبل و ہوشیار | یکے جاہل و مدبر و شرمسار
یکے را بود بر بلندی نشست | یکے ہست از جملہ باطن پست | یکے آنچو بینی بگوئے بدست
یکے راشب و روز مصحف بدست | یکے خفتہ در کنج میخانہ مست
یکے راچو منصور شد دار دار | یکے از گناہان شدہ بار بار | بدل یاد این راز و اسرار دار
یکے بر رہ شرع مسمار دار | یکے در رہ کفر زنار دار
یکے دار داز جملہ عالم وداد | یکے رانباشد بکس اتحاد | یکے بدنزاد ویکے بدنہاد
یکے نیک کردار نیک اعتقاد | یکے غرق در بحر فسق و فساد
یکے گشت مغلوب خورد و کلان | یکے غالب آمد بہ پیر و جوان | یکے سخت تر ضعف بس ناتوان
یکے غازی و جابک و پہلوان | یکے بزدل و سست ترسندہ جان
دلا آنچہ گفتم ز تو یاد دار | کہ این عاقبت خواہد آمد بکار | خدارا مکن بر جہان اعتبار
ازین پس مکن تکیہ بر روزگار | کہ تا گرز جانت بر آرد دمار
چرا خوف میداری از دیو و دد | مکن از پئے دفع آنہا سدد | بخوان حکمت حق رستم زدد
مکن تکیہ بر لشکر بے عدد | کہ شاید ز نصرت نیاید مدد
چو خواہی کہ داد بزرگان دہی | دلا پند نیکو بخوردان دہی | شہا نزد ہمین پند شایان دہی
مکن تکیہ بر ملک شاہنشہی | کہ تا گر چو فرمان رسد جان دہی
بدل کوچ فرما ز شہر عدم | بجان خیمہ زن سوی ملک قدم | بہ تعیین عالم بہ بین دمبدم
مکن تکیہ بر ملک جاہ و حشم | کہ پیش از تو بودہ است و بعد از تو ہم
بسا صاحب دولت و اقتدار | بسا لائق عزت و اعتبار | بسا دلربا و بسا غمگسار
بسا نامدار و بسا کامگار | بسا سرو قد و بسا گلعذار
بسا رشک گل عارض گلرخان | بسا حسرت سرو بالا قدان | بسا رائی رایان و شاہ شہان
بسا پادشاہان سلطان نشان | بسا پہلوانان کشورستان

نصیحت اسکندر ذوالقرنین

بسا لاله زار و گل نسترن   بسا غنچهٔ بی دهان کم سخن   بسا پهلوانان رویین بدن

بسا تندگردان لشکرشکن   بسا شیرمردان شمشیرزن

بسا در حق خود دعا خواسته   بسا همچو مهتاب ناکاسته   بسا از همه خوبی پیراسته

بسا خوبرویان نوخاسته   بسا نوعروسان آراسته

بسا پاک از زشتی و فعل بد   بسا برگزیده جناب احد   بسا آنکه وصفش برون شد ز حد

بسا ماه رویان شمشاد قد   بسا نازنینان خورشید خد

بسا شهرهٔ آسمان تا سماک   بسا آنکه گردید خلقی هلاک   بسا نوری اجسام ارواح پاک

که کردند پیراهن عمر چاک   کشیدند سر در گریبان خاک

ز دنیا برفتند سوی معاد   بحق کارشان بعد ازین اوفتاد   کنون هیچکس را نیاید بیاد

چنان خرمن عمرشان شد بباد   که هرگز کسی را نشانی نداد

سر خود جبش مے کشی بر سما   که روزی نیفتی بتحت الثری   منه دل برین عالم بیوفا

منه دل برین کاخ خرم هوا   که مے بارد از آسمانش بلا

مکن ما و تو و مدان این و آن   مگو این چنین و مگو آن چنان   منه دل برین ارض و این آسمان

منه دل برین منزل جانستان   که در وی نه بینی دل شادمان

چرا مے نمائی تو این کر و فر   نئی واقف از دور عالم مگر   بکن یاد حق حال عالم نگر

ثباتی ندارد جهان ای پسر   بغفلت مبر عمر در وی بسر

دلا بر دنیا مخور پیچ و تاب   مکن دور خود را از راه صواب   شهید آخر این پند گیر از تراب

منه دل برین کهنه دیر خراب   که خالی نباشد ز رنج و عذاب

بیاد آر این پند من بار بار   مشو غافل از گردش روزگار   زمانه ندارد قرار ای نگار

منه دل برین دیر ناپایدار   ز سعدی همین یک سخن یاد دار

قطعات تاریخی

تصنیف حضرت مولانا و مرشدنا شاہ تراب علی قلندر قدس سرہ

تاریخ مسجد خانقاہ شریفہ

[illegible] — دل حق پرستان ز وطنش شگفت
تراب از [illegible] سجدۂ حق — عبادت گہ خلق تاریخ گفت

۱۲۳۲ھ

دیگر

بحکم [illegible] بانی [illegible] — از بہر [illegible] نماز و [illegible] حج و ہم زکوۃ
بعد از بناء روضہ چو این سجدہ گاہ ساخت — سالش تراب گفت لقد قامت الصلوٰۃ

۱۲۳۲ھ

قطعۂ تاریخ روضۂ شریفہ حضرت شاہ محمد کاظم قلندر قدس سرہ العزیز

خدا بہ لطف محمد جزائے خیر دہاد — زسعی او چو بنا گشت روضۂ پیرش
تراب خوش شد و از بہر یادگاری دہر — بگفت گنبد پر نور سال تعمیرش

تاریخ وفات مرشدنا حضرت شاہ محمد کاظم قلندر قدس سرہ العزیز

شاہ کاظم قدوۂ اہل صفا — صاحب سر و امام عارفان
چون ز دنیا رفت و واصل شد بحق — از فراقش ماتمی شد الامان
شد بفکر سال تاریخش تراب — از برائے یادگاری جہان

ہاتف غیب از سر افسوس گفت
حیف رحلت کرد آن قطب زمان

۱۲۲۱ھ

[illegible] دیگر [illegible]

شاہ کاظم کہ شد ز عشق عجیب ‏ — ‏ صاحب سیر و صاحب [illegible]

چون شب جمعہ پاک [illegible] ‏ — ‏ داد [illegible]

شہ جہان تیرہ بد ز حجابش ‏ — ‏ باتش [illegible] خانہ

از حیات و وفات او روزے ‏ — ‏ داد [illegible] بر زبان سخن [illegible]

بے سر اختلاف گفتم از دو ‏ — ‏ شصت و سہ سال حی قائم [illegible]

۱۲۲۲ ھ

تاریخ حریم روضہ شریفہ حضرت شاہ محمد کاظم قلندر قدس سرہ العزیز

وہ چہ خوش روضہ بنا کرد مسیح الزمان ‏ — ‏ گشت زین روضہ زہے شان عظیم [illegible]

فلک تاریخش بنا یعنی جبل کرد [illegible] ‏ — ‏ بے سر چند خرد گفت حریم روضہ

۱۲۶۶ ھ

تاریخ انتقال نبی یاور خان صاحب مغفور ساکن و رئیس کاکوری

زین جہان رفت چو آن نبی یاور ‏ — ‏ شور شد ماتم و مصیبت شد

بہر سال وفات آن مرحوم ‏ — ‏ [illegible] شد

ملہم غیب گفت بے سر چند ‏ — ‏ صدر اعلیٰ میان جنت شد

۱۲۶۰ ھ

دیگر

رحل محمد نبی یاور خان

۱۲۶۰ ھ

تاریخ تعمیر کوٹھی مولوی محمد متقی صاحب ساکن و رئیس کاکوری

محمد متقی کوٹھی بنا کرد ‏ — ‏ درون باغ [illegible] و دلچسپ و نیکو

مکانش دلکشا صحنش فرح بخش ‏ — ‏ در و دیوار آن خوش رنگ و دلجو

چنان نقش و نگارش خوش نماید	که بر رخ خال و خط و زلف و ابرو
عجب انداز و پرواز است موزون	که گلزارش محیط آمد ز هر سو
کسے گر سالهائے آنچنان شنید	شود تازه دماغ او ز خوشبو
ز باغش وسعت صحرا نمودار	بلند آمد چو مضمون سخنگو
بیا از چشم خود بین آنچه گفتم	تفاوت نیست در اصلش سر مو
عطاء خلعت و انعام باید	پئے داروغہ و معمار ہشو
چو تاریخ کمالش فکر کردم	ز روئے ہاتف آمد قصر خسرو
	۱۲۱۲ھ

تاریخ مسجد بنا کردہ محمد یعقوب خان صاحب ساکن ملیح آباد

چو در راہ سندیلہ یعقوب خان	بنا کرد این مسجد گاہ شریف
تراب از سر وصف تاریخ گفت	زہے مسجد خوش نما و لطیف
	۱۲۶۱ھ

تقاریظ و تواریخ طبع سابقہ

تقریظ ریختہ کلک عقیدت طراز محمد محی الدین خان مرحوم ساکن قصبہ کاکوری متخلص ذوق

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

حبذا کلام معجز نظامیکہ ناطقہ سنجان بزم سخنوری را از سواد نظمش سرمۂ اعتراف در گلو است و طاقت سحبان در جنب گفتارش لب فرو بستہ دم و دود گفتگو + مردہ دلان سخن را از

فیض مضامینش در تن جانے وعیسیٰ نفسان بالغ فن را از اکتساب معانی رنگینش تازه روانے سبحان الله چمنی است پر از گلهاے رنگارنگ، ونگارخانه ایست روکش نگارخانه ارژنگ - عیسیٰ نفسی ہست کہ روح معانی در قالب الفاظ دمیده یا نسیم گلشنی است که از گوشه چمنستان بلاغت وزیده؛ وسواد نقاطش مردمک دیدۂ حور وبیاض صفحاتش روکش صفحۂ افلاک؛ صحن گلشنی است از سبزۂ معانی بیگانه عاری وگوشه دامنی است عرایس مضامین را مصروف پرده داری؛ هر مصرعه اش غنچه بهار جاودانی است که در چمنستان بلاغت شگفته؛ یا شعلۂ شمع معانی ست که زیر دامن الفاظ نهفته؛ سطرے بر جویبار سطورش سرویست نوخاسته؛ یا قامت رعنائیست بلباس فصاحت آراسته؛ همانا بستایش مضامین دل بسته ابروی اشارتے ست یا بر یکتائی ذات طبع سخن آفرین انگشت شهادتے؛ معنی رنگینش غازه طراز عارض رنگین بیانی است - ولفظ دلنشینش آئینه دار چهرۂ معانی - نظم رنگینی ست که معجزه پردازی کلام بلاغت نظام إِنَّ مِنَ الشِّعْرِ لَحِكْمَةً بر راستی مضمونش گواهی ست صادق؛ وبیان آفرینی إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا بر سحر حلالش زبانی است ناطق - معانی پرنورش که از چهرۂ الفاظ متجلی ست معنی حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ را ترجمانی وبیاض بین سطورش جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ را شرح وبیانے -

نظم

بارک الله چه دفتر رنگین — یافت امروز صورت تدوین
از کلام شه خجسته خصال — دامن صفحه گشت مالا مال
یعنی آن شاه کشور عرفان — شبلی عهد بایزید زمان
پایه افراز منزل توحید — گام فرسائے پایگاه جنید
مطرح پرتو خفی وجلی — نور ریزدان شه تراب علی
داشت دیوانش گرچه مایه جمع — لیک انسان که زیر دامن شمع

ذات او پریشان بود — صفت بوی غنچه پنهان بود
بوالفضل گفته است پر فیضانی — لابد لباس زد ملح عریانی
یکی از شد... — خلف جانشین اکبر زاد
...خلق اندیس اکرمش — مولوی اکبر آمده نامش
با عجب طبع این کلام آمد — ... نفع عام و عام
... بر سواج اوج چید — بر سخندان دکان گوهر چید
شد ز جدیدش بمطبعی مطبوع — کان چو اصل آمدست جمله فروع
مطبعی آنکه نیست ثانی او — که علی بخش خان ست بانی او
وان دگر بانی کمست به علم — لفظ معشوق با علی منضم
بسکه یک قالب اند این دو وجود — گشت وحدت درین دو وی مشهود
زان هنرها که شد درینجا جمع — این بو و نور مطبع وآن شمع
چون نه لافد از رواج سخن — مطبع شاق ست فرق تاج سخن
خود هنر پیشه و هنر سنج است — هر یکی صیرفی این گنج است
چون نه او رتبه هنر داند — جوهری قیمت گهر داند
مطبع شان که حکم افسر داشت — احتیاجی بهچو گوهر داشت
یافت چون زیب زین درشهوا — زده لاف فروغ در امصار
حبذا زین کلام فیض انجام — کشور طبع یافت تازه نظام
صفحه زین نظم لاله زار آمد — گلشن طبع را بهار آمد
آمد از نقش کلک صنع ایجاد — روکش نقش مانی و بهزاد
صفحه اش رشک عارض خوبان — سطر او دام زلف محبوبان
حرف حرفش که دفتر عرفان است — نقش الواح سینه پاکان است

[illegible] | [illegible]
صفحه [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
نقطه [illegible] معنی نهان | [illegible] نهان

[illegible] پاک نظرے باید که بر چهره ابکار افکار این [illegible] حضرت کلمه [illegible] کشاید - تا دامن کمالاتش بآلودگی تهمت نقصان پاک نماند کلهای این چمن [illegible] دامن نگاه نظارگیانی است که بر چهره [illegible] این [illegible] معانی [illegible] و تماشای این قصر دلفریب نظرگاه دیده ورانی است که در حریم [illegible] دامن [illegible] زده بپای مردی انصاف درآیند - الٰهی اوراق این بهارستان از زوال [illegible] صرصر حوادث مصئون و چمن فضل و این شاید [illegible] از گزند [illegible] محفوظ و مامون باد - بحرمة النبی و آله الامجاد - فقط

وله

از [illegible] بادیش [illegible]
تا [illegible] پدیدار [illegible] جهان
۱۲۸۲ھ ۱۲۸۲ھ

زیر نگین [illegible] تو باشد سواد طبع
۱۲۸۲ھ
نقش [illegible] برده [illegible] طبع
۱۲۸۲ھ

وله ایضاً

از گوهر معانی کافشاند خامه تو
۱۹۱۲ سمت
یکسر ز جان تهی بود این کلام رنگین
۱۲۷۲ فصلی

مرهون فیض آمد [illegible] طالب طبع
۱۸۶۵ع
گلگشت [illegible] طبع
۱۲۸۲ھ

همانا یکی از تصرفات روحانی جناب حضرت تراب علی شاه صاحب قدس سره حصول مادہای تاریخ بسنین مختلفه ازین اشعار و فقرات تراویده کلک اعتقاد سلک محمد محی الدین ذوق ست که از هر مصرع و هر فقره تاریخهای چهارگانه بصنعت لزوم از سر فقرات بر مے آیند و اگر حروف اوائل و اواخر فقرات جمع نموده حساب برگیرند - دعا زده

مادهٔ هجری بهم میرسند یکی یکصد و بست و چهار تاریخ ازین نظم و نثر بحصول مے انجامند۔

چندبار حسرت آب از دیدهٔ ریزان ما	آه عمرے شد که سیل اشک شاین دامان ما
کرده وا دنبک بدلها بار راه کعبهٔ غم	رخنهٔ کاین جور سپهر افگند در ایمان ما
دلخوش آن جهدی که ساز و برگ جز عشقی نبود	شد مبدل با غم ابحی جمگلی سامان ما
از دل نومیده یارب دوای حزن و قلق	صبر او باشد علاج درد بیدرمان ما

پیداست که جام فلک در بزم زمانیان لبریز بادهٔ بیوفائیست + و دوره طرازی پیمانه روزگار
از دردبادهٔ ناکامی آمادهٔ هوش ربایی + بزم شاهانه اش سینه دردنصیبان مصیبت اندوز
و سرود مطربانه اش نوای نوحه ماتمیان جگرسوز + آب دیدهٔ طوفانیان موج آلام جدول
خیابان بهار او + و آه بلب رسیده دل آزردگان گزند ایام سرو جویبار او + گلبانگ عنادلش
ناله انگیزی دلهاے شیون انگیز + و گل بهار امیدش گلکاری دیدهاے سنبل ریز + سپیده
صبحش بکشاکش انفاس کفن نومیدی زیب دوش + و سیاهی شامش۔ بکمال تیرگی اندوه سیه پوش
پنبهٔ جراحات دلها پرتو ناامیدی اوست - و سینه افروزی داغ ناکامی کوکب افق امید او - روزش
از تاب اندوه صاعقه بیز - شبش از دیده انجم اشک ریز - دورهٔ ایام و لیالیش از دل آلام
پژوهان آمادهٔ محور جنبانی - و از اسطرلاب دیدهٔ انجم فشان اوج پیمائی کواکب حیرانی نفس
سرد اندوهگیان از حدیقه تمنایش نسیم بهاری - و سینهٔ مجروح دلان آلام نصیب از چمنستان
هوایش لاله زاری + سبزهٔ گلشن امیدش را از آبیاری سیل دیده نشو و نمای + و چهرهٔ بهار
جاویدش را از رنگ پریدهٔ ناکامان گلگونهٔ بقای + نشاط ایامش که چون بادام همزاد پهلوی
اندوه آرمیده + از کشاکش جفای ناکامی هیچگاه روی بالیدگی ندیده + لیالش بسواد اندوه
تاریکی پسند - و نهارش بطلوع کوکبای صبح نومیدی آرزومند - رباعی

پیداست هر آنکه دهر خونریز آمد	از کین بشکر که تیغ آمیز آمد
دائم ز شب سیه بدل مشک فشان	و از روز بزخم دل نمک ریز آمد

ازینجاست که ظهور سانحه جانسوز + و وقوع حادثه مصیبت تو امان ملال اندوز + یعنی
ارتحال مهر تابنده گردون کمال + ماه درخشنده سپهر عزت و جلال + ساقی میکده عرفان
و حقیقت + باده مست جام طریقت + زبدهٔ مشائخان حقائق آگاه + آسمان پایگاه جناب
تراب علی شاه + که بدام طایر روحش بازمزمه سرایان حدایق جنان همصفیر + و بر فراز
شاخ سدره هواگیر باد + از شعبده انگیزی گردون جفاکار مشهود بیست + بل همانا نیرنگ بازی
زمانه غدار نمودی + گردیکه از دامن جفاے او سری بسوی فلک کشیده + الحق بگوشه دامن
جلال سبحان ملا اعلی رسیده + ابواب جنالیش گرچه و مادم بر روی جهانیان باز هست
و منادیش بصدای بل من مزید بلند آواز + ولیکن باکے نیست + که همانا چمن آرای الطاف
هوائی بهاریست + که سبب آب و رنگ گلستان حدوث تواند بود + واهتزاز نسیم
انفاس بر صحن گلزاریست + که حجاب دلبستگی از چهرهٔ ازهار آمال تواند کشود + نالهٔ عندلیبان
چمن بصداے درد زمزمه آرای آمد بهار + و دیدهٔ سحاب بامید قدوم فصل گلها آب پاش
صحن گلزار + بادی بعطائے منصب صفائی صحن چمن سرفراز + تا گوشه دامان گلها از گرد ملال
نیالاید + و قمریان چمن از نوحه بیانگ دور باش بلند آواز + که از برهمی هجوم باد اندوه
راهی برآمد گلها کشاید + گریه سخت را هوای شگفتگی چمن در سر + و بلبل ناکام را زیبائی چمن
امید در نظر + برگ ریزی خزان ایام در پے هوای است + که گل کاجوی بدامن تنگ نشینان چمن
افشانند + و از جارفتگی فلک بگوئی تمنای است + که عابد شمس و قمر رالبسجادهٔ لیل و نهار بنشاند
تشنگان بادیهٔ امید را دیدهٔ طلب حباب ساحل + و نامیه انبساط جاوید را هوائی بدل
ما یتحلل در دل + یعنی چون بعد وفات جناب مبرور + و لحدا فروزی آن شمع فانوس نور
ختام سجادگی را احتیاجے بنگین + و مکان عالی بنیاد جانشینی را حاجت به مکین است
بنابران بفرمان نقش نگارندهٔ صحف کن فکان + بحکم قضا توام طرازندهٔ الواح امکان
قطبین مدار استقامت + معنی فهم کلام موفوق الکرامت + سرجوش میکدهٔ حقیقت + صدر نشین

مینای طریقت شمع خلوت نگاه و آگهی عرفان - نور بهای دیدهٔ قبول یزدان مطلع ما لطف ر
دیدهٔ دراک رموز دانی و آگاهی - مطرح انوار فیوضات آلهی + محققین علوم خفی و جلی جناب
مولانا حیدر علی و مولوی تقی علی + زیب ایوان خلافت پناهی - و تزئین افزای
وسادهٔ شاهی گردیدند - الحق که ازین دو وجود با جود باز آئین سجادگی نوی پزیرفت
واز آبیاری سحاب الطاف گلهای آمانی و آمال در صحن دلها شگفته + تاک جانشینی را
کلاه کامیابی بر سر + و وجود سجادگی را تشریف قبول در بر - باده پیمایان بزم انبساط جام را
جام شادمانی برکف + و گوهر طلبان سواحل مدعا را آب سامعه کام جوی دامن صدف - زمزمه
سنجان بزم ادب بسرود این ابیات دلچسپ بلند آواز + و مژده سرایان محفل طرب با نوای
این مبارک باد و مساز -

غزل

باقلیم حقیقت زیب ده شاه چنین باید	باوج استقامت ده بین ماهی چنین باید
ز رمز علم و دین ماهر بر او حال نهان ماهر	حقیقت فهم باطن بین دل آگاهی چنین باید
ز نور حق دلش تابان بود شمع ره یزدان	برای شب روانش مشعل راه چنین باید
ز کام دل بخوان حرفی از ارقام تمنی ها	کز الواح ارادت نقش دلخواهی چنین باید
بحمد الله دهان آرزو دم شهد آمود ست	که نوشش اکنون [illegible] عیش جانگاهی چنین باید
بیا ذوقا بالم جبه بر لوح ادب اینجا	جبینی آنچنان هم خاک درگاه چنین باید

دعائیه

الٰهی تا عابد مهر و ماه سجده گزار مصلای آسمانیست + آستانهٔ جاه و جلالش دائما سجده گاه
خاص و عام - و ما دامیکه انامل ایام و لیالی دانه چینان سبحهٔ سلیمانی نست + وجود با جود
کمالش مدام چون ایام سبحه پیشوای طایف نام باد - فقط

تاریخ دیگر

چون د گل او بوسه بقابیت نشاید	گلچین بهار چمنستان فنا شد

پیداست که جز رنگ زیان سود ندارد | سرسبز و لی گر همه مانند حنا شد
آوازهٔ خندیدن او کوس رحیل ست | هر غنچه سربسته درین باغ که وا شد
وان گل که ز راه دو وش عیش بر افشاند | دامان تمناش پر از خار جفا شد
هر بوالهوسی کز پی گلگشت در آمد | از دل نفسی بر زد و همراه صبا شد
گریان بچمن می گذرد ابر بهاری | گر برق بدندان هوس خنده نما شد
در دهر ببین پهلوی هم راحت و اندوه | چون نقشهٔ مهتاب که توام به ضیا شد
گر نیست بهم شادی و غم دامن خورشید | از گرد کسوف اینهمه آلوده چرا شد
زینجاست که از گردش ایام و لیالی | ماه آمد و مهری افق آرای فنا شد
روز نو عید آمد بنهفت شب قدر | افروخت سحر شمع بفانوس خفا شد
گردون زده در نیل و شفق جامه بتاراج | شد راست قد تیر و فلک پشت دوتا شد
هیهات که آن شیخ زمان قدوهٔ دوران | دامن ز جهان چید و سوی دار فنا شد
بر حکم قضا داد زمام از کف هستی | سر قافلهٔ منزل تسلیم و رضا شد
زین غم بسرم آه مپرس آنچه که بگذشت | با جان غمینم نتوان گفت چها شد
سیلاب تنور آمده هر قطرهٔ چشم | هر دیدهٔ ما مبدهٔ طوفان بلا شد
گرچه ز غم رحلت خورشید کمالات | بیدای فلک در نظرم تنگ فضا شد
لیکن افق افروزی آن مهر ارم تاب | از پرتو خود پنبهٔ داغ دل ما شد
یعنی پس این واقعه اخلاف کرامش | چون مهر و قمر زیب ده اوج علا شد
افروخت به بیت الشرف آن نیر اکبر | وان نیر اصغر بره‌اش شمع هدی شد
این مهر طریقت شد و آن مرکز ارشاد | این سالک راه آمد و آن راه نما شد
از تاب صفا بخش دل این مه و خورشید | الحق که جهان مطلع انوار صفا شد
ای دل بسکون باش که در جام جهان نما | دوریست نمودار اگر چرخ رجا شد

حقا که مهر سایهٔ الطاف همان نست / چتر آمده خورشید اگر بال هما شد

بشکست اگر بال امیدم زدم صیدے / صیدے نگر اینک هدف تیر دعا شد

ساغر بچمن نیست اگر دور بهارست / گل عطر فروش ست اگر باد صبا شد

گر مه بسحاب ست تجلیش عیان ست / تابان ست افق مهر اگر گوشه گرا شد

مصداق مقال آمده این مصرع تاریخ / رو مهر بپوشید و مهر جلوه نما شد
۱۲۷۵ھ

قطعهٔ تاریخ از منشی مولوی هادے علی صاحب مرحوم

محمل بسفر بست از دنیا مولانا شاه تراب علی / بگزیده جدای وای دلا مولانا شاه تراب علی
۱۲۷۵ھ

مقبول خدا و نبی ز ازل مطلوب جهان ز جهان فضل / حب ابدال ولی اجل مولانا شاه تراب علی
۱۲۷۵ھ

پامال غمش غایب شاهد زین ماتم بر لب هر زاهد / آه ای زاهد آه اے عابد مولانا شاه تراب علی
۱۲۷۵ھ

ای واقف رمز حق آگاهی نوری از انوار الهی / با اوج مجد و جاهی مولانا شاه تراب علی
۱۲۷۵ھ

روحش چو گذشت ز چرخ کهن بعنوان بیان شد گرم سخن / زود آمد و جای آباد بکن مولانا شاه تراب علی
۱۲۷۵ھ

وله ایضاً تاریخ خلافت

عازم خلد برین گردید مولانا تراب / آنکه از آبا مسلسل یافت ارث انبیا

مهر و ماه ابتدا گذاشته دو نور عین / کز فروغ رهبری بخشند عالم را ضیا

اکبر شان حضرت حیدر علی ذو المقام / زینت بزم طریقت یادگار اصفیا

التفاتش ناقصان را می کند کامل عیار / خاک را نیم نگاهش مے نماید کیمیا

نیر اصغر که شد از نور علم و معرفت / کوکب اوج هدایت رهنمائے اذکیا

ابلغ از تصریح باشد پیش هر باریک بین / در کنایت نام پاک آن اجل الاتقیا

آدمیت از ادب آموزیش حاصل شود / روید از فیضش بخاک شوره هم مردم گیا

یافت قال بارکاہش رتبۂ جذب القلوب   نقش تسخیر است بیشک نقش ...
بہر تاریخ خلافت بود بر زانو سرم   ملہمی فرمود در فکرت چہ ...
بشنو از من مصرع برجستہ و فارغ نشین   کرد جا این ولی بر مسند ...

۱۲۷۵ ھ

قطعۂ تاریخ خرقہ پوشی از مولوی محمد محسن صاحب ساکن قصبہ ...

چون آن دو قبلہ اہل دین حیدر علی و تقی علی   کردند در بر خویشتن تشریف خرقہ ...
در چشم حیرت جلوہ گر شد یک تجلی از دو شمع   دیدم بذات شان دوئی بار دگر ...
حسن شریعت را دو رخ زد در طریقت را دو ید   لفظ حقیقت را دو قاف اسرار حق ...
اظہار حق را ہر دو لب ہای ہدایت را دو چشم   از اسم ایمان دو الف تام یقین ...
بگذر ز اثنینیت و بگذار نیرنگ دوئی   محسن بتاریخش بگو پوشید خ...

۱۲۷۵ ھ

قطعۂ تاریخ از نتائج طبع عالی مولوی ہادی علی خوشنویس

چون گذشت از دار فانی مرشد کامل کہ او   یادگار اولین بُد در زمان آخر ...
کرد ہادی فکر تاریخ وفاتش دفعتاً   آمد این آواز در گوش از کراما ...
یکہزار و دو صد و ہفتاد و پنج از سال ہجر   در شب یکشنبہ پنجم از جمادا ...

۱۲۷۵ ھ

قطعۂ تاریخ از مولوی ریاست علی قطبی متخلص ۞

جناب قبلہ و کعبہ و پیر و مرشد من   کز اولیائے جہان در کمال فا ...
تراب شاہ بود نام نامیش بجہان   ز دستگیری خود ہادی خلایق
رسید چون بہ نود و ہفت سال عمر شریف   دلش بوصلت معشوق غیب شا ...

به پنجم آه ز شهر جمادی الاولی	زپاس از شب یوم الاحد چو شایق شد
ازین سرای سپنجی به بست رخت سفر	حضور شاہد خود عارف حقایق شد
سیاه پوش دو عالم از ماتمش گردید	کسے نہ بود کہ این غم بر و نہ لاحق شد
بفکر رفتم و در اندیشه سر فرو بردم	همین کہ طبع بہ بحر طلب مغرق شد
بگفت هاتف غیبی ز قطبی درویش	میان ہفت نود سال واصل حق شد
	۱۲۷۵ھ

تاریخ طبع ثانی

قطعه تاریخ از نتیجه فکر رسا جناب محمد نور الدین احمد صاحب علوی کاکوروی متخلص به کیفی

طبع گردید باز در یک جلد	این کلام جناب شاه تراب
سال تاریخ طبع طرز جدید	گفت کیفی کتاب شاه تراب

خاتمة الطبع

الحمد لله والمنة که مجموعه فضل و بلاغت و دفتر فیض و فصاحت یعنی کلام نظام فیض بخش هر خاص و عام هادی راه شریعت عالم طریق حقیقت حضرت مرشد جناب شاه تراب علی حسنی قلندر قدس سره العزیز از توجه عارف بالله خلف و خلیفه اکبر حضرت مولانا مولوی محمد حبیب حیدر شاه صاحب قلندر بکمال عجلت در ریاست رامپور بمطبع سرکاری از اهتمام عالیجناب معلی القاب مولوی محمد وسیم الدین صاحب علوی کاکوری در سنه ۱۳۳۲ھ از حلیه طبع آراسته و پیراسته گردید

١ - ٣

دین و جہاں لعل بہا اکاد | حیدر دوم تگر تقی رہنما کے واسطے

قوی ہا چشمۂ فیض علی | رہبر کامل تراب پیشوا کے واسطے

اعظم رضوان باسط علی | اور السید پیر قلندر با صفا کے واسطے

عابد و زاہد قلندر شاہ قیم | بیخود جام فنا حضرت میاں کے واسطے

س ولی ممتاز دین احمدی | رہرو میدان تسلیم و رضا کے واسطے

سیدی عبد السلام مقتدا | صاحب عرفان و فیض و لقا کے واسطے

ہم محمد قطب قطب الدین نجم الدین شاہ | اور نظام الدین پیر پارسا کے واسطے

فخر دین سید مبارک ہم شہاب الدین ولی | صوفیان پاک پیر رہنما کے واسطے

غوث اعظم شیخ عبد القادر عالی نسب | محی دین پاک شاہ اصفیا کے واسطے

بو سعید مبر دین شمس حقیقت بوالحسن | پیشوا و رہنما و مقتدا کے واسطے

حامی شرع متین و رہبر راہ سلوک | بو الفرح بوالفضل سلطان ہدا کے واسطے

شاہ دین عبد العزیز و شبلی و حضرت جنید | اور سری سقطی پیر رہنما کے واسطے

رہبر دوران معروف کرخی خازن علم علی | سرور ممتاز با صدق و صفا کے واسطے

آشنائے بحر عرفان مصدر اسرار حق | ضامن ثامن علی موسی رضا کے واسطے

موسی کاظم امام برحق و صاحب ورد | سید السادات آل مصطفیٰ کے واسطے

میر برج امامت گوہر تاج ولا | جعفر و باقر امام اولیا کے واسطے

مضمحل و افسردہ گین و ممکش کرب و بلا | عابد بیمار سر گرم بکا کے واسطے

نور چشم مرتضیٰ ہم رحمت جان بتول | عاشق صادق شہید کربلا کے واسطے

سرور دلدل فرس شہباز اوج مرتضیٰ | شیر حق شاہ مشکل کشا کے واسطے